IV. CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

DJORDJE SP. RADOJIČIĆ, *Развојни лук старе српске књижевности. Текстови и коментари*, Matica Srpska, Senta, 1962, 306 p.

Intitulată sugestiv *Traiectoria dezvoltării literaturii vechi sîrbeşti*, această carte înmănunchiază peste 70 de texte alese din literatura veche sîrbă, între secolele IX—XVIII, cu comentariile şi studiile eminentului cunoscător al acestor texte, academicianul Djordje Spasojević Radojičić, publicate cu începere din 1958 în revistele «Delo» «Književnost», «Letopis Matice Srpske» ş.a.

La reeditarea contribuţiilor sale în această carte, autorul a adus unele precizări şi complectări, ţinînd seama de părerile criticilor, precum şi de datele noi scoase la iveală între timp.

Aceste contribuţii stau la baza sintezei despre dezvoltarea literaturii vechi sîrbeşti, care se publică în primele 43 de pagini ale volumului. De aci reies trăsăturile generale ale „traiectoriei dezvoltării" pe care o urmează literatura sîrbă. Ascensiunea ei merge paralel cu dezvoltarea feudalismului, adică ea este un apanaj al nobilimii. În legătură cu aceasta se dă o privire asupra apariţiei şi dezvoltării scrisului glagolitic şi a celui chirilic, se arată importanţa primelor cărţi sîrbeşti, cum sînt *Evangheliarul* de la Xilurg (Athos) şi „Zbornikul" lui Klotz. În secolele X—XII influenţa bogomilismului face ca procesul de ascensiune să încetineze. În secolul al XIII-lea, respectiv în perioada Nemanizilor, literatura sîrbă îşi continuă ascensiunea fiind strîns legată de vîrfurile feudale. Prin oraşele de pe litoralul Adriaticii pătrund acum şi unele opere ale literaturii universale (Povestirea despre India, Alexandria, Povestea lui Tristan etc.). Unul dintre principalii reprezentanţi ai literaturii sîrbe în această vreme, Sava Nemanjić, cunoaşte opera armeanului Şota Rustaveli. Literatura sîrbă veche atinge culmea dezvoltării în vremea ţaratului lui Duşan, pentru ca după catastrofa de la Kosovo ea să urmeze o traiectorie în jos. Aria geografică se deplasează înspre nord, atingînd aici şi nordul Dunării prin Nicodim de la Tismana. De literatură se ocupă acum simplii stăpîni feudali. Cu şcoala de la Ravaniţa, al cărei reprezentant de seamă este Constantin Filosoful, literatura cultă se apropie de cea populară, de care se separase o dată cu dezvoltarea feudalismului. În cea de a doua parte a sec. al XV-lea şi în secolul următor se dezvoltă literatura „dintre Kosovo şi Rila" — cum îi spune autorul, socotind-o caracteristică pentru această zonă. În această vreme literatura pătrunde pînă în rîndurile păturii negustoreşti şi orăşeneşti în general. În secolele XVII şi XVIII curba coboară mai departe pînă ce literatura se identifică cu creaţia populară.

O serie de texte care ilustrează evoluţia literaturii sîrbe vechi sînt alcătuite în versuri, cum este traducerea unei poezii, a Casiei, poetă bizantină din sec. IX, apoi versurile unui discipol al lui Climent de Ohrida din prima parte a sec. X. Dintre textele socotite ca „primele însemnări autobiografice" se dă şi acela al lui Ştefan Duşan în care el menţionează participarea domnului Munteniei, Ioan sau Ivanco Basarab, la lupta de la Velbujd, în 1330 (p. 66). Sînt interesante „însemnările întîmplătoare"ale copiştilor şi cititorilor, păstrate pe filele cărţilor vechi. În una autorul anonim doreşte izbîndă lui Iancu de Hunedoara şi lui Skanderbeg: „Doamne şi stăpîne, ajută-i lui Iancu şi nimiceşte-i, doamne, pe turci". La fel: „Doamne, ajută-i lui Scander şi nimiceşte-i, doamne, pe turcii lui Amurat". (p. 93). O altă menţiune a lui Iancu se găseşte printre „conceptele de scrisori": „Către prea înţeleptul şi prea nobilul şi distinsul şi de la Dumnezeu înzestratului voievod Iancul (= vojvodu Jankulu) domnul despot Djurdj. Pentru unguri şi turci..." (p. 137). În însemnările scurte ale cronicarilor din perioada 1355—1699 se găsesc ştiri referitoare la ţara noastră. Astfel, se nota în 1386 că turcii au năvălit cu război „la Kosovo şi la Ungrovlahi şi iarăşi cu apusenii pe rîul Rosita la Nicopole..." (p. 149). Iar „În anul 6903 (= 1395) Mircea voievodul valah îl zdrobi pe împăratul Paiazit(sic) la Rovine şi pieri acolo Marko Kraljević şi Konstantin Zegligovac (= Dragaş)". Gheorghe Doja este cunoscut sub numele de Secula:

adică « Secuiul ») „În anul 7022 (= 1514) ieşi Secula Ghiuraghi cu nelegiuiţii ţărani asupra ungurilor şi multe oraşe prădară şi înşişi ei rău pieriră" (p. 153). O altă însemnare se referă la moartea lui Ioan Voda cel Cumplit, domnul Moldovei: la 1575 „merse Siauş-paşa împotriva Carabogdaniei şi-l prinse pe Carabogdan şi-l spintecă cu cămilele şi întoarse armata la Sofia" (p. 154) (De fapt, evenimentul a avut loc în 1574). La fel se găsesc numeroase însemnări despre evenimente istorice din Balcani sau despre cataclisme naturale; de ex.,: lupta de la Mariţa (1371), explozia dintr-o mină şi moartea lucrătorilor, cutremurele de la Constantinopol (1509?) şi de la Scopie (1555), lupta de la Mohaci (1526), apariţia unei comete (1577) etc. În 1575/76 „mare foamete a fost în toată Macedonia şi printre Vlahi (= aromâni) şi multă lume s-a prăpădit de foame... (p. 154). O altă serie de însemnări se referă la Raguza (p. 169—171). Printre altele aici se notează: „Căci nu sînt toţi oamenii egali; sînt nobili şi sînt iobagi, precum şi la sîrbi, la fel şi peste tot în lume» (anul 1395).

Dintre alte materiale merită a fi semnalat comentariul în legătură cu primele versuri create în literatura sîrbă de o femeie şi anume prinţesa Elena, soţia despotului Ugljeşa, care a descris în versuri moartea fiului ei, pe nume tot Ugljeşa (după 1368). Versurile s-au păstrat pe un diptic existent la mănăstirea Hilandar. Autorul lămureşte unele confuzii care au existat pînă acum în această chestiune. O legendă făurită în legătură cu mormîntul micului Ugljeşa are asemănări cu legenda zidirii cetăţii Scodra care la rîndul ei se aseamănă cu legenda Meşterului Manole de la noi. Printre persoanele care joacă un rol de seamă în vremea respectivă este menţionat „albanezul Iovan Spata"; dar aceasta este o scăpare, întrucît M. Ruffini a arătat că acesta e de fapt reprezentantul aromânilor, Ghinu Buia Spata, pomenit în izvoare şi ca Joannes Spata (Vezi *Studii*, revista de istorie, nr. 5/1962, p. 1127—1154).

Un interes deosebit prezintă, după părerea noastră, studiul despre inscripţia de altă dată pe o coloană de piatră de la Kosovo, studiul despre începuturile criticii literare la sîrbi în evul mediu şi mai ales lămurirea conţinutului poeziei referitoare la cultul lui Ahile de Larisa la sîrbi.

De asemenea sînt interesante informaţiile păstrate în diverse fragmente literare despre minele de la Novo Brdo şi viaţa lucrătorilor (p. 139, 153, 179, 275—275), ca şi lămuririle date de autor. O adevărată operă în miniatură constituie însemnările popii Nedelcu despre „Mineri şi întîmplări fericite şi altele nefericite la Novo Brdo între 1532—1543" (p. 268—270).

Referitor la români, se găsesc şi alte însemnări, în afara celor semnalate mai sus. Se menţionează, de pildă, că Valentin din Ilok, preot la Beočin şi adept al husitismului, fuge în Moldova (1437) şi acolo traduce Biblia în ungureşte împreună cu Toma din Sremska Kamenica (p. 49). Versurile lui Dimitrie Cantacuzino din sec. XV (altul decît domnul Moldovei din 1674—1675) se găsesc şi într-un manuscris de la Neamţ (p. 257). Solomon, unul dintre fiii lui Djuradj Crnojević a murit în Ţara Românească la 1521 (p. 265).

Cartea lui Dj. Sp. Radojčić, datorită nu numai textelor alese ci mai cu seamă studiilor care le însoţesc, constituie o explicare deosebit de valoroasă a sensului dezvoltării literaturii sîrbe vechi. Stăpîn pe materie, bine informat asupra izvoarelor şi studiilor de specialitate, autorul ne introduce cu uşurinţă în istoria textelor şi a manuscriselor, lămureşte diferiţi termeni, semnalează paralelisme şi analogii, recurge la date genealogice şi face o serie de precizări de fapte istorice sau rectificări de păreri.

S. IANCOVICI

DJORDJE SP. RADOJIČIĆ, *Творци и дела старе српске књижевности*. Biblioteca de studii, critici şi eseuri, Titograd, 1963, 423 p.

Cartea *Creatori şi opere din literatura veche sîrbă* este o continuare a volumului publicat de acelaşi autor cu un an mai înainte sub titlul *Traiectoria dezvoltării literaturii vechi sîrbeşti*. Metoda de lucru şi modul de tratare a problemelor sînt aceleaşi. De asemeni, unele probleme sînt reluate aici fie în întregime, fie numai sub anumite aspecte („*Slovo lubve*" a despotului Stefan Lazarević; Dimitrie Cantacuzino, scriitor sîrb de origină bizantină; despre inscripţia de la Kosovo; despre preocupările literare de la Novo Brdo etc.).

O serie de contribuţii dintre cele 48 publicate în paginile acestui volum tratează însă alte probleme şi aspecte din vechea literatură sîrbă. Iată, dintre acestea, cîteva titluri mai

sugestive: *1100 de ani de scriere slavă; Creatorii scrierii slave; Nemanja şi fiii săi Stevan şi Sava, făuritori ai statului feudal sîrb; Versurile lui Teodosie despre Simeon Nemanja; Iakov de la Serez, iubitor de carte şi poet sîrb în secolul al XVI-lea; Începuturile literare la sîrbii de pe cursul mijlociu al Dunării; Trei bizantini-scriitori sîrbi în secolul al XV-lea; Tendinţe politice în istoriografia sîrbă medievală etc.*

Semnalăm aparte doar studiile în care autorul s-a referit, mai mult sau mai puţin, şi la relaţiile româno-sîrbe. În *Manuscrisele şi tipăriturile sîrbeşti de-a lungul veacurilor*, sînt menţionate următoarele momente de relaţii: activitatea tipografului Macarie în Ţara Românească; trecerea tipografiei de la Goražd în Ţara Românească (p. 42—43); tipăriturile sîrbeşti de la Rîmnic; o tipăritură româno-sîrbă de la Iaşi, 1765; tipărirea Regulamentului Mariei Terezia la Blaj, 1748; tipărirea ziarului „Iugoslavia" la Bucureşti, 1871. Rolul călugărului Nicodim în literatura sîrbă şi română este subliniat în legătură cu începuturile literare la sîrbi (p. 172—173). Nicodim s-a născut la Prilepac şi nu la Prilep, cum se afirmă în istoriografia românească (vezi şi p. 205).

O serie de consideraţii noi sînt exprimate *Despre Grigorie Ţamblac*, pornindu-se de la letopiseţele ruseşti şi de la un studiu al lui E. Turdeanu (p. 175—182). După cum s-a spus despre un contemporan că e „sîrbo-albanito-bulgaro-vlah", tot aşa despre Ţamblac se poate zice că e un „vlaho-bulgaro-sîrbo-moldavo-rus" (p. 400).

De patriarhul Nifon în Ţara Românească, precum şi de un logofăt Laţco „ot Măţeşti", se vorbeşte în treacăt în articolul *Despre Luther în scrierile sîrbeşti de atunci* (p. 304). În *Manuscrisele muzicale de la Hilandar*, autorul nu omite să menţioneze venirea tinerilor de la Lvov în Moldova pentru a învăţa „cîntarea bisericească, grecească şi sîrbească" (sec. XVI); punerea în circulaţie de către ieromonahul Teodosie a unui cîntec bisericesc „adus din Ţara Românească"; tipărirea unor cărţi de muzică la Bucureşti, în 1847.

Să reţinem şi constatarea autorului că cneazul Lazar şi-a extins stăpînirea asupra regiunii Braničevo pentru a ieşi la Dunăre, cu scopul „de a-şi asigura importul de sare din salinele româneşti, din Carpaţi şi din Ungaria. Este vorba de acei „bolovani de sare" care se depozitau în oraşul „Bolvan" de lîngă Alexinac (p. 142).

Aceste şi alte informaţii mărunte din paginile cărţii, care la prima vedere nu par a avea o importanţă deosebită, sînt prezentate de autor şi incluse în ansamblul faptelor de istorie culturală cu competinţa ştiinţifică ce-i caracterizează de obicei scrierile.

S. IANCOVICI

BRAUN M., *Das serbokroatischen Heldenlied*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1961, 286 p. (Opera Slavica, Bd. 1).

Lucrarea *Cîntecul eroic sîrbo-croat* este concepută monografic. Mai mult sinteză descriptivă decît operă de *creaţie critică*, ea oferă cititorului o substanţială sursă de informare, în special pe linia sociologică şi „biologică" a fenomenului.

Prima secţiune, *Esenţa şi conţinutul cîntecului eroic*, gravitează în jurul raportului dintre poezie şi realitatea istorică. Un prim aspect constă în definirea *mentalităţii eroice* ca dominantă ideologică a cîntecului eroic şi, respectiv, ca *atitudine socială*. Rădăcinile acesteia din urmă rezidă în formele de viaţă patriarhală care au dăinuit în Peninsula Balcanică pînă în secolul al XIX-lea, în haiducie ca instituţie socială şi în modul de viaţă al aristocraţiei islamizate din Bosnia şi Herţegovina (cap. 2, *Forme de viaţă eroică*).

Etapa următoarea a analizei confruntă cîtecul eroic cu realitatea care i-a furnizat substanţa poetică Autorul constată că, deşi realist (eminamente istoric şi concret, precizia relatării avînd deseori uscăciune de raport protocolar, iar elementul fantastic reducîndu-şi adesea funcţia epică la simbol), cîntecul eroic sîrbocroat *nu se suprapune realităţii* (!) Precizînd această observaţie, la prima vedere inconcludentă, autorul adaogă: „Pentru psihologia cîntecului eroic poate fi adevărat ceea ce nu s-a petrecut în realitate sau ceea ce nu s-a petrecut cu totul altfel... De aceea, ordinea în rang a persoanelor şi întîmplărilor este schimbată: persoane şi întîmplări neesenţiale trec pe primul plan, ceea ce este în mod obiectiv esenţial decade la situaţia de cadru al acţiunii sau, dacă nu este suficient de caracteristic, dispare cu totul..."

(p. 40). Prelucrarea materiei istorice conform canoanelor estetice ale genului e numită de autor „intensificarea ideologică". Procesul formal corespunzător, „intensificarea poetică", este tratat în capitolul 4, *Forma exterioară*, analiză de limbă şi stil în oarecare măsură — contextual nepotrivit plasată deoarece, în felul în care e întreprinsă, rupe omogenitatea şi echilibru de idei al primei părţi. Firul este reluat de ultimele două capitole intitulate *Cîntăreţ, auditoriu, mediu exterior* (cu referiri, în perspectivă istorică, la sociologia profesiunii aedice, la rolul masei în creaţia individuală etc.) şi *Cîntecul eroic în istorie* (răsunetul marilor evenimente istorice — ocupaţia otomană, lupta de la Kosovo, războaiele de eliberare, primul război mondial etc. — în poezia eroică).

Secţiunea a doua a cărţii *(Cîntec şi teme)* urmăreşte probleme ale structurii interne a genului. Mai întîi, *cum* se formează cîntecul eroic. Autorul nu se arată preocupat de momentul iniţial, ci numai de etapele ulterioare ale procesului, schema evolutivă pe care o trasează (cap. 1, *Formarea şi compoziţia cîntecelor individuale)* pornind de la existenţa unui prototip dat *(Vorlied)*, a unui şablon situaţional abstract (de ex., răpirea miresei) capabil — prin adaptarea la diferite situaţii reale — să ia forma concretă a cîntecelor individuale. Desfacerea în felii a compoziţiei cîntecului eroic reconstituie, la nivel teoretic — sub raportul noţiunilor de teorie literară — drumul standard al fenomenului. Astfel, la bază stă *tema*, definită ca „ceea ce trebuie să exprime cîntecul, indiferent de organizarea concretă a materialului" (p. 131). Temei i se adaogă o schemă de acţiune potrivită (formula la care se poate reduce acţiunea cîntecului), cu ajutorul căreia se realizează apoi situaţiile concrete *(motivele)*. Totalitatea acestora din urmă alcătuiesc conţinutul propriu-zis al cîntecului. Temele de mare circulaţie se concretizează în lanţuri de motive stereotipe şi caracteristice (p. 134).

Capitolele 2—7, după ce încearcă o clasificare pe criterii istorice a cîntecului epic sîrbo-croat, îi exemplifică structura compoziţională cu cîteva situaţii concrete (cîntece avînd ca teme: victoria asupra unui duşman periculos, eroul salvator, credinţă şi necredinţă etc.).

În ultimul capitol *(Problema epizării)*, autorul caută să fundamenteze principiile compoziţionale care alcătuiesc premizele trecerii de la „cîntecul eroic individual" la epopee.

Studiul lui M. Braun reprezintă, incontestabil, o contribuţie ştiinţifică utilă, deoarece aduce o bună sistematizare într-un domeniu întins de fapte. Ierarhizarea materialului prin dispunerea lui pe două coordonate (socială şi „biologică"), multiplu intersectate, indică o bună cunoaştere a fenomenului folcloric. Tratarea istorică a tuturor problemelor conferă cărţii un plus de interes. Bogatele indice de noţiuni, poetică, onomastică şi toponimie de la finele cărţii fac comodă consultarea ei.

VIORICA NIŞCOV

POLLOK, K. H., *Studien zur Poetik und Komposition des balkanslawischen lyrischen Volksliedes*. 1. *Das Liebeslied*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1964, 272 p. (Opera Slavica, Bd. 5).

Pe baza unui bogat material de folclor sîrbocroat, bulgar şi macedonean—raportat, uneori şi la folclorul popular neslav din Balcani, inclusiv la cel românesc—autorul lucrării intitulate *(Studii privind poetica şi compoziţia cîntecului popular liric balcano-slav.* 1. *Cîntecul de dragoste)*, îşi propune să definească liniile reprezentative ale *cîntecului popular erotic* al slavilor balcanici. Evident, sub raport literar.

Lucrarea este alcătuită din două părţi. Prima, consacrată poeticii, studiază — în tehnica tradiţională a cercetării stilistice germane — *rolul funcţional* al tropilor (metaforă, perifraiză, sinecdocă, alegorie, personificare, antiteză etc.) şi al mijloacelor gramaticale (repetiţia, acumulare, elipsa etc.), pe baza unor ilustrări din piese de înaltă expresivitate. Partea a doua, pornind de la cercetări mai vechi (Dinekov, Schmaus), stabileşte o clasificare a cîntecului de dragoste după criteriul compoziţional:

1. piese alcătuite dintr-un singur element de reprezentare (fie monologul, fie naraţiunea);
2. piese alcătuite din două elemente de reprezentare (fie împletirea monologului cu desfăşurarea epică, fie dialogul);

3. piese alcătuite din trei elemente de reprezentare (împletirea naraţiunii cu dialogul);
4. piese prezentînd „forme compoziţional lărgite" (varierea, prin repetiţie, a primelor trei situaţii compoziţionale).

Dincolo de analiza morfologică a diverselor elemente literare luate în parte, constatări teoretice cuprinse în diferite capitole urmăresc aprecieri de sinteză, care să refacă imaginea globală a calităţilor poetice proprii categoriei de texte respective. Deşi scopul lucrării este cercetarea raporturilor formale, din lucrare nu lipseşte confruntarea directă dintre anecdotica textului şi realitatea socială determinată.

Referinţe istorice şi etnografice completează studiul.

VIORICA NIŞCOV

V. I. KULEŞOV, *Литературные связи России и Западной Европы в XIX веке (первая половина)*, Editura Universităţii din Moscova, 1965, 461 p.

Este cunoscut faptul că interesul deosebit faţă de literatura rusă în Occident s-a născut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd creaţia lui Tolstoi şi Dostoievski, ridicînd-o în rîndul marilor literaturi universale, a făcut-o să joace un important rol în dezvoltarea literaturii europene. Aceasta este şi explicaţia pentru care specialiştii occidentali acordă o mai mare importanţă lucrărilor lui Turgheniev şi Tolstoi, Dostoievski şi Leskov şi mai puţin scriitorilor primei jumătăţi a secolului al XIX-lea.

Spre deosebire de ei, critica literară sovietică a anilor 20—30, folosind cele mai bune tradiţii ale perioadei prerevoluţionare în domeniul ştiinţei literare, şi-a îndreptat atenţia în primul rînd asupra studierii moştenirii literare a lui Puşkin, Lermontov, în parte Gogol, folosind opera lor ca bază pentru studierea legăturilor existente, în această perioadă, între literatura rusă şi literatura şi cultura Europei apusene. În această direcţie rezultate remarcabile au obţinut oamenii de ştiinţă: M. P. Alekseev, B. V. Tomaşevski, V. M. Jirmunski, S. N. Durîlin şi alţii. Cu toate acestea, impresionantul material scos la lumină în această perioadă, nu totdeauna a fost întrebuinţat în măsura cuvenită pentru explicarea creaţiei scriitorilor amintiţi şi a procesului literar în ansamblul său. O serie de monografii şi cursuri universitare au fost elaborate fără a se avea în vedere tocmai aceste legături, ceea ce a sărăcit şi a îngustat concepţia lor.

În ultimii ani se observă în ştiinţa literară sovietică o înviorare şi un interes sporit pentru legăturile literare dintre popoare pentru stabilirea locului ce-i revine literaturii ruse în procesul general de dezvoltare al literaturii. Grăitoare în acest sens este nu numai conferinţa specială despre legăturile şi influenţa reciprocă a literaturilor naţionale, ce a avut loc la Institutul de literatură universală A. M. Gorki în anul 1960, dar şi nenumărate lucrări cu un profil asemănător. Este suficient de relevat că numai în ultimul an editurile au scos de sub tipar nu puţine lucrări de o valoare incontestabilă dintre care amintim: **Русско-европейские литературные связи** (Legăturile dintre literatura rusă şi europeană), Culegere de articole cu ocazia aniversării a 70 de ani a academicianului M. P. Alekseev, **Русско-румынские литературные связи** (Legăturile literare ruso—române), de E. Dvoicenko-Markova; Culegere de articole **Взаимосвязи славянских литератур** (Interdependenţa dintre literaturile popoarelor slave) şi alte lucrări.

Trebuie remarcat faptul că sporirea interesului faţă de cercetarea comparativă, se petrece sub semnul unor noi şi superioare concepţii metodologice, care permit să se tragă concluzii şi generalizări mai profunde. În această privinţă a devenit actuală necesitatea de a supune materialul adunat de ştiinţă noilor concepţii metodologice, „de a se crea monografii şi cursuri din care să reiasă importanţa interacţiunii în definirea trăsăturilor naţionale ale literaturii şi influenţa reciprocă în procesul literar general". Menţionînd acest lucru în introducerea cărţii sale, intitulată *Relaţiile literare ale Rusiei şi Europei apusene în sec. XIX (prima jumătate)*. V. I. Kuleşov năzuieşte să aducă contribuţia sa la realizarea sarcinii de mai sus.

În construcţia lucrării sale, autorul porneşte de la o precisă concepţie metodologică, clasificînd strict cele mai diferite forme de influenţă reciprocă dintre literatura rusă şi cea a Europei occidentale. Această clasificare ce ar părea la prima vedere destul de rigidă ni se pare a fi una din reuşitele autorului. Nu o alcătuire „a priori", pe baza unor elemente speculative, ci „a posteriori", ca rezultat al unei atente şi judicioase studieri a materialului ales, dîndu-i

astfel posibilitatea studierii dinlăuntru a procesului literar, stabilind corelaţia logică şi nu întîmplătoare dintre diferitele literaturi. Această metodă este o mărturie elocventă a marilor posibilităţi ce stau în faţa cercetătorului marxist atunci cînd foloseşte metoda concret istorică de cercetare a procesului literar. Fundamentîndu-şi în introducere ideea necesităţii comparării literaturilor naţionale dintr-o epocă anumită, cercetătorul sovietic trece la examinarea corelaţiilor dintre literatura rusă şi apuseană din două puncte de vedere, expuse în cele două părţi ale cărţii: prima parte, închinată problemelor influenţei literaturii apusene asupra literaturii ruse, iar cea de a doua, studiului influenţei literaturii ruse asupra literaturii vesteuropene.

Pentru a asigura o abordare ştiinţifică a materialului, V. I. Kuleşov scoate în evidenţă două forme de bază a legăturilor literare: „legături pe bază de contact (traduceri, pastişe, influenţe, împrumut şi altele) şi analogii sau asemănări istorico-tipologice care apar independent de contact (mai precis acestea nu sînt legături, ci locuri comune, sootnoşenia)". În cartea sa cercetătorul insistă cu precădere asupra primei din aceste forme, străduindu-se să aprofundeze diferitele laturi ale dezvoltării literare ruseşti a primei părţi a secolului XIX, demonstrînd originalitatea şi particularitatea literaturii ruse. Pentru tratarea ştiinţifică a problemei interdependenţei dintre literatura rusă şi literatura ţărilor apusene V. I. Kuleşov creează „fundalul" constînd în lămurirea legăturilor personale dintre scriitori şi acelora prin intermediul presei. În prima parte a cărţii acest capitol se ocupă de călătoriile oamenilor de cultură ruşi în străinătate (Turgheniev, Kiuhelbeker), de „transmetteurs-ii" care au răspîndit literatura rusă în străinătate (Viazemski, Poltoraţki, K. Marmier, A. Melgunov, V. Volfzon, Varngagen von Enze), de ziarele cu ajutorul cărora Rusia a cunoscut literatura apuseană. (La Minerve française, Revue encyclopédique, Revue Indépendente, Sîn Otecestva, Sovremennik, Vestnik Evropî) de „ziarele intermediare speciale" (Russische Miszellen, St. Petersburgische Zeitschrift, Bulletin du Nord şi altele). În partea a doua, cadrul cercetărilor se referă în special la traducerile scriitorilor ruşi în diferitele limbi ale popoarelor din apus, la aprecierile creaţiei lor de către critica occidentală şi concepţia literaturii ruse în critica apuseană.

În general, legăturile de creaţie sînt cercetate multilateral. Sînt supuse în primul rînd analizei „legăturile cele mai simple": traducerile şi pastişele (Jukovski ca traducător al lui Schiller. Imitaţiile după Schiller în primele piese ale lui Lermontov, după Walter Scott în romanele istorice ale lui Bestujev, Zagoskin, Laječnikov, după Hoffman la V. Odoevski; pe de altă parte, tema anului 1812 în creaţia scriitorilor străini Chamisso şi Rîleev). Apoi se studiază formele mai complicate de influenţă: inovaţia pe baza tradiţiilor (decembriştii-romantici şi D-na de Stäel, E. M. Arndt, B. Constant; Puşkin şi poemele orientale ale lui Byron: „Evghenii Oneghin" şi Rousseau, Richardson, Maturin, Nodier, Byron; Gogol şi Hoffman) şi asemănările tipologice (scriitorii „şcolii naturale" şi Georges Sand, Dickens, Thackeray; Prosper Mérimée şi Puşkin).

În concluzia cărţii sale V. I. Kuleşov afirmă: «Cartea reprezintă prima încercare de sistematizare a unui material divers, studiat inegal şi introdus într-o lucrare pentru prima dată» În lumina acestei afirmaţii trebuiesc privite şi lacunele cărţii. Astfel se resimte lipsa acută a analizei comparate a creaţiei mature a lui Lermontov, a cărui mare originalitate şi spirit novator este şi rezultatul tradiţiilor literaturii apusene. Nu întotdeauna autorul este convingător în anumite concluzii pe care le trage. (Astfel, integrînd în compararea poemelor romantice ale lui Puşkin, cu poemele orientale ale lui Byron, o analiză mai minuţioasă a unor poeme din creaţia marelui romantic englez, autorul ar fi putut ajunge la concluzii mai temeinice şi noi). În ansamblu însă, cartea lui Kuleşov aduce un plus de documentaţie şi de precizie în nenumărate probleme legate de dezvoltarea literaturii. În ilustrarea acestei afirmaţii se pot aminti capitolele: „Evgheni Oneghin" primul roman al realismului critic al secolului al XIX-lea; Grotescul la Gogol şi fantasticul la Hoffman; Scriitorii „şcolii naturale" şi romanele lui G. Sand, Dickens, Thakeray etc. În afară de aceasta trebuie amintită şi o altă latură pozitivă a acestei lucrări. Fără a avea pretenţii exhaustive, cartea reprezintă totuşi prima experienţă de sistematizare a unui material bogat despre legăturile dintre literatura rusă şi literaturile apusene în cadrul uneia din etapele importante pentru dezvoltarea literaturii ruse. În acest sens lucrarea pune bazele viitorului curs de Istoria interdependenţei dintre literatura rusă şi celelalte literaturi» pe tot parcursul fenomenului literar „rusesc", care clarifică şi rolul acestor relaţii în formarea literaturii naţionale ruse. Apariţia unui asemenea curs va umple un gol resimţit în primul rînd de cei care predau literatura rusă.

ELENA LOGHINOVSCHI

B. TRUBEŢKOI, *Пушкин в Молдавии*, ed. III, «Картя Молдовеняскэ» Chişinău, 1963.

În domeniul puşkinologiei s-au făcut în ultimul timp progrese remarcabile, mai cu seamă în direcţia cercetărilor activităţii creatoare a poetului în perioada exilului în sud. În URSS au devenit o tradiţie conferinţele anuale ale puşkinologilor, în cadrul cărora se scot mereu la iveală noi documente şi materiale arhivistice inedite şi se prezintă lucrări de exegeză literară şi studii comparatiste, care au început să fie publicate într-o serie de volume sub titlul generic de „Puşkin în sud".

O încercare de sinteză a acestor cercetări, circumscrisă la perioada anilor 1820—1823, o reprezintă lucrarea lui B. Trubeţkoi *Puşkin în Moldova*, ajunsă la a treia ediţie. Este rodul unor cercetări pe care autorul le face de aproape două decenii.

Activitatea lui Puşkin în Moldova coincide cu perioada maturizării politice a geniului său sub influenţa ideilor revoluţionare ale celor mai radicali dintre decembrişti, cu etapa trecerii de la romantism la realism, a unor intense căutări creatoare şi a perfecţionării măiestriei sale artistice.

Sprijinindu-se pe lucrări memorialistice, biografice, de istoriografie literară, publicate înainte de revoluţie de V. P. Gorciakov, P. V. Annenkov, P. I. Barteniev, I. P. Liprandi, A. F. Veltman, P. I. Dolgoruki, F. N. Lughinin, A. Iaţimirski ş.a., pe operele puşkinologilor sovietici M. A. Ţiavlovski, M. L. Brodski, L. P. Grossman, B. S. Meilah, B. V. Tomaşevski, D. D. Blagoi, ca şi pe cercetările recente ale puşkinologilor din R. S. S. Moldovenească, I. C. Varticean, S. F. Bogaci, A. T. Borş, S. S. Ciobotaru, V. P. Coroban şi alţii, autorul încearcă să reconstituie atmosfera social-politică a epocii şi biografia artistică a poetului, evitînd tendinţele vulgarizatoare, de suprasolicitare a anecdodicului, existente în unele lucrări anterioare, consacrate vieţii lui Puşkin în Moldova. Accentul principal în cartea lui B. Trubeţkoi cade nu atît pe detaliul biografic, cît pe analiza creaţiei poetului în această perioadă, pe cercetarea implicaţiilor ideologice şi artistice ale epocii, reflectate în opera din tinereţe a lui Puşkin.

Prima parte a lucrării, cuprinzînd mai mult de o treime din volum, este destinată studierii condiţiilor social-istorice ale Moldovei în timpul lui Puşkin, unui scurt istoric al Chişinăului începînd cu diploma din 1420 a lui Alexandru cel Bun pînă în primele decenii ale veacului trecut, analizei raportului lui Puşkin cu decembriştii (P. I. Pestel, V. F. Raevski, M. E. Orlov, P. S. Puşcin, K. A. Ohotnikov) cu loja masonică nr. 25 „Ovidiu", folosită de decembrişti ca o formă a conspiraţiei politice, legăturilor acestor organizaţii cu mişcarea de eliberare a Greciei de sub jugul otoman — „Eteria", condusă de fraţii Ipsilanti, atitudinii diferite a lui Puşkin faţă de o parte din boierimea băştinaşe şi faţă de oamenii din popor ai Moldovei, pentru folclorul, limba şi istoria căruia a manifestat un vădit interes. O atenţie deosebită acordă autorul relaţiilor lui Puşkin cu scriitorii Constantin Stamati şi Costache Negruzzi.

Ultimele două capitole ale cărţii studiază creaţia lui Puşkin în timpul cît s-a aflat în Moldova, precum şi operele lui de mai tîrziu, legate de anii exilului.

Evoluînd sub semnul romantismului progresist, creaţia lui Puşkin în această perioadă marchează o nouă etapă în dezvoltarea poetului, caracterizată prin frecvenţa elementelor de realism şi democratism, prin abordarea unei tematici impregnate de protest revoluţionar, prin întruchiparea artistică a unor teme, motive şi chipuri legate, direct sau indirect, de viaţa Moldovei. Autorul subliniază că scopul urmărit de persecutorii lui Puşkin prin exilare nu a fost atins, ci, dimpotrivă, a dat rezultate contrarii celor scontate. Relaţiile cu aripa cea mai extremistă a decembriştilor, atmosfera revoluţionară şi abundenţa noilor impresii au fecundat spiritul creator al poetului, care a scris în aceşti trei ani peste o sută de poezii printre care: „Şalul negru", „Lui Ovidiu", „Lui Ceaadaev", „Napoleon", „Pumnalul", „Prizonierul din Caucaz", a început „Fîntîna din Bahcisarai", a scris poemul „Gavriliada", „Fraţii tîlhari" şi, fapt deosebit de semnificativ, a început romanul în versuri „Evgheni Oneghin", scriind, probabil, aici şi cunoscuta strofă a VII, privitoare la problemele politco-sociale şi economice ale Rusiei pe care o citează Marx şi Engels în lucrările şi scrisorile lor.

Dacă prima şi, în anumită măsură, ultima parte a cărţii lui B. Trubeţkoi au un caracter pronunţat documentarist şi istoriografic, aducînd o bogăţie de material faptic din lucrări anterioare, precum şi rezultatele cercetărilor proprii în arhive, în partea a doua predomină cercetarea literară propriu zisă, analiza şi interpretarea operelor, integrate în contextul general

al mişcării literare a epocii. Autorul dezbate probleme teoretice importante ca aceea a influenţelor literare (pe care le deosebeşte de simplele imitaţii, împrumuturi şi contaminări exterioare, inerente la începutul oricărui drum de creaţie), discută problemele realismului şi romantismului, combătînd cu argumente temeinice opinia celor care nu admit că realismul puşkinian s-a dezvoltat încă din perioada şi în cadrul creaţiilor romantice din primii ani ai exilului poetului, analizează problematica eroului pozitiv, afirmînd că „oamenii de prisos" din literatura rusă a primei jumătăţi a secolului al XIX-lea (anii 20—50), datorită caracterului lor protestatar, trebuie consideraţi eroi pozitivi şi că primul chip al „omului de prisos" în literatura rusă este „Prizonierul din Caucaz", Oneghin, nefiind decît o dezvoltare artistică realistă a acestui tip.

În disputa dintre G. Makohonenko, care îl consideră pe Oneghin un erou pozitiv şi B. Bursov care nu acceptă această interpretare, B. Trubeţkoi adoptă poziţia primului, susţinînd că Oneghin, Peciorin, Beltov, Rudin, în ciuda caracterului lor contradictoriu, sînt eroi pozitivi, iar termenul „oameni de prisos" este oarecum convenţional, adecvat doar pentru a sublinia pasivitatea sau imposibilitatea de a acţiona, determinată de condiţiile reacţiunii politice.

Scepticismul acestor eroi apare ca o formă refulată a protestului lor. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea începînd cu deceniul al VI-lea, în condiţiile situaţiei revoluţionare, chipurile „oamenilor de prisos" devin în adevăr „de prisos", negative, reprezentînd oameni care frînau mişcarea revoluţionară.

Un interes deosebit prezintă în lucrare expunerea concepţiei despre caracterul popular al literaturii, exprimată de Puşkin în polemica cu V. F. Raevski.

În partea a treia a cărţii analizează operele lui Puşkin după plecarea din Moldova, de care-l va lega pentru totdeauna o amintire nostalgică, reflectată atît în scrisorile lui către fratele său Lev şi către prietenii săi (de exemplu, către N. S. Alexeev), cît şi în creaţia sa de mai tîrziu. Poemul „Ţiganii", „În stepele Bugeacului verde", „Răscoală-te o, Grecie, răscoală-te", „Împuşcătura", „Cîntecele slavilor de apus", povestirea „Kirdjali" sînt opere legate de amintirile lui Puşkin din Moldova, despre care va mai pomeni şi în „Poltava", în capitolele VIII şi X din „Evgheni Oneghin" în „Călătorie la Arzrum" şi în numeroase alte note, schiţe şi planuri de lucrări.

Pe baza unei ample documentări, autorul lucrării aduce numeroase precizări şi corective datelor istoriografice privitoare la viaţa, activitatea şi relaţiile lui Puşkin în exil. Astfel, de pildă, se stabileşte cu suficientă exactitate intervalul de timp în care Puşkin a însoţit pe ţigani în satele Vărzăreşti, Iurceni şi Dolna (26.VII—20.VIII.1821) se precizează unele momente din viaţa decembristului V. F. Raevski (p. 78, 85), a generalului Inzov, fixîndu-se perioada cînd acesta a guvernat provincia (25.VII 1820—26.VII. 1823), se relevă o inexactitate de datare pe inscripţia monumentului ridicat în amintirea lui Carol al XII-lea la Varniţa, pe malul Nistrului, pe unde a trecut şi Puşkin (regele suedez a rămas aici de la 1709—pînă la 1713, nu pînă la 1711, cum este scris, în mod greşit pe obelisc) se arată că în 1821 Puşkin nu a fost la Bolgrad (întemeiat abia în 1823), ci într-un sat situat la 3 km. depărtare — Tabac, etc.

În multe cazuri, autorul formulează, mai mult sau mai puţin argumentat, ipoteze pe care cercetările ulterioare le-ar putea confirma. Astfel, el presupune că Puşkin este acela care a sugerat să se dea lojei masonice nr. 25 numele „Ovidiu" şi că este posibil ca organizatorul acestei loje să fi fost prinţul Mihail Şuţu, cu care Puşkin s-ar fi întîlnit şi în casa boierului Petrache Mavrogheni; emite ipoteza că un anume Spiro Pendadeca din Arta, întîlnit de autor în unele documente, ar fi chiar eteristul amintit de Puşkin în însemnările sale (deşi I. P. Liprandi afirma că Pendadeca e născut în Nejin, iar alţi autori îl considerau din Ianina); crede că naraţiunile lui Puşkin „Duca, legendă moldovenească din veacul al XVII-lea" şi „Dafna şi Dabija, legendă moldovenească din anul 1663", care nu s-au mai găsit, ar fi fost intenţionat omise de la publicare de editorul reacţionar P. I. Barteniev, din pricina conţinutului lor primejdios pentru ţarism şi îşi exprimă speranţa că ele s-ar mai putea găsi în fondurile arhivistice — I.P. Liprandi sau P.I. Barteniev; presupune că exemplul lui Puşkin în abordarea tematicii istorice l-ar fi inspirat de C. Negruzzi în crearea nuvelei „Alexandru Lăpuşneanu"; crede că tema „buneivestiri" din poemul „Gavriliada" i-ar fi fost sugerată poetului de existenţa unei biserici cu acelaşi hram în apropierea locuinţei lui Inzov, că povestirea „Împuşcătura" cuprinde fapte reale din viaţa poetului, din realităţile moldoveneşti şi din biografia lui I. P. Liprandi (prototip al lui Silvio, după părerea autorului, opusă faţă de aceea a cercetătorilor N. D. Lerner şi P. A. Sadikov) etc.

În legătură cu figura lui I. P. Liprandi, cu care Puşkin fusese în relaţii amicale, fapt care a făcut pe unii cercetători să-l considere, la începutul activităţii acestuia, decembrist (V. G. Bazanov, P. A. Sadikov), autorul se alătură opiniei cercetătorilor A. S. Şcegolev, S. I. Gessen, S. Straih, care dovedesc că Liprandi a fost din totdeauna un agent provocator al poliţiei.

Noi probe convingătoare aduce B. Trubeţkoi pentru a infirma părerea acelora care se îndoiesc de existenţa reală a prototipului povestirii „Kirdjali" (începînd cu poetul decembrist V. K. Kühelbeker, I. Oksenov, V. A. Gordlevski ; un punct de vedere opus au susţinut V. Iazviţki, S. N. Samoilov, ca şi scriitorul C. Negruzzi, care a tradus în româneşte „Kirdjali"). Documentele descoperite de autor în arhivele din Chişinău atestă existenţa unui eterist „Eorghi Kirjali, care împreună cu căpitanul eterist Costa şi cu Eeorghi Kalaus erau urmăriţi de autorităţile ţariste în aprilie 1822, pe cînd Puşkin se afla în Moldova. Concluziile autorului, confirmate şi de noile materiale arhivistice găsite de E. N. Oganian (publicate în volumul „Puşkin în Sud", Chişinău, 1958, p. 37—56), sînt în concordanţă cu informaţiile provenite dintr-o serie de alte izvoare şi lucrări ale unor autori pe care B. Trubeţkoi nu-i citează (N. Iorga, C. D. Aricescu, J. A. Vaillant, St. Béllanger, L. Regnault, Chopin, Ubicini, ale căror cercetări le foloseşte Tr. Ionescu-Nişcov în studiul său *Kirdjali dans la littérature universelle*, Rsl. I, 1958, p. 105—123) şi care duc la aceeaşi concluzie, că la baza eroului puşkinian a stat un prototip real. Credem însă că nu poate fi respinsă nici părerea celor care susţin că acelaşi cuvînt — *cîrjaliu* — a circulat şi ca nume comun, parţial sinonim cu „haiduc" (sau chiar „cazac"), aşa cum îl întîlnim în *Scrisorile* către V. Alecsandri ale lui Ion Ghica, precum şi în lucrările lui N. Iorga, V. Iazviţki.

Cu toate că lista bibliografică a cărţii este apreciabilă, indicîndu-se 215 titluri (în afară de unele articole de mai mică întindere sau importanţă, citate în cuprinsul lucrării), autorul nu aminteşte de cîteva cercetări de sinteză referitoare la tema abordată, publicate în ţara noastră, care i-ar fi putut furniza date utile mai cu seamă în privinţa raporturilor dintre creaţia lui Puşkin şi literatura română. (Cf. E. Dvoicenko, *Puşkin în România*, Bucureşti 1937 ; Gheorghe Bezviconi şi Scarlat Callimachi, *Puşkin în exil*, Bucureşti 1947 ; V. Ciobanu, *A. S. Puşkin şi literatura română*, în volumul *„Relaţii româno-ruse în trecut"*, Bucureşti, 1957, p. 102—139).

Socotim că multe date interesante ar fi putut culege B. Trubeţkoi din capitolul „Puşkin şi folclorul românesc" al lucrării citate mai sus a lui V. Ciobanu (cu privire la variantele cîntecului „Pom, pom, pom, eram eu pom," cules de Puşkin şi întîlnit în colecţiile lui Anton Pann şi G. Dem. Teodorescu, „Cîntecul Zaverei", cîntecul Zamfirei — „Arde-mă, frige-mă", „Şalul negru", legendele moldoveneşti „Duca" şi „Dafna şi Dabija", etc.). De asemenea, merită toată atenţia argumentele lui V. Ciobanu care demonstrează că Scrisoarea a VII-a a lui C. Negruzzi nu poate fi socotită un document valabil istoriceşte, respingînd mitul „frumoasei grecoaice Calipso", de care s-ar fi îndrăgostit Puşkin.

B. Trubeţkoi subliniază în mai multe rînduri ecoul pe care l-au trezit în cercurile progresiste ale Rusiei şi în conştiinţa poetului răscoala lui Tudor Vladimirescu şi a eteriştilor lui Ipsilanti. Dacă acţiunea Eteriei avea, după cum observă pe bună dreptate autorul, „un caracter burghezo-naţionalist limitat" (p. 123), în schimb scopul răscoalei lui Tudor era mai larg, urmărind eliberarea maselor populare de exploatarea boierilor şi a fanarioţilor, această „bandă coruptă de năimiţi" (K. Marx) ; „Vladimirescu — scria fruntaşul decembrist Pestel, citat în lucrare, – a publicat o proclamaţie în care spune că scopul acţiunilor sale nu este cîtuşi de puţin rebeliunea împotriva Porţii Otomane, ci opoziţia faţă de asupririle îngrozitoare la care este supusă nefericita Valahie din partea autorităţilor numite, care şi-au depăşit drepturile şi oprimă poporul prin tot felul de nelegiuiri ce se pot închipui" (124). În concluzie B. Trubeţkoi subliniază că Puşkin, înţelegînd deosebirea dintre scopurile politice ale luptei lui Ipsilanti şi Vladimirescu, a acordat întreaga sa simpatie ultimului, zugrăvind pozitiv, în povestirea *Kirdjali*, pe tovarăşii lui Vladimirescu şi caracterizînd negativ pe A. Ipsilanti (p. 128).

În lumina acestor afirmaţii, nu pare însă convingătoare apoteoza eteristului Iordachi Olimpiotul, care, după cum este cunoscut, a jucat un rol nefast în prinderea şi uciderea lui Tudor Vladimirescu (chiar dacă Puşkin a intenţionat să facă din el, şi nu din Ipsilanti, eroul principal al unui poem despre Eterie). În argumentarea sa, B. Trubeţkoi pune la îndoială afirmaţia lui I. P. Liprandi că Iordachi Olimpiotul „l-a înşelat pe Tudor Vladimirescu şi pe prinţul Ipsilanti şi că ar fi fost principalul vinovat al tuturor nenorocirilor care i-au lovit pe eteriști în Principate", relevînd, dimpotrivă, combativitatea şi vitejia lui Iordachi, deşi

alte documente ale timpului îi subliniază mai mult viclenia şi ipocrizia. În ciuda acestor aprecieri contradictorii, după părerea noastră este evident că, independent de faptul că Iordachi a fost mai consecvent decît Ipsilanti, nimic nu justifică istoriceşte vina celor doi fruntaşi eterişti pentru uciderea lui Tudor Vladimirescu, conducătorul unei mişcări populare progresiste îndreptate împotriva exploatării şi reacţiunii, cu revendicări sociale mai largi şi mai îndreptăţite decît scopurile limitate ale Eteriei.

Cu toate aceste obiecţii şi unele observaţii de amănunt, care s-ar putea face cu privire la cîteva repetiţii şi inegalităţi în cuprinsul lucrării, cartea lui B. Trubeţkoi, valorificînd un bogat material bibliografic şi documentar, însoţită de ilustraţii şi o hartă a itinerariilor lui Puşkin pe plaiurile Moldovei, scrisă cu vădită pasiune şi incontestabilă competenţă, constituie o contribuţie importantă la cunoaşterea raporturilor lui Puşkin cu literatura şi folclorul poporului nostru.

CEZAR APREOTESI

AKIRA SASAKI, *Достоевский о свободе и наше время*, «Hitotsubashi Journal of arts & sciences», vol. 3, no. 1, october 1963, Hitotsubashi University, Tokyo, p. 1—13.

În articolul *Dostoievski despre libertate şi timpul nostru*, Akira Sasaki, lector de limbă rusă la Universitatea din Tokio, expune reflecţiile sale asupra problemei libertăţii omului în epoca noastră în lumina filozofiei dostoievskiene, aşa cum se conturează ea în romanul *Fraţii Karamazov* şi în deosebi în fascinantul capitol „Marele inchizitor".

În introducerea textului recenzat se arată că Dostoievski „şi-a închinat, s-ar putea spune, întreaga viaţă — în procesul activităţii sale literare — problemei libertăţii, şi a făcut un pas destul de însemnat înainte spre lămurirea esenţei acesteia".

Pornind de la afirmaţia lui I. V. Stalin, exprimată într-un interviu, potrivit căreia libertatea individuală este de neconceput fără libertăţi şi drepturi sociale, Akira Sasaki e de părere că „din aceasta încă nu rezultă faptul că unde sînt libertăţi sociale, acolo în mod obligatoriu trebuie să fiinţeze şi cele individuale". Autorul încearcă să explice fenomenele vieţii contemporane — în condiţiile capitalismului cît şi ale socialismului – prin unghiul vederilor lui Dostoievski, aderînd aproape total şi fără discernămînt la concepţia scriitorului privind libertatea individuală a omului.

După ce punctează conţinutul capitolului „Marele inchizitor", teribilul monolog al inchizitorului medieval, slavistul japonez trage o seamă de concluzii după părerea sa general valabile: în primul rînd, pîinea cea de toate zilele şi libertatea se exclud reciproc; în al doilea rînd, poporul îşi poate sacrifica libertatea pentru pîine, această primă necesitate vitală a omului; în al treilea rînd, o asemenea împrejurare poate genera dominaţia dictatorială a unei minorităţi puternice, alese, asupra maselor populare, cît şi un sistem social care să asigure un astfel de regim. În spiritul acestor concluzii, autorul articolului tinde să ajusteze procesele — extrem de profunde şi complexe în realitatea lor concretă — ale lumii capitaliste (corect prezentate în linii mari) şi ale lumii socialiste (înfăţişate uneori unilateral şi insuficient analizate).

Nu ne vom acupa de toate inconsecvenţele din articol, de lipsa unei nuanţări dialectice ce se impune în analiza problemei libertăţii, pornind de la înţelegerea ei ca necesitate înţeleasă, de la semnificaţia afirmaţiei lui F. Engels privind trecerea de la capitalism la socialism ca fiind un salt al omului din imperiul necesităţii în cel al libertăţii. Spaţiul unei recenzii ne permite să surprindem doar cîteva din aspectele directorii ale articolului.

Akira Sasaki exprimă în mare parte idei şi concluzii juste, cum ar fi: „Libertatea este o noţiune istorică şi totodată relativă. Prin urmare, conţinutul libertăţii... depinde de epocă. În general, unde libertatea este limitată, acolo în mod inevitabil este frînată dezvoltarea normală a omului, avînd ca urmare denaturarea esenţei umane... De libertate ne putem folosi nu pe baza unor articole sau ale altora ale legii, ci ca rezultat al luptei noastre proprii pentru libertate... Libertatea conştiinţei a atras după sine intoleranţa religioasă... În ţara socialismului... nu există libertatea goanei după cîştig, nu există libertate de a obţine profit" etc. Autorul adoptă o poziţie critică faţă de aşa-zişii liberali, care învinuiesc socialismul de lipsă

de libertate şi evită în acelaşi timp să vorbească de stările de fapt din sînul sistemului capitalist.

Pentru a ilustra în ce măsură capitalismul contemporan depersonalizează pe om, Akira Sasaki citează consideraţiile interesante şi convingătoare din cartea filozofului american Frantz Pappenheim *Alienation of Modern Man* (Înstrăinarea omului modern). Pappenheim încearcă să găsească izvorul însingurării contemporanilor în tehnocraţie, în politică, în structura socială, pornind de la faptul că înstrăinarea (antiteza libertăţii) se manifestă în toate domeniile vieţii din lumea capitalistă actuală. După părerea filozofului american, în societatea capitalistă majoritatea oamenilor, adică masele populare, nu reprezintă decît un furnicar neînsemnat. Din păcate, adoptînd optica lui F. Pappenheim, slavistul japonez scapă din vedere forţele înaintate, conştiente, care cresc şi se organizează în sînul societăţii capitaliste, opunîndu-se degradării umane şi luptînd pentru o nouă civilizaţie.

În cuprinsul articolului, Akira Sasaki — influenţat de filozofia din „Legenda marelui inchizitor" — sugerează ideea potrivit căreia omului, masei de oameni îi este proprie tendinţa de a se supune cuiva, de a avea idoli; se argumentează „slăbiciunea omului ... care nu este în stare să acţioneze fără să se subordoneze cuiva", afirmîndu-se că „în societatea umană chiar ateiştii nu se pot manifesta fără idoli de un fel sau altul, acest fapt fiind ilustrat chiar de însăşi societatea socialistă, care n-a putut evita cultul personalităţii" etc. Cultul personalităţii — după cum se ştie — este străin spiritului şi esenţei socialismului. Apariţia lui s-a datorat tocmai încălcării principiilor şi naturii socialismului, în contextul unor împrejurări interne şi externe deosebite, ceea ce reprezintă o altă problemă.

În ceea ce priveşte arta lui Dostoievski, acest mare scriitor, ca şi Lev Tolstoi, a făcut un pas înainte în dezvoltarea artistică a lumii, în cunoaşterea mai profundă şi mai completă a sufletului omenesc, în procesul autodefinirii de sine a umanităţii prin geniile sale. „Genialitatea lui Dostoievski este indiscutabilă — spunea Gorki. Prin forţa expresivităţii, talentul lui s-ar egala, poate, doar cu cel al lui Shakespeare. Ca personalitate însă, ca judecător al lumii şi al oamenilor, putem foarte uşor să ni-l închipuim în rolul inchizitorului medieval".

În încheiere, trebuie să remarcăm totodată tendinţa autorului articolului *Dostoievski despre libertate şi timpul nostru* de a sublinia semnificaţia critică, anticlericală şi anticapitalistă a „Legendei marelui inchizitor" din tulburătorul roman *Fraţii Karamazov*.

GHEORGHE BARBĂ

ELIZA ORZESZKOWA: *Marta*, E.L.U. Bucureşti, 1965.

Creaţia literară şi publicistică a Elizei Orzeszkowa este foarte puţin cunoscută cititorului român. Cele cîteva secvenţe dintr-o operă imensă ca întindere pe care le ofereau cu cîţiva ani în urmă nuvelele cuprinse în volumul *Julianka*[1] sînt, evident, neîndestulătoare. Prin urmare, apariţia în limba română a încă uneia dintre operele prozatoarei poloneze nu poate fi decît binevenită dacă respectă criteriul valoric. Fiindcă posibilităţile editoriale, totuşi restrînse faţă de mulţimea capodoperelor literaturii universale care trebuie traduse, impun o evaluare în funcţie de calitatea artistică. Din acest puct de vedere romanul „*Marta*" (1873), deşi exprimă o preocupare de căpetenie în ansamblul problemelor abordate de autoare, nu reprezintă creaţia de vîrf a acesteia. Ar fi fost aşadar mai potrivit să se transpună în româneşte mai întîi trilogia *Pe Niemen* (1887), o frescă minuţios închegată a societăţii rurale poloneze după eşecul revoltei din 1863, şi abia după aceea să se aleagă din celelalte romane şi nuvele. În felul acesta, de la primul contact, romanciera ar fi putut să fie judicios apreciată şi aşezată la locul cuvenit printre scriitorii lumii. În caz contrar, procesul ierarhizării valorilor în conştiinţa cititorului este întîrziat inutil, fapt care duce nu de puţine ori la erori dăunătoare, influenţînd preferinţele de lectură.

Cine este şi ce reprezintă E. Orzeszkowa pentru literatura polonă o spune I.C. Chiţimia în prefaţa care însoţeşte volumul. Foarte scurtă, dar vast documentată — o dovedesc subsolurile

[1] E. Orzeszkowa, *Julianka*, Editura tineretului, Bucureşti, 1962. În româneşte de Olga Zaicik.

bogate în trimiteri la volume şi periodice — prefaţa oferă o imagine concentrată strict la obiect a vieţii şi operei scriitoarei. Coordonatele particulare ce caracterizează fizionomia artistică a Orzeszkowei sînt extrase de autor din împrejurările politice şi ideologice care au urmat după înăbuşirea răscoalei din 1863 — împrejurări pe care le prezintă succint şi le apreciază critic la început—a căror influenţă se grefează pe ideile liberale moştenite de la tatăl său şi pe lectura iluminiştilor şi pozitiviştilor apuseni. Considerată din această perspectivă, activitatea de creaţie a prozatoarei este înscrisă pe bună dreptate, alături de aceea a lui B. Prus (1845—1912), M. Konopnicka ş.a., sub auspiciile ideologiei pozitiviste care se instăpîneşte în Polonia după 1870.

Urmărind o succintă trecere în revistă a operelor mai importante, I.C. Chiţimia demonstrează că Orzeszkowa a promovat în creaţia sa toate dezideratele pozitiviste, cărora, cu toate sinuozităţile de concepţie, le-a rămas credincioasă pînă la sfîrşitul creaţiei sale. Nu este vorba, cum este lesne de înţeles, de o seacă înşiruire bibliografică. Enunţînd în puţine cuvinte conţinutul tematic al fiecărei opere pomenite, autorul prefeţei îşi întregeşte aprecierea estetică prin apropieri şi comparaţii cu opere aparţinînd altor scriitori. *Pe Niemen*, spre exemplu, este comparat sub raportul coloritului peisagistic cu poemul de glorie a lui A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (1834). Procedeul este menit să evidenţieze asemănările şi diferenţele specifice dintre mai mulţi scriitori, fixîndu-le personalitatea. Semnificaţiile sociale şi etice ale romanului *Marta* sînt convingător relevate în strînsă relaţie cu *Jurnalul Wacławei* (1867), *Cei plini de virtuţi* (1868), *Pan Graba* (1869), romane ale căror subiecte sînt de asemenea cuprinse în contextul larg al problemei feministe.

Dacă prefaţa poate fi considerată fără rezerve drept un instructiv model de exegeză sintetică, traducerea, semnată de Sarina Cassvan şi Józef Wulin, nu se poate spune că îndeplineşte cerinţele unei reuşite. Greşeli de tot felul abundă pe fiecare pagină, astfel că o enumerare cît de cît conştiincioasă a tuturor, pe lîngă că nu-şi are rostul aici, este cu neputinţă. Fără îndoială că majoritatea acestor incongruenţe nu este sesizabilă pentru cel care citeşte doar versiunea românească; frapează însă la o confruntare riguroasă cu originalul polonez. Deseori întîlnim „echivalente" româneşti ale unor cuvinte poloneze care, chiar dacă nu sînt totdeauna cu totul greşite, alunecă în sensuri lăturalnice care îngreuiază reconstituirea imaginii în mintea lectorului. Spre exemplu, expresiile: *z najsłuszniej poważanych, pan stworzenia, ganek, ozdobiony, wczoraj*[1] ş.a. sînt traduse prin: *destul de apreciat* (p. 13), *bărbat* (p. 14), *terasă* (p. 15), *străjuit* (p. 16), *deunăzi* (p. 31), în loc de: *dintre cei mai pe drept apreciaţi, stăpînul creaţiei, coridor (hol, antreu), împodobit, ieri*. S-ar putea obiecta că nepotrivirile samantice de această natură reprezintă abateri fără nici o însemnătate pentru traducerea în ansamblu. Se ştie totuşi că „Buturuga mică..." Atunci cînd Orzeszkowa foloseşte calificativul *stăpînul creaţiei* se referă indiscutabil la bărbat, dar accentul se deplasează vizibil de pe noţiunea ca atare (bărbat) asupra situaţiei lui avantajoase. Expresia conţine şi o undă de ironie, exprimînd protestul scriitoarei faţă de privilegiile de care se bucură acesta în societate, privilegii pe care le socoteşte neîntemeiate. Coloratura satirică, intenţională, este astfel sensibil sărăcită. Tot aşa, „un bibrou (mobilă) *străjuit* de o galerie frumos sculptată" împinge reprezentarea pe o direcţie imprecisă pe cînd dacă s-ar fi păstrat vocabula din original — *împodobit* — obscuritatea ar fi fost evitată.

La deplasări de sens faţă de textul polonez s-a ajuns în traducere şi prin adăogarea prin nimic motivată a unor cuvinte, nuanţe, care nu există în romanul Orzeszkowei. În propoziţiile: „... şi boala *se arată rebelă*, nu dă înapoi" (p. 13), „*Să ne-o închipuim* cu cîţiva ani în urmă" (p. 15), „... şi călca *sfios* cu braţele lăsate de-a lungul trupului..." (p. 30), etc. tot ce este subliniat este de prisos. Dacă în primele două cazuri umpluturile nu au ca rezultat decît alungiri inutile, alipirea adverbului *sfios*, în al treilea, denaturează intenţia autoarei care, prin „braţele lăsate de-a lungul trupului", exprimă descurajarea ce pusese stăpînire pe o tînără căreia i se refuzase un post din cauza cunoştinţelor incomplete şi a lipsei de talent muzical. Or, mersul *sfios* aduce în minte noţiunea de timiditate, de lipsă de îndrăzneală, care se generalizează în frază, lăsînd în umbră starea sufletească. Desigur, sfiiciunea poate fi uneori un efect al descurajării, dar Orzeszkowa nu are în vedere acest aspect.

[1] Ordinea cuvintelor şi a frazelor din limba polonă este păstrată şi în traducerea noastră şi, de asemenea, şi în aceea a tălmăcitorilor cărţii.

Deficienţa cea mai regretabilă a versiunii româneşti nu constă însă în introducerea arbitrară a unor cuvinte izolate sau în traducerea lor eronată, ci în omisiunile care merg de foarte multe ori pînă la propoziţiuni întregi. Foarte multe fraze care în originalul polonez sînt mai lungi, mai complexe, avînd ramificaţii atributive mai numeroase, sînt restrînse. Această prescurtare se face de cele mai multe ori şi în detrimentul ideii conţinute. Iată cîteva exemple. Fraza poloneză «Wspomnienia (...) które przez cały dzień *miniony* otaczały ją *rojem* widm nęcących *po to, aby krwawić i rozdierać*, uleciały teraz od niej przed groźnym, tajemniczym *lecz dotykalnym* jak rzeczywistość *zjawiskiem teraźniejszości*» este transpusă astfel în limba română: «Amintirile (...) care o împresuraseră toată ziua cu năluciri ale fericirii pierdute, se risipiseră dintr-o dată în faţa realităţii ameninţătoare, deşi încă nedesluşite» Aici cuvîntul *nęcący* (ademenitor, înşelător) este redat prin *fericire pierdută*, părţile subliniate sînt lăsate la o parte, iar sensul exprimat de tălmăcitori este şi el modificat faţă de cel din original. Traducerea fidelă ar fi sunat aproximativ aşa: «Amintirile (...) care o împresuraseră toată ziua trecută cu un roi de năluciri ademenitoare, doar pentru ca să o însîngereze şi s-o sfîşie, se îndepărtau acum de ea în faţa spectrului ameninţător al prezentului tainic dar concret precum realitatea». Prescurtată este şi fraza «Potrafią (...) każde drgnienie poruszające fibrami ciała skupić w jedną moc rozumną, wytrwałą, niespożytą, w moc taką, jaką jedynie odegnać zdoła nędzę, zabezpieczyć od poniżenia się godność człowieka, uchronić od bezowocnych bólów, rozpaczy i śmierci głodowej?» care este tălmăcită: «Da, va trebui să-şi adune toate pierderile pentru a găsi mijlocul să se ferească de umilinţe, să-şi apre demnitatea în lupta aceasta pentru pîinea ei şi a copilului» în loc de: «Va putea (...) să concentreze fiecare impuls care mobilizează fibrele corpului într-o forţă perseverentă, calculată, inepuizabilă, într-o asemenea forţă care să alunge sărăcia, s-o ferească de înjosirea demnităţii umane şi s-o apere de dureri zadarnice, de disperare şi de moartea prin inaniţie?» Un lucru minor în aparenţă, semnul întrebării, care lipseşte în traducere, are urmări nebănuite. Prin interogaţie romancierea sublinia nesiguranţa eroinei în faţa asprimilor vieţii, nesiguraţă care se transformă inexplicabil în textul românesc într-o hotărîre deliberată a Martei de a lupta pentru existenţă. Nu mai vorbim de nepotrivirile semantice evidente şi în această situaţie. Exemplificarea ar putea continua.

Deşi s-ar părea că în majoritatea cazurilor ideea în mare este bine transpusă, inexactităţile semnalate — din păcate prea numeroase — o trunchiază mult. Chiar dacă admitem că fraza autoarei este cîteodată diluată, tălmăcitorul este obligat să o transpună aşa cum e, respectînd toate suişurile şi coborîşurile, orice intervenţie de modificare fiind cu totul neavenită, deoarece schimbă modalitatea de expresie caracteristică. Stilul Orzeszkowei este dominant liric, de un lirism feminin; nu se remarcă printr-o mare densitate a ideilor, prin cerebralitate. Şi în romanul *Marta* rămîne ca atare, conţinînd însă inflexiuni bogate; tente pamfletistice atunci cînd vorbeşte despre pretenţiile de superioritate ale bărbaţilor, înfloriturile mergînd uneori pînă la melodramatic cînd se aplică situaţiei deznădăjduite a femeii, accente jurnalistice în comentariul lucid, direct al episoadelor etc. Stilul traducerii româneşti, ca urmare a libertăţilor de felul celor pomenite, tinde simţitor spre alerta narativă, spre un epic mai strîns, deosebindu-se prin aceasta de cel al romanului în limba polonă. Este motivul principal pentru care considerăm traducerea nereuşită. O eventuală reeditare în forma actuală este de neconceput; va trebui să se opereze în preababil o revizuire temeinică a textului tradus — prin confruntare — respectîndu-se calitativ şi cantitativ posibilităţile originalului.

Cu toate că în cazul romanului *Marta* nu se poate pune această problemă, cineva ar putea opina că intervenţiile traducătorului în stilul scriitorului transpus în altă limbă sînt binevenite, ba, mai mult, obligatorii, atunci cînd aparţin unui scriitor superior ca talent, chiar dacă acesta nu se înscrie în acelaşi ordin temperamental şi artistic. În ceea ce ne priveşte, considerăm că o atare afirmaţie ar fi cu totul chestionabilă. Căci, judecat într-un plan mai general, rezultatul ar fi lamentabil; s-ar tinde în felul acesta spre o uniformizare valorică a scriitorilor, ceea ce ar constitui o piedică de netrecut pentru cititorul de la noi în ierarhizarea creatorilor traduşi în limba română. Pe de altă parte, în mintea cititorului care nu recepţionează decît tălmăcirea s-ar produce o confuzie între autorul textului original şi traducător; meritele celui din urmă ar fi puse fără temei în seama primului. Nu mai vorbim de faptul că în asemenea cazuri nu mai avem de-a face cu o traducere *stricto sensu*, ci cu o creaţie nouă, pentru care originalul a servit doar ca un punct de plecare.

Un cuvînt de laudă pentru A. Stănescu, ilustratorul coperţii.

STAN VELEA

VESELIN TRAIKOV, *Българска художествена литература на чужди езици 1823—1962*, Sofia, 1964, 368 p.

Urmărirea traducerilor din literatura unei ţări în limba alteia sau altora duce la concluzii deosebit de interesante cum ar fi, de pildă, relevarea particularităţilor şi a căilor de dezvoltare ale acestei literaturi privite prin perspectiva unor străini, popularitatea unor anumiţi scriitori ai ei în alte ţări, influenţa pe care o exercită aceste traduceri în creşterea interesului faţă de poporul şi literatura ţării din care se traduce, aprecierea de care se bucură respectiva creaţie literară peste hotare ş.a. Asemenea lucrări s-au făcut mai ales în ţările în care studiile bibliografice au marcat progrese însemnate prin activitatea unor institute de specialitate cu tradiţii şi activitate ştiinţifică cunoscută. Aşa sînt, de pildă, lucrările lui Bayard Quincy Morgan *(Bibliographie of German Literature in english translation)*, apărută în 1922, Hans Fromm *(Bibliographie deutscher Ubersetzungen aus dem französischen 1700—1940)*, apărută între anii 1950—1953 ş.a.. Şi literatura bulgară s-a bucurat în acest sens de atenţia unor cercetători străini sau bulgari. Cunoscute sînt lucrările lui A. Miatev pentru traducerile ungureşti, ale lui P. Iordanov pentru traducerile în limba italiană ş.a. Dacă aceşti autori şi alţii au întocmit lucrări care privesc traducerile creaţiilor literare bulgare într-o altă limbă, Institutul bulgar de bibliografie «Elin Pelin» din Sofia, de sub conducerea lui P. Borov, a iniţiat în acest sens lucrări mai complexe privind, pentru o anume perioadă, traducerile făcute din limba bulgară în toate celelalte limbi. Aşa este cunoscuta lucrare a lui Veselin Traikov, unul dintre colaboratorii cei mai de seamă ai Institutului, *Literatura artistică bulgară în limbi străine*, apărută la Sofia în 1958, privind perioada 1944—1957. Dat fiind succesul de care s-a bucurat această bibliografie, autorul ei şi-a lărgit cercetările şi a dat în 1964 lucrarea de faţă care cuprinde întreaga problemă. Se includ aici traducerile din literatura bulgară făcute în diferite limbi cu începere din 1823 (an în care a apărut prima traducere a unei creaţii literare bulgare) şi pînă la finele anului 1962.

Traducerea din 1823 se datoreşte cunoscutului poet şi folklorist ceh František Celakovski, care a tradus din literatura populară a mai multor popoare, între care şi din cea românească. Dat fiind că producţiile literaturii bulgare culte au apărut mai tîrziu, destulă vreme în străinătate s-au cunoscut doar cele populare, în traduceri ruseşti (1854), englezeşti (1864), franceze (1872), germane (1879), datorită mai ales puternicei dezvoltări a studiilor folkloristice. De fapt şi mai tîrziu literatura populară bulgară s-a bucurat de un succes destul de mare, pînă în 1962 apărînd 64 de volume, traduse în 42 de limbi.

Din literatura bulgară cultă, traducerile au început a se face mai tîrziu. Seria e deschisă de lucrările lui L. Karavelov (1867) G. S. Rakovski (1871) ş.a.

Bibliografia lui Veselin Traikov referitoare la perioada 1823—1962 prezintă aproape 6000 de lucrări cuprinzînd toate genurile şi formele creaţiei literare populare şi culte: poezia, nuvela, povestirea, romanul, teatrul, cîntecele, poveştile, etc. Nu au fost incluse producţiile cu caracter ziaristic sau cele publicate în presa zilnică, precum şi alte cîteva categorii de lucrări, din cauze justificate de autor în introducerea cărţii sale. S-au indicat însă, atunci cînd a fost posibil, recenziile apărute în ziare asupra diferitelor traduceri.

Lucrarea lui V. Traikov arată că din literatura bulgară s-a tradus pînă acum în 65 de limbi. Pentru uşurinţa consultării, cărţile prezentate au fost împărţite în cinci mari grupe şi anume: 1. traduceri în cele unsprezece limbi slave, 2. în celelalte limbi europene. 3. în limbile popoarelor neslave din U.R.S.S., 4. în limbile popoarelor din Africa şi Asia şi, în sfîrşit, 5. latină, greacă veche şi esperanto. Urmează un indice pe autori, arătîndu-se în dreptul fiecăruia, pe opere, limba şi anul în care s-a făcut traducerea, un indice pentru creaţiile populare traduse în diferite limbi şi altul al traducătorilor, stilizatorilor, recenzenţilor, etc.

Consultînd bibliografia lui V. Traikov ajungem la concluzii foarte interesante. Iată doar cîteva dintre ele. În timp ce în perioada 1923—1944 s-au tradus în 34 de limbi lucrări semnate de 112 scriitori bulgari (347 volume separate, 135 antologii şi 649 traduceri publicate în periodice), după 1944, numai într-o perioadă de 18 ani (1944—1962), au apărut 1326 volume separate, 260 antologii şi 3254 de traduceri publicate în reviste. Cifrele vorbesc singure: în 18 ani (1944—1962) s-a tradus din literatura bulgară de 4 ori mai mult decît într-o perioadă de 120 de ani. În ceea ce priveşte numărul autorilor bulgari din care s-a tradus în limbi străine,

acesta a crescut şi mai mult: 743 de autori după 1944, faţă de 112 autori pentru perioada 1823—1944. Concluzii interesante se pot trage şi dacă se compară cifrele referitoare la tiraje. În ambele perioade, cele mai multe traduceri s-au făcut după operele poetului naţional al Bulgariei — Ivan Vazov. Pînă în 1962, traduceri din operele lui au apărut în 174 volume. Numai romanul *Sub jug*, cea mai populară carte bulgară, se bucură de 66 de ediţii în 31 de limbi străine, după cum unele nuvele şi schiţe ale sale s-au tradus în 43 de limbi străine. În ordinea numărului de traduceri în alte limbi vin scriitorii Elin Pelin, 78 volume în 23 (respectiv 36) limbi, Iordan Iovkov, 51 volume în 18 (28 limbi) ş. a. Dintre scriitori contemporani în primele rînduri se află G. Karaslavov, Liudmil Stoianov, St. Daskalov, P. Vejinov, A. Guleaski, Orlin Vasiliev, D. Dimov ş.a. Poezia, care se traduce mai greu, este reprezentată prin Hristo Botev (în 23 de limbi), Ivan Vazov (35), P. Slaveikov (18), N. Vapţarov (23) ş.a.

Cele mai multe traduceri din literatura bulgară s-au făcut în rusește. Socotind numai volumele separate (exceptînd deci antologiile ş.a.) ele se ridică la cifra de 395. Urmează apoi traducerile în cehă (164 de titluri), germană (105), sîrbo-croată (100), turcă (86, apărute mai ales în Bulgaria pentru nevoile acestei minorităţi), poloneză (73), slovacă (72), română (70), chineză (80), ucraineană (79), ungară (59), franceză (55), italiană (45) ş.a. În ceea ce priveşte numărul traducătorilor şi stilizatorilor care au dat tălmăciri în românește din poezia şi proza bulgară, numărul lor se ridică la 136, printre ei figurînd numele unor cunoscuţi scriitori şi poeţi contemporani: Demostene Botez, Marcel Breslaşu, Maria Banuş, Veronica Porumbacu, Cicerone Teodorescu, Ioanichie Olteanu, Mihnea Gheorghiu ş.a.

Interesantă ar fi o lucrare similară asupra traducerilor din literatura română în limbile diferitelor popoare. Dacă o asemenea bibliografie lipseşte încă, faptul se explică în mare parte prin dificultatea întocmirii ei. Pe lîngă pregătirea necesară este nevoie de o documentare care cere un timp îndelungat, de o vastă corespondenţă cu persoane şi instituţii din diferite ţări, de călătorii peste hotare etc. Astfel, unui bibliograf experimentat de pregătirea lui V. Traikov i-au trebuit pentru culegerea materialului nu mai puţin de cinci ani, călătorii şi studii în diferite ţări, sute de scrisori adresate unor persoane şi instituţii ş.a. Extrem de dificilă este culegerea materialului din periodicele apărute în străinătate. În schimb după această uriaşă muncă, satisfacţia este bine meritată. Lucrarea bibliografică a lui Veselin Traikov, publicată de Institutul bulgar de bibliografie, poate fi considerată un model de urmat şi în alte ţări. Pentru slavişti, pentru cei ce studiază dezvoltarea literaturii popoarelor slave, ca şi pentru cei ce se ocupă de legăturile culturale dintre Bulgaria şi celelalte ţări, bibliografia lui V. Traikov este un indispensabil instrument de lucru.

CONSTANTIN N. VELICHI

Études Balkaniques, Institutul de studii balcanice, Editura Academiei bulgare de ştiinţe, Sofia, fasc. 1 (1964); 2—3 (1965); 4, 5 (1966).

Revista «Études balkaniques» este organul Institutului de studii balcanice, institute înfiinţat la sfîrşitul anului 1963, pe lîngă Academia bulgară de ştiinţe. După cum se poate vedea, revista apare în fascicole numerotate în continuare, deşi paginaţia începe şi se încheie cu fiecare an calendaristic. În «Cuvîntul-înainte», cu care se deschide prima fascicolă, prof. N. Todorov defineşte, clar şi substanţial, sarcinile şi rosturile ştiinţifice ale noului Institut. El precizează că rezultatele cercetărilor şi lucrările, elaborate în colaborare — făcînd, fără îndoială, aluzie la colaborarea cu institutele străine cu acelaşi profil — vor afla găzduire în paginile acestei reviste. Pentru cititorii noştri vom stărui mai jos — evident în limitele îngăduite de paginile acordate unei astfel de prezentări — asupra studiilor mai importante, care conţin date şi soluţii noi în problemele legate de istoria şi cultura popoarelor din sud-estul Europei. În primul rînd va fi vorba de problemele de istorie, iar în al doilea de cele de literatură.

1 Comitetul de redacţie e alcătuit din N. Todorov, directorul Institutului de studii balcanice (redactor şef) S. Bożkov, S. Dimitrov, H. Mihova, S. Velikov (secretar de redacţie) şi V. Tăpkova-Zaimova (redactor).

Astfel, G. Ganev semnează un articol, bine documentat, despre *Lupta Partidului Comunist Român împotriva ofensivei fascismului în România şi pentru realizarea unui front antifascist popular între 1933—1940* (2—3, p. 59—81). Sprijinindu-se pe materiale româneşti, autorul expune împrejurările şi momentele politice din România începînd cu primii ani ai celei de-a IV-a decade, în care Partidul Comunist Român a ţinut să-şi definească poziţia faţă de politica partidelor istorice, — partidul liberal şi naţional-ţărănesc. După 1933, lupta intransigentă a comuniştilor români a fost îndreptată atît împotriva fascismului, aflat în plină ofensivă, cît şi pentru formarea unui front antifascist. Autorul cunoaşte foarte bine situaţia şi împrejurările din România.

Un documentat articol asupra *Mişcării muncitoreşti şi socialiste din Turcia, după revoluţia junilor-turci din 1908*, publică Ştefan Velikov (1, p. 29—48). Autorul consideră că această revoluţie, cu caracter burghez, a spart zăgazurile, lăcătuite de veacuri ale imperiului otoman şi a dat poporului turc posibilitatea să intre, cu toate forţele lui, într-o eră politică nouă. Ceea ce îl interesează pe autor sînt acţiunile întreprinse imediat de proletariatul turc, care organizează greve, înfiinţează sindicate şi cluburi în principalele oraşe ale Turciei europene. O intensă activitate sindicalistă s-a desfăşurat la Salonic. Aproape pretutindeni, fruntaşi social-democraţi bulgari participă cu interes la acţiunea de organizare şi îndrumare a proletariatului turc.

Istoria evenimentelor din 1821, din Ţara Românească, se completează cu contribuţia documentată şi originală datorită prof. N. Todorov. Autorul se ocupă de *Participarea bulgarilor la răscoala eteristă din Principatele Dunărene* (1, p. 69—96), adică tocmai de un aspect mai puţin cercetat al răscoalei din 1821. N. Todorov evocă mai întîi o serie de împrejurări, care au precedat cunoscuta răscoală din Principate, pentru a putea arăta adeziunea unui mare număr de bulgari, fie înainte, fie în cursul evenimentelor, sub formă de voluntari sau de contribuţii pecuniare. Foarte bine informat asupra materialelor româneşti, autorul aduce precizări noi în ceea ce priveşte colaborarea bulgarilor cu cele două tabere ale răscoalei, conduse de Tudor Vladimirescu şi Ipsilanti.

O contribuţie interesantă publică Straşimir A. Dimitrov, în care tratează despre *Serbia şi răscoala ţărănească din 1850, din Bulgaria* (1, p. 49—68). Deşi istoriografia bulgară marxistă s-a ocupat de această răscoală, cunoscută sub denumirea de răscoala de la Vidin şi considerată ca o încununare a mişcărilor cu caracter antiotoman din cursul celei de a patra decade, totuşi autorul îşi propune să precizeze poziţia Serbiei faţă de această răscoală. Lucrul e cu atît mai de înţeles, cu cît mişcarea s-a desfăşurat în părţile de apus ale Bulgariei, în regiunea Vidinului, deci la frontiera cu Serbia. Pornind de la o serie de materiale de arhivă, în primul rînd cîteva scrisori inedite, contemporane răscoalei, autorul ajunge să constate că, dată fiind situaţia în care se găsea Serbia în primăvara anului 1850, guvernul sîrb n-a putut ajuta pe răsculaţi nici cu arme, nici cu căpetenii de oaste. În schimb, în urma mediaţiei guvernului sîrb, răscoala a luat sfîrşit fără pogromuri din partea autorităţilor turceşti. Răscoala de la Vidin a avut un răsunet european. O deputăţie dintre răsculaţii bulgari a trecut Dunărea, înarmată cu petiţii adresate ţarului Rusiei şi marilor puteri. La Bucureşti, delegaţia bulgară a informat comandamentul militar rus, precum şi agenţiile diplomatice despre samavolniciile turcilor. Reacţia imediată a cancelariilor europene şi a organelor de presă i-a obligat pe turci să lichideze fără violenţă această răscoală.

Pentru cercetarea mişcărilor din Balcani în a doua jumătate a sec. al XIX-lea prezintă interes articolul publicat de H. Kapidžić, în care tratează problema *Răscoalei din Herţegovina, din 1882, cu specială privire asupra influenţei bulgare* (2—3, p. 179—192). Evenimentele sînt prezentate în contextul politicii marilor puteri din această perioadă.

O expunere instructivă şi plină de sugestii face N. Hadžipandelis în articolul său intitulat: *Naşterea şi dezvoltarea statului grec contemporan* (2—3, p. 109—138). Autorul îşi propune să procedeze la o analiză teoretică şi să pună în lumină procesul de constituire şi modificările intervenite în dezvoltarea statului grec, începînd din 1821 pînă astăzi.

Pentru istoricul diplomaticii din sud-estul Europei în general şi al celei româneşti, în special, studiul: *Relaţii feudale româno-bulgare în sec. XIV şi XV*, semnat de Tr. Ionescu-Nişcov prezintă interes. (5, p. 177—206). Pe bază de texte comparative, autorul precizează ce instituţii feudaleşi formule au intrat în această epocă prin filieră bulgară atît în organizarea primelor state româneşti, cît şi în alcătuirea formularului diplomatic de cancelarie din Moldova şi Ţara Românească.

*

Un studiu de relaţii literare interbalcanice, semnat de Jivan Milisavaţ, se referă la *Colaborarea culturală dintre popoarele sud-slave în a doua jumătate a sec. al XIX-lea şi la începutul sec. al XX-lea.* (4, p. 53—96). Despre o astfel de colaborare între bulgari, sîrbi, croaţi şi sloveni se poate vorbi încă din perioada apariţiei ideilor şi culturilor naţionale, — adică cu peste o sută de ani în urmă. Începînd cu Jovan Raici, care pentru întîia oară a exprimat ideea unităţii slavilor sudici (în lucrarea sa *Istoria diferitelor popoare slave, mai cu seamă bulgari, croaţi şi sîrbi*, 1794), autorul semnalează o seamă de contacte personale, atît între scriitori şi gazetari (Svetozar Markovici, Liuben Karavelov, Hristo Botev ş.a.) cît şi între diferite instituţii de cultură. Ne interesează, de pildă, legăturile dintre *Matica Srpska* şi Societatea literară a bulgarilor din Brăila. Autorul arată cum aceste relaţii interbalcanice sporesc tot mai mult spre finele secolului trecut şi cu atît mai mult la începutul secolului nostru.

O problemă menită să suscite interes formează obiectul unui articol datorit lui E. Georgiev. E vorba de: *Umanismul şi dezagregarea modernismului în literaturile slave meridionale, în sec. al XX-lea* (4, p. 15—30) în care, după ce defineşte conţinutul noţiunii de modernism ca fenomen social şi literar, autorul trece la analiza unor creaţii literare bulgare, croate şi slovene, subliniind de fiecare dată elementele moderniste.

Foarte interesante sînt două însemnări în limba armeană comentate de A. Margos, care aduc lumini noi în legătură cu cel de-al doilea imperiu bulgar. *(Două izvoare armene din sec. al XIII-lea, privind unele evenimente istorice din timpul celui de-al doilea imperiu bulgar* (2—3, p. 295—300).

Un model de prezentare monografică a unei personalităţi complexe ne oferă G. Dinkov în articolul său despre *Ivan Şişmanov şi studiul comparat al literaturii şi civilizaţiei popoarelor balcanice* (4, p. 31—52). Şişmanov a fost un remarcabil comparatist, ale cărui lucrări în domeniul istoriei literare, culturii şi folklorului popoarelor din Peninsula Balcanică au intrat în patrimoniul ştiinţei bulgare ca o contribuţie foarte importantă pentru cercetările ulterioare în aceste domenii.

O contribuţie care ne interesează în mod deosebit publică N. Žečev, — şi anume *Despre relaţiile dintre Bogdan P. Haşdeu şi savanţii bulgari la sfîrşitul sec. al XIX-lea* (1, p. 139—145). Despre legăturile lui B. Petriceicu-Haşdeu cu Gheorghe Rakovski a scris şi P. Kapitanov (Годишник на българския библиографски Институт Елин Пелин t. VI, 1959, p. 67—90), însoţind articolul de o bogată bibliografie a lucrărilor lui Hasdeu, în care e vorba, într-un fel sau altul, despre bulgari, — însă Žečev introduce în cercul relaţiilor personale ale lui Haşdeu, alţi savanţi bulgari, Marin Drinov, L. Miletici, Agura şi Ivan Şişmanov.

O scrisoare a lui Drinov către Hasdeu, din 1876, al cărui text se publică aici, precum şi unele împrejurări de la sfîrşitul secolului trecut, atestă existenţa unor sentimente de amiciţie între Haşdeu şi cărturarii bulgari, amintiţi mai sus.

Cum se oglindeşte parlamentarismul burghez balcanic în capodoperile scriitorilor Ion L. Caragiale, Branislav Nušić şi Ştefan I. Kostov se intitulează un sugestiv studiu de literatură comparată, datorit lui Ml. Mladenof, (5, p. 107–128). Pornind de la faptul că aceşti scriitori au fost contemporani şi că toţi trei au scris foiletoane, povestiri şi comedii, autorul analizează cu multă perspicacitate ideile şi semnificaţia socială a personajelor din comedii: *Scrisoarea pierdută, Deputatul* şi *Golemanov*. Aceste trei opere dramatice au izvorît din acelaşi climat social şi politic, prin care au trecut popoarele din Balcani în a doua jumătate a secolului trecut.

Cercetătorii de literatură populară comparată vor găsi date preţioase în articolul semnat de M. Stajnova, şi intitulat *Personajele Petru cel Hîtru şi Nastratin Hogea în literatura bulgară* (4 ,p. 199–206). Autoarea face o scurtă biografie istorică a lui Nastratin Hogea, cunoscut protagonist în folclorul popoarelor balcanice, însă atestat şi din punct de vedere istoric. El a trăit în sec. al XIII-lea şi a murit în 1284, în Asia Mică. Anecdotele create din jurul lui Nastratin Hogea datează din sec. al XV-lea, iar în veacul următor ele au fost culese de un scriitor al vremii, poetul Lami (mort în 1531). Povestirile şi anecdotele despre Nastratin au pătruns de la turci în literatura orală bulgară la o dată care nu poate fi stabilită, în orice caz la finele sec. al XVII-lea sau la începutul celui următor. Efectul imediat a fost apariţia unui personaj similar, anume Petru cel Hîtru. Aşa dar, creaţia populară bulgară s-a îmbogăţit cu un personaj izvorît din contextul vieţii populare şi care prezintă o seamă de particularităţi distincte: şiretenie, isteţime, ingeniozitate, înţelepciune, vitalitate ş. a.

Cei care se interesează de problema circulaţiei textelor literare în epoca bizantină în Balcani vor găsi precizări şi interpretări noi în articolul lui B. St. Angelov, intitulat: *Despre relaţiile literare bulgaro-bizantine* (1, p. 97—110),

J. Dimitrov ne informează despre *Literatura popoarelor balcanice tradusă în limba bulgară* (4, p. 207—212). E vorba de traduceri apărute în bulgăreşte după ultimul război mondial din literaturile: albaneză, greacă, turcă, sîrbă şi croată. Literatura română a oferit, de asemenea, o bogată recoltă de proză şi poezie cu care s-a îmbogăţit literatura vecinilor noştri de la sudul Dunării. Dintre scriitorii români tălmăciţi în bulgară notăm: Mihail Sadoveanu, Ion L. Caragiale, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Zaharia Stancu, Marin Preda, Titus Popovici, Aurel Mihale, Eugen Barbu, — apoi versuri din Mihail Eminescu, Vasile Alecsandri, Ceorge Goşbuc, Mihai Beniuc ş.a.

În afară de articole şi studii, publicate în limbile rusă, germană şi franceză, revista mai cuprinde şi un număr însemnat de recenzii asupra celor mai importante lucrări privitoare la istoria popoarelor balcanice.

TR. IONESCU-NIŞCOV

Архив на Г. С. Раковски, III, Писма до Раковски, 1861, Sofia, 1966, 962 p., în redactarea lui N. şi V. Traikov.

Cel de al treilea volum al corespondenţei revoluţionarului G. S. Rakovski, aşteptat de mult, a apărut cu destulă întîrziere. Cauza rezidă în primul rînd în moartea neaşteptată a redactorului colecţiei, istoricul şi arhivistul Nikola Traikov. Acesta a transcris şi colaţionat toate cele 419 scrisori, după care a trecut la redactarea notelor explicative pentru fiecare text în parte. Această din urmă operaţie nu a putut fi terminată de regretatul arhivist. După moartea sa conducerea Institutului de Istorie al Academiei Bulgare de ştiinţe a însărcinat cu continuarea lucrărilor pe Veselin Traikov, fiul cunoscutului arhivist, care pregătise pentru tipar şi volumul precedent. Bibliograf de seamă, pregătit în scrupuloasa şcoală a lui Todor Borov, V. Traikov a reuşit să ducă lucrarea la bun sfîrşit. Materialul a fost ordonat după aceleaşi principii care au stat la baza volumului anterior.

Toate scrisorile publicate datează din anul 1861, an în care Rakovski se afla stabilit la Belgrad, unde apărea ziarul său *Дунавски Лебед*. Prin această gazetă de o largă răspîndire — Serbia, Bulgaria, România, Turcia, Grecia ş.a. — acest părinte al mişcării revoluţionare bulgare duce lupta împotriva clerului fanariot, a mişcării uniate şi a asupririi otomane. Numeroasa corespondenţă primită de Rakovski de la prietenii săi din ţările amintite i-a dat posibilitatea unei vaste informaţii, pe baza căreia articolele pe care le-a scris sînt, cu foarte mici excepţii, bine documentate şi alcătuiesc o bogată sursă de ştiri de reală valoare istorică. De aceea multe dintre ele au fost reproduse şi de presa străină. Astfel, cunoscutul publicist francez, filoromânul A. Ubicini, abonat la *Дунавски Лебед* îi scria lui Rakovski că a găsit unul din articolele sale atît de interesant, încît l-a trimis ziarului francez *Journal des Débats*, care l-a publicat imediat, exemplu urmat şi de ziarele *Nord* şi *Frankfurter Zeitung*. De asemenea şi alte articole din ziarul lui Rakovski au fost reproduse în *Nord*.

Una dintre importantele probleme de care s-a ocupat Rakovski în ziarul său a fost emigrarea bulgarilor în Crimeia în anul 1861—1861, fapt pentru care ia atitudine împotriva ţarismului, ştiind, ca şi destui dintre corespondenţii săi, să facă deosebirea cuvenită între acesta şi poporul rus. Interesante sînt corespondenţele primite de la Constantinopol, care reflectă criza economică în care se zbătea Turcia: „Bursa e închisă şi păzită de baionete. Zarafii au fost puşi pe goană... Guvernul nu vrea să ştie. Toate brutăriile sînt închise şi poporul — turci, bulgari, armeni, evrei şi greci — gonesc pe străzi cu ochii injectaţi după pîine, dar nu o găsesc. În clipa asta, cînd închid scrisoarea deoarece pleacă poşta, aflu că pe la brutării lumea s-a bătut cu cuţitele...".

Interesante sînt şi ştirile pe care Rakovski le primeşte de la corespondenţii pe care îi avea în sînul emigraţiei bulgare din România: Costache Popovici, Anghelache Savici, A. Kanovici, Nikola Ţenov, Mina Minovici, Dr. Ivan Seliminski ş.a. din Brăila, Evloghie Gheorghiev, Gavril Abramov din Galaţi, prieteni din anii mişcărilor de la Brăila ca Gheorghe Cazacu, alţii din

Comitetul central secret bulgar ca St. Reapov, P. Kisimov, Ivan Kasabov ş.a. Scrisorile acestora şi ale altora alcătuesc o bogată informaţie pentru istoria emigraţiei.

Foarte utile sînt notele care dau lămuriri asupra datelor, faptelor şi persoanelor menţionate în scrisori, pentru care V. Traikov, bibliograful cu solidă pregătire şi largă cunoaştere a Renaşterii bulgare dă o serie de trimiteri competente. O listă alfabetică a corespondenţilor lui Rakovski şi trei indici, unul pentru nume de persoane, altul pentru lucruri şi numiri geografice şi ultimul pentru ilustraţii uşurează foarte mult consultarea cărţii. Aşteptat cu deosebit interes de istorici şi literaţi, nu numai în Bulgaria, ci şi în R. S. F. Iugoslavia, U.R.S.S. Grecia, România ş.a., cel de al treilea volum al corespondenţei lui Rakovski formează un instrument de lucru de primă mînă pentru toţi cei ce se ocupă de istoria Renaşterii bulgare, a emigraţiei bulgare şi în general a mişcărilor de eliberare naţională din a doua jumătate a secolului al XIX-lea din sud estul Europei. Desigur, pentru noi şi mai important va fi volumul următor, al IV-lea şi ultimul al colecţiei, deoarece el va cuprinde perioada 1862—1867, timp în care Rakovski a stat mai mult la Bucureşti şi a avut legături cu literaţi şi cu oameni politici români ca B. P. Haşdeu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti şi alţii. Cu aceste volume Nicola şi Veselin Traikov au dat la lumină lucrări care le fac cinste atît lor cît şi istoriografiei bulgare.

CONSTANTIN N. VELICHI

Известия на Института за История. Том 14—15. Сборник трудове посветени на академик Иван Снегаров. (По случай 80-годишнина му). Българската Академия на Науките. Отделение за исторически и педагогически науки. Sofia, 1964, 590 p.

Întrunind două fascicole, acest volum al « Analelor Institutului de istorie » de la Sofia, cuprinde numeroase şi importante contribuţii aduse de cercetătorii bulgari şi străini la elucidarea celor mai variate probleme din istoria Bulgariei, Bizanţului şi a ţărilor vecine.

Aspectele relaţiilor româno-bulgare şi ale relaţiilor dintre poporul român şi celelalte popoare vecine, bogat oglindite în paginile volumului şi de cele mai multe ori înfăţişate pe bază de informaţii inedite, suscită interesul nostru în primul rînd.

În această ordine de idei, ne putem referi la unele momente chiar din viaţa şi activitatea acad. Ivan Snegarov, omagiat aici. Originar din oraşul Ohrida, acad. Iv. Snegarov a avut prilejul să cunoască în tinereţe ţara noastră, şezînd cîtva timp la Tulcea. Şi-a făcut studiile la Chişinău şi la Istambul. După studii superioare la Moscova şi la Kiev, profesează la Istambul, Salonic şi Sofia. Totodată se afirmă ca cercetător ştiinţific. Una dintre scrierile lui de bază este „*Istoria Arhiepiscopiei de Ohrid*" (1924). În lucrările sale a atins probleme de istorie sîrbă, greacă, albaneză, rusă. De istorie românească se ocupă în două lucrări de specialitate: *Cu privire la problema dependenţei bisericii din Moldova faţă de cea din Ohrid* (1929) şi *Biserica ortodoxă română. De la întemeierea Ţării Româneşti şi a Moldovei pînă la unirea lor.* (Scurt studiu istoric) (1945—1946). Menţionăm ultima lucrare de proporţii mai mari a lui Iv. Snegarov, *Dominaţia otomană — frînă în calea dezvoltării culturale a poporului bulgar şi a celorlalte popoare balcanice* (1958).

Unele din problemele pe care le-a abordat Iv. Snegarov în decursul îndelungatei sale activităţi ştiinţifice sînt reluate de diverşi colaboratori ai volumului de faţă. La cunoaşterea relaţiilor româno-bulgare îşi dau aportul în primul rînd unii istorici români.

Prof. P. P. Panaitescu face un studiu comparativ despre *Pradalica—instituţie feudală în Bulgaria şi în România* (p. 235—242). Autorul stabileşte că termenul „pradalica" provine în ultima analiză de la cuvîntul latin *praedium*, care înseamnă posesiune teritorială. În diplomatica latino-maghiară acest termen a dat cuvîntul *praedalim*, cu sensul de posesiune teritorială care poate fi însuşită de coroană în cazul stingerii urmaşilor pe linie bărbătească. Din praedalium, prin adăugarea sufixului *-ka*, slavii din Ungaria au creat termenul *pradalika* cu acelaşi înţeles. În această formă termenul a intrat în circulaţie în Ţara Românească şi în Bulgaria. El nu face parte din diplomatica slavo-română, după cum se dovedeşte din inexistenţa lui

în actele din Moldova. În Ţara Românească termenul este atestat documentar pentru prima dată în 1459, cînd Vlad Ţepeş a uzat de dreptul conferit de „predalica" în lupta sa împotriva boierilor.

În articol se sugerează studierea comparativă a diverselor instituţii medievale în Bulgaria şi România, în vederea adîncirii problemelor de medievistică.

Şt. Ştefănescu face cîteva observaţii critice pe marginea afirmaţiilor lui *Paisie de la Hilandar despre legăturile româno-bulgare în secolul al XIII-lea* (p. 295—298). Aducînd rectificările necesare la unele relatări din „Istoria slavianobolgarskaia" a lui Paisie, rezultate din confuzii de fapte şi cronologie, autorul precizează printre altele, că prin cele „două Vlahii" din vremea lui Asen I (nu Asen II, cum scrie la Paisie), trebuie înţelese Muntenia şi Oltenia de astăzi iar nu Moldova, cum se vede că a înţeles Paisie. În vremea aceea Moldova era stăpînită de cumani şi nu purta numele de „Vlahia".

Vl. Diculescu publică *Documente noi cu privire la Filip Totiu*, însoţite de un comentar scurt (p. 429—442). Sînt ordine sau rapoarte scurte în legătură cu urmărirea acestui revoluţionar bulgar în anii 1868—1869. Se vede că urmărirea din partea autorităţilor româneşti, la cererea Porţii, era formală şi că în fond atitudinea faţă de revoluţionarii bulgari era înţelegătoare.

Despre participarea lui Panaiot Hitov, un alt revoluţionar bulgar, la războiul ruso-româno-turc din 1877—1878 comunică ştiri inedite A. A. Ulunian. (p. 37—44).

Documente preţioase în arhivele Odesei privind frămîntările de la Brăila în 1841—1843, scot la iveală M. Dihan şi I. Mitev (p. 455—567). Este vorba în primul rînd de un raport al guvernatorului Basarabiei către Nesselrode, întocmit pe baza denunţului lui Vasil Aprilov, despre pregătirea răscoalei de la Brăila de către Gh. Rakovski şi Petar Gancev, cu participarea lui Ioan Vîrţan şi Velko Dimovici veniţi din Ţara Românească. Autorităţile ţariste au luat măsuri pentru prinderea şi îndepărtarea revoluţionarilor bulgari. Autorii întîlnesc în documente numele K. Zmancevici şi vorbesc despre acesta fără să lămurească, cum credeam că ar fi fost cazul, că este vorba de pseudonimul lui Vasilii Vîlkov (în documentele româneşti: Vasile Vîlcu), unul dintre capii răscoalei din 1841 adăpostit la Reni.

Cele *Două documente din a doua jumătate a secolului al XVII-lea privind legăturile politice ale Rusiei cu bulgarii, sîrbii şi românii* (p. 469—474), publicate de At. Milkov, sînt o mărturie a năzuinţei popoarelor balcanice de a se elibera cu ajutorul Rusiei. Actul din 28 decembrie 1688 constituie de fapt un răspuns pozitiv din partea curţii ruse la cererile adresate de către domnul Ţării Româneşti Şerban Cantacuzino, patriarhul sîrbesc Arsenie III şi fostul patriarh ecumenic Dionisie IV, trimise prin arhimandritul Isaia de la Athos. În răspuns, în trecut doar menţionat în literatura de specialitate şi numai acum publicat în întregime, se spune, printre altele, că „despre aceasta ne-a scris Ioan Şerban Cantacuzino, domnul Munteniei... ca Noi să-i trimitem oştirile Majestăţii noastre Imperiale în Bugeac, iar altele cu corăbii pe Dunăre; iar el, voievodul şi stăpînul Munteniei, făgăduieşte să vină în ajutorul acelor oşti ale Majestăţii noastre cu toate oştile sale... Pe acest voievod şi stăpîn al Munteniei, precum şi toată creştinătatea din ţările voastre, atît cea duhovnicească, cît şi cea de mir, o lăudăm cu milostivire pentru o astfel de dorinţă de a cere milă Împăraţilor noştri măriri şi avem o grije neistovită de voi şi de toţi creştinii care trăiesc sub jugul păgîn". Al doilea document, datat în septembrie 1697, confirma hotărîrea lui Pentru I, aflat atunci la Amsterdam, de a lupta pentru eliberarea popoarelor ortodoxe.

Sărbătorirea zilei lui Chiril şi Metodiu în perioada renaşterii bulgare (p. 411—428), după cum se vede din tabelul alfabetic şi cronologic întocmit cu minuţiozitate de Hr. Ionkov, are loc în diverşi ani şi în diferite oraşe din ţara noastră unde locuiesc colonişti bulgari: Tulcea (1861), Brăila (1863), Bucureşti (1864), apoi Galaţi, Giurgiu, Zimnicea etc. E o dovadă de solidaritate a poporului nostru cu poporul bulgar în cinstirea celor mai scumpe tradiţii istorice ale lui.

Discuţia foarte vie din ultimii ani în istoriografia bulgară în chestiunea Comitetului revoluţionar este reluată în paginile volumului de Al. Burmov în articolul despre *Liuben Karavelov şi crearea Comitetului revoluţionar bulgar din Bucureşti* (p. 105—122). Se fac aci o serie de precizări şi consideraţii noi asupra vieţii şi activităţii lui Karavelov, pentru a determina la justa proporţie rolul acestuia în înfiinţarea Comitetului, rol negat de unii cercetători şi exagerat de alţii. Se stabileşte că L. Karavelov a fost printre iniţiatorii Comitetului, alături de Kasabov, Levski, Rainov ş.a. Datele biografiei lui Karavelov ajută şi la elucidarea problemei,

de asemenea mereu controversată, a datei de înfiinţare a Comitetului, conchizîndu-se că aceasta ar fi prima jumătate a lunii octombrie 1869.

Unele aspecte ale activităţii emigraţiei bulgare din Bucureşti şi întrucîtva a lui Karavelov însuşi se regăsesc în comunicarea lui Kr. Sarova despre *Opinia publică progresistă din Muntenegru şi mişcarea de eliberare bulgară la începutul celui de al 8-lea deceniu al secolului al XIX-lea* (p. 85—104). Karavelov este acela care continuă colaborarea cu muntenegrenii, stabilită încă de Rakovski în 1863. Acum (1871—1873) apare la Cetinje gazeta revoluţionară „Crnogorac", grupînd în jurul ei pe tinerii revoluţionari muntenegreni, în frunte cu Simo Popović, adepţi ai socialistului sîrb Svetozar Marković. Ziarul se interesează de activitatea emigraţiei bulgare din ţara noastră, redă proclamaţiile acesteia, are corespondenţe de aici, una intitulată „În Bucureşti". Pe de altă parte, aici se difuzează ziarul muntenegrean. În 1871 vine la Bucureşti serdarul Pero Matanović. În calitatea sa de reprezentant al organizaţiei „Družina" din Novi Sad şi de la Cetinje, care urmărea eliberarea Bosniei şi a Herţegovinei, Matanović încheie cu emigraţia bulgară din România o convenţie de ajutor reciproc şi acţiune comună în cazul izbucnirii unei răscoale în Bulgaria, Bosnia şi Herţegovina sau în Albania. Mai înainte purtase tratative cu bulgarii şi socialistul bosniac Vasa Pelagić, în vederea unei răscoale generale.

Alte aspecte ale relaţiilor româno-bulgare, de data aceasta pe tărîm cultural, se găsesc în comunicarea lui E. Niederhauser despre *Tipografia Universităţii din Buda şi renaşterea bulgară* (p. 123—136). Autorul nu se limitează numai la problema tipăriturilor bulgăreşti, puţine la număr, ci inserează în expunere informaţii şi despre tipăriturile în alte limbi, inclusiv cele în limba română. În primii trei ani de la inaugurarea tipografiei chirilice (1795—1798) se tipăresc la Buda o serie de cărţi bisericeşti şi manuale în limbile sîrbă, română şi ruteană. Tipografia angajează lucrători tipografi şi cenzori cunoscători ai limbilor respective. Ca cenzori de limbă română se succed: Ioan Onişor, Samuil Micu Klein şi Petru Maior. Pînă la 1877 se vor tipări aici, printre altele, 283 cărţi în limba sîrbă, 87 în română, 4 în greacă, 9 în bulgară. Este interesantă motivarea pe care o dă sîrbul Const. Ogneanović iniţiativei sale de a tipări în versuri „Viaţa sfîntului Alexei": el doreşte instruirea bulgarilor pentru ca aceştia să nu se ruşineze de naţionalitatea lor, dîndu-se unii drept sîrbi, iar alţii drept români. Tipăriturile bulgăreşti găsesc la Buda prea puţini prenumeranţi (numai cinci); în schimb, numărul lor este foarte mare printre bulgarii din Bucureşti, Timişoara şi Blaj.

Alt material maghiar, scos la iveală de P. Miatev şi publicat aici, se referă la *Folosirea păşunilor din Dobrogea de către mocanii transilvăneni* în 1870 (p. 443—454). Este vorba de oierii din împrejurimile Hunedoarei, Sibiului şi Sf. Gheorghe care făceau transhumanţa pe teritoriul de atunci al Turciei, pe baza unor convenţii speciale. În comentar, autorul se referă şi la antecedente, dar în această privinţă el se limitează doar la datele excerptate din textele celor patru documente, cînd este bine ştiut că rapoartele consulare austriece din perioadele anterioare sînt bogate în informaţii despre regimul mocanilor.

Este foarte interesantă *Istoria comunei Boboştiţa din Albania* de Petrak Peppo. Boboştiţa, de care s-a ocupat în lucrările sale şi acad. Iv. Snegarov, situată la sud-est de Korcea, este locuită de rămăşiţe ale populaţiei slave vechi care şi astăzi vorbeşte un grai ce ţine de grupul de sud-vest al dialectelor din Macedonia. În vechime localitatea a făcut parte din teritoriul stăpînit de Marko Crăişorul. În vremea stăpînirii otomane, care cuprindea Boboştiţa din anul 1381 (pînă la 1912), această comună se bucura de un regim de autonomie, fapt care totuşi nu i-a scutit pe locuitori de silniciile turceşti şi, din această cauză, o parte din ei au emigrat în Bulgaria, cei mai mulţi în Aidemir — din ţinutul Silistrei. Ulterior, Ali-Paşa îi constrînge pe locuitori să-şi vîndă comuna. Ca atare, după lichidarea lui Ali-Paşa, comuna trece în stăpînirea directă a sultanului. Datorită condiţiilor de existenţă tot mai grele, partea cea mai mare din locuitori emigrează în Bulgaria şi în Ţara Românească. Coloniile boboştiţenilor din ţara noastră (de la Piteşti şi Bucureşti), vor prospera dovedindu-se mai tîrziu în stare să ajute pe compatrioţii lor rămaşi acasă ca să-şi răscumpere comuna de la sultan. Această veche dorinţă a boboştiţenilor rămaşi în patrie şi a celor emigraţi în ţara noastră se realizează în 1875 cu ajutorul bănesc substanţial dat de colonia din Bucureşti. Scrisoarea comunităţii din Boboştiţa adresată în acest sens conaţionalilor din ţara noastră, precum şi alte cîteva acte în această pricină, păstrate la Korcea, se publică în limba greacă a originalelor (p. 178—179).

În afară de materialele arătate mai sus, în volumul de faţă se găsesc şi alte contribuţii valoroase.

Astfel, I. Irmscher tratează problema de interes mai larg *Deutschland und die griechische Erhebung* (p. 137—150). Hr. Hristov aduce contribuţii documentare şi de interpretare la *Problema acaparării pămînturilor obştiilor săteşti şi formarea ciflicurilor şi „gospodarlîk"-urilor în Turcia europeană în sec. al XVIII—XIX*. O formă frecventă a luptei de clasă este studiată de Al. Matkovski în articolul *Haiducia în Macedonia în prima jumătate a sec. al XVIII-lea* B. Primov se ocupă de influenţa exercitată de bogomilismul bulgar în Europa occidentală, iar M. Loos de o temă apropiată acesteia: *Ou en est la question du mouvement paulicien*? Problema datei la care s-a introdus creştinismul în Bulgaria, controversată în ultimii ani, este reluată de P. Petrov la rubrica „Discuţii", el susţinînd că anul creştinării bulgarilor nu ar fi nici 861 şi nici 865 la care se opresc diverşi specialişti antrenaţi în controversă, ci creştinarea a fost efectuată, după cum demonstrează autorul, în primăvara anului 864, conform cu stipulaţiile tratatului bulgaro-bizantin de la sfîrşitul anul 863.

Mai semnează diverse contribuţii în acest volum: Dj. Radojčić, G. G. Litavrin, A. P. Každan, E. P. Naumov, Str. Lisev, B. Anghelov.

Noile contribuţii aduse la lămurirea diverselor probleme din istoria Bulgariei şi a ţărilor vecine, interesul major pe care îl prezintă o serie de teme discutate, calitatea materialelor şi ineditul care le caracterizează de cele mai multe ori, recomandă de la sine acest volum unui cerc larg de specialişti.

S. IANCOVICI

Slovo. Časopis staroslovenskog Instituta u Zagrebu. Zagreb, Volumele: 13/1963, 254 p.; 14/1964, 188 p.; 15—16/1965, 374 p.

Volumele 13—16 ale revistei *Slovo*, organ al Institutului de antichităţi slave din Zagreb, au ca preocupare primordială problema scrisului glagolitic şi a istoriei acestuia. Cele mai multe materiale privind scrierea glagolitică şi monumentele ei se găsesc în ultimul volum al acestei serii (nr. 15—16), dedicat prof. Vjekoslav Stefanić, cercetător activ al manuscriselor glagolitice.

O problemă fundamentală privind istoria alfabetului glagolitic studiază Olga Nedeljković în articolul *Încă o dată despre primatul cronologic al alfabetului glagolitic* (vol. 15–16, p. 19–58), Revizuind în mod critic argumentele aduse altă dată de G. Dobner şi J. Šafařík în sprijinul priorităţii alfabetului glagolitic faţă de cel chirilic şi ţinînd seama de rezultatele noi ale unor studii filologice, autoarea susţine la rîndul ei că scrisul glagolitic a premers celui chirilic. Ea demonstrează acest fapt pe bază de argumente geografice, istorice, paleografice, filologice ş.a. Deosebit de amănunţită este argumentaţia formulată pe baza analizei structurii alfabetului glagolitic din punct de vedere ortografic şi lingvistic. În lumina întregii argumentaţii, teza primatului scrisului glagolitic, deşi nu este dovedită definitiv, capătă totuşi mai multă putere de convingere. Autoarea nu omite să menţioneze că alfabetul glagolitic a fost cunoscut şi în Moldova pînă în secolul al XIX-lea (p. 21).

Nada Klajić tratează despre *Baza istorică a glagolitismului croat în secolele X şi XI* (p. 225—281). Combătînd teza dominantă acum în literatura de specialitate, potrivit căreia episcopul Grgur a fost protagonistul „glagolaşilor" croaţi (sec. X), recurgînd la o revizuire sistematică a izvoarelor istorice din sec. X—XI, autoarea formulează părerea că glagolismul nu are o bază naţională croată, că scrierea glagolitică şi liturghia slavă nu au constituit o armă de rezistenţă politică, deoarece acestea s-au propagat în afara teritoriului Croaţiei de atunci, respectiv în Dalmaţia, care încă era o „temă" teritorială în cadrul Imperiului roman de răsărit.

În articolul *Theorien über den Ursprung der Glagolica* (vol. 13, p. 87–118), Thorvi Eckhardt combate părerea unor autori sovietici că anumite „semne misterioase" găsite în sudul Rusiei ar constitui prototipuri ale literelor glagolitice şi că acele semne s-ar putea pune în legătură cu unele manuscrise din Herson, bănuite că ar fi aparţinut lui Constantin, ulterior Chiril. Legile de dezvoltare a scrisului, arată Th. Eckhardt, sprijinindu-se pe teoria lui I. Gelb, nu fac salturi, adică un alfabet nu poate lua naştere direct din logograme şi ideograme, deci nici scrierea glagolitică nu poate fi pusă în legătură cu semnele nedefinite despre care vorbesc unii cercetători sovietici.

O contribuţie importantă la cunoaşterea monumentelor glagolitice aduce O. Svane, prezentînd manuscrisul (din. sec. XIV) intitulat *Missale Romanum lingua slavonica charactere glagolitico* din Biblioteca regală de la Kopenhaga, (vol. 15—16, p. 59—93), cunoscut pînă acum doar dintr-o menţiune a lui Ad. Stender Pedersen.

Marija Pantelić înfăţişează un alt manuscris glagolitic croat, *Breviarul preotului Mavro, din 1460* (*ibidem*, p. 94—149), aflat în posesia lui Umberto Pezzoli din Roma. Breviarul conţine o a treia variantă a slujbei lui Chiril şi Metodiu, pînă acum fiind cunoscute numai variantele din 1396 şi 1494. În anexă sînt redate texte din breviar şi 13 fotocopii (p. 132—148).

Problema primei tipărituri glagolitice, un Liturghier (Misal) din 1483, este reluată de Josip Tandarić, care analizează *Semnele grafice ale primei cărţi croate tipărite* (vol. 14, p. 110—120).

O altă tipăritură glagolitică, necunoscută pînă acum, a cincea carte ieşită din tipografia glagolitică a lui Simun Kožičić de la Rijeka-Fiume (1530—1531), este *Abecedarul lui Kožičic*, despre care scrie Anica Nazor (vol. 14, p. 121—128).

De un alt text glagolitic se ocupă Valentin Putanec, în articolul despre *Încercările de versificaţie ale lui Paulo Modrušanin* (vol. 15—16, p. 208—213). Este vorba de un Liturghier publicat în 1528 la Veneţia, în tipografia lui Francesco Bidoni şi Mateo Pasyni. Nu s-a observat pînă acum că autorul acestui misal a caracterizat în versuri începutul diverselor anotimpuri. De *Legenda în versuri de 12 silabe a sf. Ieronim*, scrise în limbă croată cu litere italiene, pe o carte glagolitică, se ocupă Anica Nazor (*ibidem*, p. 214—224). Aceiaşi autoare face analiza lexicală şi morfologică a limbii folosită în diverse texte glagolitice din sec. XV (vol. 13, p. 68—86), pentru a conchide că acestea numai în parte pot fi utilizate pentru cunoaşterea limbii slave bisericeşti.

O altă problemă majoră tratată în paginile volumelor de care ne ocupăm este aceea a scrisului chirilic şi în general a operei lui Chiril şi Metodiu, mai cu seamă în volumul 13, consacrat comemorării acestora.

În articolul despre *O mie şi o sută de ani de la misiunea în Moravia*, semnat de Vjekoslav Stefanić (vol. 13, p. 5—42), sînt inserate o serie de consideraţii, unele noi, asupra importanţei misiunii lui Chiril şi Metodiu în Moravia şi Panonia şi asupra controverselor pe tema evoluţiei scrierii făurite de ei.

Vladimir Mošin publică *Însemnări metodologice despre tipurile de scriere chirilică* (vol. 15—16,p. 150—182). Referindu-se la răspîndirea literei minuscule sîrbeşti în Balcani, autorul menţionează şi caracterul literelor din hrisoavele româneşti date în sec. XIV mănăstirilor Vodiţa şi Tismana şi conchide că litera respectivă a provenit la noi din Serbia şi nu din Bulgaria unde ea nu apare în hrisoave (p. 163). În alt loc autorul spune că „încrucişarea de influenţe bulgaro-sîrbo-ruse pe teritoriul Ţării Româneşti şi al Moldovei a dus la crearea unor tipuri deosebite de scris rapid care la rîndul lor au influenţat evoluţia scrisului în Rusia şi în Balcani" (p. 177).

Studiind *Minuscula diplomaticei sîrbe* (vol. 13, p. 119—136), Gregor Cremošnik la rîndul său urmăreşte răspîndirea scrierii chirilice de acest caracter în Balcani, mai precis: la Raguza în Bosnia, Albania, Ungaria, Bulgaria şi la curtea otomană. Problema scrisului chirilic la noi este atinsă de autor numai în legătură cu cel din Bulgaria, cînd vrea să arate că evoluţia acestuia din urmă poate fi reconstituită cu succes numai pe baza cunoaşterii evoluţiei scrisului chirilic din ţara noastră. Analizînd acest scris, îndeosebi semnele vocalelor nazale, autorul consideră că la noi s-a păstrat litera cancelariei bulgăreşti aşa cum s-a format ea în vremea patriarhului Eftimie, adică pînă la instaurarea dominaţiei otomane.

Cîteva studii se ocupă de problemele limbii slave vechi şi ale limbii bisericeşti: Herta Kuna, *Limba de redacţie slavonă ca limbă literară a sîrbilor şi a croaţilor* (vol. 15—16, p. 183—199); Josip Hamm, *Limba slavă bisericească de tip croat* (p. 13, p. 43—67); Olga Nedeljković, *Accente sau neume în foile de la Kiev?* (14, p. 25—51); id., *Contribuţie la studiul legicului jitiilor din Panonia* (13, p. 194—202); Herbert Jelitte, *Probleme und Aufgaben einer strukturalistischen Darstellung der altkirchenslavishen Deklination* (15—16, p. 298—347); Valentin Putanec, *Probleme textologice şi lingvistice în cartularul de la Povlje* (1184—1250) (14, p. 101—109).

Biljana Stipčevic analizează «Сказаніе о словесехъ» *a călugărului Hrabr în varianta de la mănăstirea Marcea* (14,p. 52—58), inclusă într-un *Sbornik* din 1550. Subliniind deosebirile dintre această variantă şi altele, autoarea se opreşte asupra cuvîntului „rumenski" în loc de „rimski", prezent în această variantă, explicînd această prezenţă prin influenţa copiştilor din Ţara Românească şi Moldova. De altfel, arată autoarea, în această variantă „se distinge cu uşu-

rinţă stratul bulgăresc şi cel moldo-valah, vizibil în lexic, ortografie şi în ornamentele caracteristice" (p. 54—55).

Dintre diverse contribuţii mai mărunte publicate în paginile acestor volume, socotim că merită a fi menţionată *Originea cuvîntului „poguslo"* (15—16, p. 204—207), de V. Putanec. Acest cuvînt din textul inscripţiei de pe mormîntul unei rude a Crăişorului Marco de la Ohrida, datată în 1369, pînă acum a fost pus în legătură cu denumirea instrumentului muzical „gusla", deşi această combinaţie nu dădea nicidecum un sens clar textului în cauză. V. Putanec explică proveniența cuvîntului „poguslo" din grecescul ἀπὸ γλώσις care înseamnă: poreclit, zis. Prin căderea vocalei iniţiale şi prin metateza produsă în pronunţarea slavă (poglosom, poglusom), expresia grecească menţionată a dat pe „poguslom" din inscripţie, astfel că ea capătă acum un sens clar. Tot V. Putanec lămureşte *Reflectarea vechiului adjectiv dalmatin „sanctus" în onomastica litoralului croat* (13, p. 137—176). Această problemă a fost abordată de C. Jireček acum 60 de ani, apoi a atras atenţia romanistului croat Petar Skok. Adîncind acum problema, V. Putanec stabileşte o listă bogată de topice şi antroponime care cuprind în componenţa lor formele reduse ale lui sanctus: su, sut, sat, st, sto ş.a , prezente în nume ca acestea: Sutandrija, Sutilija, Sutpetar, Sutvid, Sumpetar, Stomorija, Stafilić etc.

O serie de probleme analizate în studiile menţionate se regăsesc la rubricile „Critici şi recenzii" şi „Revista revistelor", unde sînt analizate materialele de specialitate apărute în URSS (vol. 15—16), Cehoslovacia (vol. 13) şi Polonia (vol. 13) etc.

Nu trebuie neglijată rubrica „Informaţii", în cadrul căreia, pe lîngă fapte la ordinea zilei în viaţa ştiinţifică, se găsesc şi informaţii importante cu privire la rezultatele unor cercetări sau descoperiri de materiale. Se relatează, bunăoară, că au fost descoperite moaştele lui Chiril (vol. 13, p. 24). Un Liturghier al lui Hrvoje Vukčić, luat de către turci încă la 1526 din Ungaria şi de care nu se mai ştia nimic vreme de şapte decenii, a fost regăsit la Constantinopol în fosta bibliotecă a sultanului Abdul Medžid (13, p. 243—245).

După cum se vede, publicaţia Institutului de antichităţi slave din Zagreb, pînă în prezent nesemnalată şi puţin cunoscută în cercurile noastre ştiinţifice, merită tot interesul, pentru problemele de istorie literară slavă şi îndeosebi pentru problemele de literatură glagolitică pe care le abordează în primul rînd.

S. IANCOVICI

ГОДИШЊАК ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ, Књига VIII, Novi Sad, 1964—1965, 402 p.

Volumul 8 al *Anuarului Facultăţii de Filozofie* din capitala Voivodinei cuprinde numeroase articole consacrate în cea mai mare parte problemelor de istorie literară, mai puţin de istorie propriu zisă, de literatură sau filologie.

Tratînd, *Despre denumirea „sciţii" pentru slavii din Balcani în scrierile Anei Comnena*, dr. Barişa Krekić constată că, dacă în alte cazuri denumirea de „sciţi" poate fi controversată, referirea scriitoarei bizantine la personajele Boril şi Gherman, în „Alexiada", ca sciţi în sens de slavi este clară şi nu mai comportă îndoieli.

Dr. Slavko Gavrilović tratează în mod foarte documentat istoria oraşului *Irig—de la ciuma din 1795 pînă la revoluţia din 1848—49*. Acest oraş, unul din cele mai importante centre comerciale din Srem pînă la bîntuirea catastrofală a ciumei care a nimicit o jumătate din populaţia lui, s-a putut după aceea reface şi a putut înflori din nou, datorită libertăţilor acordate şi datorită trecerii locuitorilor săi de la starea de iobăgie la statut contractual.

Despre *O încercare de interdicţie a operelor lui Dositej Obradović în Serbia, în anul 1842*, scrie Vaso Vojvodić, arătînd că iniţiativa în acest sens a venit din partea patriarhului ecumenic Antim din Constantinopol. Nu s-a ştiut pînă acum că mitropolitul Petar Jovanović al Serbiei a făcut în acest sens demersuri formale pe lîngă autorităţile competente şi că acestea i-au răspuns că nu este cazul să procedeze la interdicţie întrucît scrierile lui Dositej nu dăunează religiei. Nici mitropolitul nu a fost insistent în îndeplinirea dorinţei patriarhului şi sinodului ecumenic. Operele lui Dositej au fost din nou publicate la Belgrad în 1845, fapt care semnifică izbînda curentului laic.

Čedomir Popov scrie despre *Poziţia Franţei faţă de evenimentele din 1876 în Bulgaria*, pe baza datelor din presă. Se constată că oficialităţile Franţei, ţinînd seamă de situaţia ţării pe plan internaţional în urma evenimentelor din 1871, au adoptat o poziţie nehotărîtă şi abia după încetarea masacrelor din Bulgaria au manifestat o atitudine antiotomană clară. Opinia publică din Franţa, neinformată la timp asupra evenimentelor, a condamnat tratamentul aplicat bulgarilor de către Poartă abia după ce evenimentele s-au consumat. Se subliniază faptul că în campania de presă a semnat articole pe această temă şi Victor Hugo. În expunerea sa, autorul se referă şi la activitatea emigraţiei bulgare din România.

Două *Greve ale elevilor liceului din Sremski Karlovci*, una în 1864 şi alta în 1876, sînt lămurite de dr. Radoslav Čurič în sensul că ele constituie un rezultat al conflictului între concepţiile conservative ale conducerii şcolii şi năzuinţele progresiste ale elevilor. Totodată aceste greve constituie un ecou al evenimentelor politice de seamă din anii respectivi: prima coincide cu convocarea Adunării sîrbilor la Karlovci (1864) şi cea de a doua are loc în vremea răscoalei din Bosnia şi Herţegovina.

Constatările lui Jovan Kašič în legătură cu *Gramatica lui Milan Vidaković* arată că acest scriitor sîrb care aparţinea curentului romantic din Voivodina nu a acceptat ideile despre limbă ale contemporanului său Vuk Karadžić, dar totuşi în felul său dă prioritate limbii vorbită de popor.

Considerăm că este cazul să recomandăm în mod deosebit, celor interesaţi în cunoaşterea circulaţiei motivelor de baladă în eposul sud-slav, studiul *Motivul despre naşterea lui Iancu de Hunedoara în literatura noastră scrisă veche şi în cea populară*. Autoarea, Jelka Redjep, discută despre origina motivului, vremea şi locul făuririi lui, pe baza textelor din baladele populare, povestirilor lui Vuk Karadžić în Dicţionarul limbii sîrbe, precum şi pe baza Letopiseţului de la Savina din secolul al XVII-lea, toate aceste izvoare socotind pe Iancu de Hunedoara (Sibinianin Janko) fiu al despotului sîrb Ştefan Lazarević.

Mai menţionăm cu titlurile lor următoarele articole din domeniul istoriei literare: *Un document necunoscut în legătură cu activitatea teatrală a dramaturgului macedonean Voidan Cernodrinski*, de dr. Vojislav I. Ilić; *Interesul lui Alexandr Gribojedov faţă de problemele sîrbeşti în perioada formării curentului realist în literatura noastră*, de dr. Vitomir R. Vuletić; *Ideea relaţiilor interslave în literatura croată din deceniile 7—8 ale sec. al XIX-lea*, de dr. Milorad Živančević. Din domeniul filologiei se găsesc în acest volum: *Sistemul temelor verbului în graiul satului Korog*, de dr. Olga Penavin; *Funcţia artistică a figurilor de stil*, de dr. Ivanka Jovanović; *Încercare de clasificare a expresiilor frazeologice în limba germană, sursele şi funcţiile lor stilistice*, de Pavica Mrazović şi Ruzica Primorac.

S. IANCOVICI

SLOVANSKÉ HISTORICKÉ STUDIE. VI. *Česka společnost a balkánské národy*, Academia de ştiinţe Cehoslovacă. Institutul de istorie a ţărilor socialiste din Europa, Praga, 1966, 241 p.

Revista «Studii de istorie slavă» de la Praga, condusă de dr. docent Milan Kudělka, şi-a început apariţia în 1955, publicînd în cele cinci fascicole apărute pînă în prezent studii şi articole de istorie slavă, privind în primul rînd relaţiile dintre diferite popoare slave, precum şi relaţiile acestora cu alte popoare vecine.

În materialele publicate pînă în 1961 predomină teme din istoria popoarelor slave din centrul şi răsăritul Europei şi numai sporadic au fost atinse probleme de istorie a slavilor de sud (J. Pošvář, *Ustanoveni o víně a vinicích ve statutech dalmatských měst*, vol. III/1960), de istorie balcanică (D. Slaisova, *Ohlas první balkánské války 1912—1913 v českém prostředí*, vol. I/1955) sau românească (J. Macurek, *Valašská kolonisace v západních Karpatech do r. 1618 az 1620. K dějinám vztahu mezislovanských i slovansko-rumunských od konce 15. do počátku 17. století* vol. II/1957).

Cele şapte studii cuprinse în volumul de faţă, subintitulat *Cehii şi popoarele balcanice* se ocupă de relaţiile dintre poporul ceh şi popoarele balcanice în secolele XIX şi XX.

Primul articol, semnat de Ružena Havránková, tratează despre *Sprijinul acordat de opinia publică cehă răscoalelor antiotomane ale slavilor de sud în anii 1875—1877* (p. 5—53).

Încă din 1874, cînd în Herţegovina au loc unele acţiuni cu caracter haiducesc, sînt semnalaţi acolo şi nişte combatanţi cehi, înregimentaţi într-un grup de garibaldieni, veniţi în ajutor. În anul următor în zona răscoalei se află ziarişti şi scriitori cehi ca Jan Neruda, Alois Jirásek ş.a., care popularizează în corespondenţele lor lupta de eliberare a poporului din Bosnia şi Herţegovina. Pe locul de frunte în campania de presă care militează pentru cauza popoarelor sud-slave se situează ziarul „Politik". Ca voluntari vin în Herţegovina, în 1875, scriitorii Bohumil Havlasa, Františeg Klapka, apoi nişte medici şi alţi 11 cehi, înrolaţi în „legiunea prinţesei Natalia". Max Svagrovski face parte din legiunea bulgară de la Belgrad.

La răscoala bulgară din 1876 iau parte cîţiva cehi dintre cei care trăiau în Bulgaria. Unul dintre ei, Jiři Prošek, fusese în legătură cu revoluţionarii bulgari din Bucureşti. Aci, ca şi la Rusciuc, ziarele cehe aveau corespondenţi. În materialele acestora sînt relatate, printre altele, evenimente de la Giurgiu, Lom, Cladova; de asemeni, se transmit ştiri despre cetele lui Panaiot Hitov şi Filip Totiu.

Acţiuni larg desfăşurate pentru strîngerea de ajutoare în bani şi medicamente arată sentimentele de simpatie şi solidaritate ale păturilor largi populare pentru lupta de eliberare a popoarelor sîrb şi bulgar. Autoarea studiului a folosit, pe lîngă izvoare contemporane (acte, gazete, calendare), bibliografie iugoslavă, bulgară şi cehă, nu însă şi preţioasele materiale privitoare tocmai la această problemă, publicate în mai multe rînduri în „Slavianskii Arhiv" de la Moscova[1].

Al doilea articol din volum, semnat de Vaclav Zacek, se referă la *Participarea cehilor la acţiunile de apropiere politică între croaţi şi sîrbi în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea* (p. 55—91) Un rol important în această acţiune îl joacă revoluţionarul ceh František Zach, care acţionează în cadrul emigraţiei polone în frunte cu Czajkowski şi, totodată, este în relaţii cu ministrul sîrb I. Garašanin. Trebuie să menţionăm că atît Zach, cît şi Czajkowski, apar şi în actele privind mişcarea paşoptistă din Ţările Române. Prin aceasta, articolul prezintă un anumit interes şi pentru istoriografia noastră.

Tot pentru completarea cunoştinţelor despre cadrul mai larg al anului revoluţionar 1848, poate fi util şi articolul lui Veselin Starčevic despre *Vilém Dušan Lambl şi iugoslavii în anii 1848—1850* (p. 93—125).

Jiři Cvetler scrie despre *Participarea cehă la făurirea statului bulgar. Procurorii A. Bernkopf şi dr. K. Svoboda, organizatori ai justiţiei* (p. 159—185). Ambii au lucrat în cadrele justiţiei bulgare după 1877—78. Primul a funcţionat ca procuror de regiune la Stara Zagora şi la Plovdiv, pînă în 1905. Celălalt a lucrat în aceeaşi calitate la Sliven, pînă în 1885, manifestîndu-şi împotrivirea faţă de imixtiunea guvernului în treburile justiţiei. Ambii procurori, ca şi alţi jurişti cehi angajaţi în Bulgria, s-au manifestat ca oameni progresişti şi patrioţi, punînd întotdeauna justiţia în slujba intereselor adevărate ale poporului bulgar.

O problemă de istorie contemporană este abordată de Miroslav Tejchman în articolul despre *Mişcarea revoluţionară de pe litoralul Adriatic în timpul primului război mondial* (p. 127—158). Este vrba de unele acţiuni de sabotaj şi de alte acţiuni de luptă organizată ale marinarilor slavi la Sibenik, Pola şi la Kotor, călăuziţi de ideile socialiste şi de eliberare naţională.

Două articole din volum se ocupă exclusiv de relaţii româno-cehe. Unul, semnat de Zdenek Konečný şi Pavel Hradečný, se referă la *Problema relaţiilor comerciale între Cehoslovacia şi România în anii 1919—1931* (p. 209—241). Această importantă contribuţie la cunoaşterea raporturilor româno-cehe după primul război mondial, cînd cele două popoare şi-au desăvîrşit unirea în state naţionale, este bazată pe o bogată informaţie culeasă din arhivele cehoslovace şi complectată cu unele date publicate în Cehoslovacia şi România. Se poate constata că relaţiile comerciale cehoromâne datează încă din vremea Austro-Ungariei, cînd unele întreprinderi cehe şi slovace făceau schimburi cu România. Schimburile continuă în noile condiţii de după eliberare, luînd proporţii

---

1 Vezi bunăoară: K. L. Strukova, *Din istoria relaţiilor ruso-bulgare în anul 1876, Materiale privitoare la activitatea Asociaţiei de binefacere bulgară din Bucureşti* (vol. pe 1959, p. 116 — 126); L. P. Lihaciova, *Apelul bulgarilor „Către creştinătate"* (vol pe 1962, p. 84—94); V. M. Hevrolina, *Narodnicismul revoluţionar şi mişcarea de eliberare naţională în Balcani în 1875—1876* (vol. pe 1966, p. 63—82); A. A. Ulunian, *Participarea poporului bulgar la războiul ruso-turc din 1877—1878* (vol. pe 1966, p. 222—232).

mai mari în urma încheierii tratatului comercial ceho-român din 1921, prin care, de fapt, se lărgeau relaţiile stabilite în cadrul Micii Înţelegeri. Colaborarea economică dintre statele Micii Înţelegeri (Cehoslovacia, Iugoslavia şi România) se izbeşte însă de dificultăţi izvorîte din gradul de dezvoltare economică inegală a celor trei parteneri. România era o ţară agrară, în timp ce Cehoslovacia era o ţară industrială, dispunînd totodată de o producţie agricolă suficientă. În ciuda unor dificultăţi care au decurs din acest fapt, relaţiile comerciale româno-cehe rămîn viabile de-a lungul întregului deceniu, contribuind la consolidarea relaţiilor prieteneşti. Acest fapt este demonstrat de datele cuprinse în cîteva tabele statistice privind importul şi exportul celor două ţări. Un alt tratat comercial se încheie între cele două ţări în 1930. Datorită însă urmărilor crizei economice generale, ca şi penetraţiei după aceea a marilor puteri în economia statelor mici, tratatul româno-ceh nu a dat rezultatele scontate şi volumul schimbului de mărfuri s-a redus treptat. Această constatare generală este desigur valabilă. Rămîne însă ca diferite aspecte ale relaţiilor comerciale româno-cehe, ca şi ale relaţiilor politice şi economice în general, să fie adîncite pe baza materialului documentar din arhivele româneşti.

În sfîrşit, putem socoti ca foarte interesant şi al doilea articol care priveşte direct istoria noastră: *Colaborarea ceho-română în perioada mişcării de eliberare naţională din secolul al XIX-lea de* Josef Macůrek (p. 187—208). Un prim moment de contacte româno-cehe este semnalat în 1846. În decembrie al acestui an ziaristul militant ceh Karel Havliček, redactor al ziarelor „Národni noviny" şi al suplimentului acestuia „Včela", trimitea o scrisoare (vezi anexa I, la pag. 206) lui Gheorghe Bariţiu, propunînd schimb cu „Gazeta Transilvaniei" şi cu suplimentul acesteia „Foaie pentru minte, inimă şi literatură". În această scrisoare, păstrată la Academia R.S. România, fruntaşul mişcării intelectualilor cehi sublinia că popoarele ceh şi român din Transilvania trăiesc în aceleaşi condiţii vitrege în imperiul habsburgic şi, ca atare, trebuie să se cunoască reciproc şi să înceapă a colabora deocamdată prin schimb de gazete, deoarece ele au acelaşi profil: şi unele şi altele apără interesele şi limba poporului. Nu se ştie dacă s-a ajuns la schimbul propus; cert este însă că acest semn de simpatie şi înţelegere faţă de românii transilvăneni constituie începutul unor manifestări de acest gen mai frecvente în presa cehă, în viitor. Documentul este foarte important pentru înţelegerea mai justă a ideilor lui Karel Havliček, cunoscut panslavist, apoi adept al ideilor „austro-slaviste". Reiese că, de vreme ce reprezentantul mişcării cehe a preconizat o colaborare cu românii, ideile lui panslaviste nu au fost înguste, nici dogmatice, ci că el înţelegea să lărgească sfera de colaborare cu toate popoarele oprimate în cadrul monarhiei habsburgice.

O a doua etapă în dezvoltarea relaţiilor româno-cehe e cuprinsă între anii 1860—1865. Din partea cehă, ele sînt personificate de Fr. Lad. Rieger, autorul unor articole în „Le Nord" (Paris) şi al unei broşuri în care demască politica de asuprire a slavilor de către unguri şi germani. El se referă şi la situaţia românilor transilvăneni, subliniază comunitatea lor de interese cu românii din Principate şi opinează să li se acorde statut de autonomie. Mai tîrziu (1863), ziarul ceh „Politik" protesta împotriva tentativelor de a se crea o Uniune maghiaro-transilvăneană şi se declara pentru recunoaşterea naţiunii române ca a patra în dieta Transilvaniei. Din partea română, pe asemenea poziţii militante s-a situat Al. Mocioni, care, în calitate de membru al dietei de la Viena, a militat pentru drepturile cehilor şi slovacilor.

A treia etapă a relaţiilor româno-cehe, se situează între 1867—1872. Documentul care aduce o serie de date noi în această privinţă este scrisoarea inedită a lui Ştefan Pop către Gheorghe Bariţiu (vezi anexa II, p. 206—207). Şt. Pop se afla la Praga ca student şi mijloceşte legăturile între „Gazeta Transilvaniei" şi ziarul ceh „Politik" (publicat în limba germană). Există acum un interes accentuat de cunoaştere reciprocă între cehi şi românii transilvăneni, se face schimb de informaţii între militanţii pentru drepturi naţionale, se publică articole despre cehi (în Transilvania), respectiv despre români (la Praga).

În general, articolul lui J. Macůrek delimitează bine cele trei momente sau faze în relaţiile româno-cehe între 1846—1872 şi adînceşte analiza lor. El constituie o bază solidă pentru investigaţii şi cercetări viitoare, care se impun, întrucît relaţiile româno-cehe sînt prea puţin cunoscute, după cum se vede şi din absenţa referirilor la acestea în tratatele de istorie a Cehoslovaciei şi a României.

S. IANCOVICI

СЛАВЯНСКОЕ ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ. Сборник статей и материалов. Академия Наук СССР. Институт Славяноведения, Moscova 1965, 322 p.

Sub această denumire îşi continuă apariţia una dintre principalele publicaţii de slavistică din Uniunea Sovietică, cunoscută pînă acum sub titlul «Славянский Архив», care îşi începuse apariţia în 1958[1].

La fel ca în volumele acelei serii, în volumul de faţă se publică studii şi comunicări, materiale şi diferite documente, privind cu precădere istoria slavilor de sud şi a slavilor de vest.

În primele pagini se găseşte articolul lui S. A. Nikitin: *Паисий Хилендарский и современная ему южнославянская историография* (Paisie de la Hilandar şi istoriografia sud-slavă din vremea lui, p. 3—15). Este deci o analiză comparativă a izvoarelor, metodei de lucru, concepţiei şi conţinutului operelor celor trei istorici sud-slavi de la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi din secolul al XVIII-lea: Gheorghe Branković, Jovan Rajić şi Paisie de la Hilandar. Spre deosebire de istoricii dinaintea lor, care avea predilecţie pentru tratarea istoriei tuturor slavilor laolaltă, exagerînd rolul şi însemnătatea acestora, cei trei istorici menţionaţi s-au dovedit mai realişti, restrîngîndu-şi preocupările la istoria unuia dintre popoarele sud-slave sau extinzîndu-şi cercetările cel mult asupra unui grup de popoare, mai înrudite între ele. Trăsătura dominantă comună a lor este patriotismul. Cu toţii, ei procedează la o analiză critică a izvoarelor, la nivelul îngăduit de gradul de dezvoltare a ştiinţei istorice în vremea lor. Toţi trei fac primii paşi în trecere de la genul cronicăresc spre o tratare ştiinţifică a istoriei, afirmă autorul articolului. Există între ei şi unele deosebiri. Bunăoară, arată autorul, Branković şi Rajić sînt mai bine informaţi, cunosc mai multe fapte concrete, pe cînd în cazul lui Paisie această latură este mult mai modestă. În schimb «Istoria slavianobolgarskaia» a lui Paisie este străbătută de mai mult spirit democratic, el ţine mai mult seamă de fundamentarea unor perspective de dezvoltare a poporului său în viitor. De aceea şi constituie această istorie un document al începutului renaşterii naţionale bulgare.

Unele materiale din volum se referă la istoria Poloniei.

B. S. Popkov scrie despre *Историческая концепция Иоахима Лелевеля в оценке польской шляхетско-буржуазной историографии* (Concepţia istorică a lui Ioachim Lelewel văzută de istoriografia nobiliară şi burgheză polonă, p. 16—34). Joachim Lelewel este un istoric democrat de seamă din prima jumătate a secolului al XIX-lea (1786—1861), cînd se desfăşoară lupta acerbă dintre curentul democratic şi cel monarhist reacţionar. El este primul care abandonează metodele istoriografiei feudale polone, pune accentul pe cercetarea relaţiilor sociale, dezvoltă teoria luptei de clasă, stabileşte o periodizare nouă a istoriei polone etc. Această concepţie nouă a fost acceptată de îndată de către cercurile democrate şi revoluţionare polone, care găseau în ea toată argumentarea istorică necesară luptei lor. Dimpotrivă, cercurile monarhiste şi conservatoare s-au arătat cu totul ostile concepţiilor lui Lelewel. Disputa pe această temă a continuat şi după moartea lui, între istoricii din şcoala cracoviană care reprezentau interesele moşierilor poloni şi istoricii şcolii varşoviene care reprezentau interesele burgheziei liberale, aceştia din urmă dînd o înaltă apreciere operelor istorice ale lui Lelewel. Dar şi ei au ignorat cu bună ştiinţă trăsăturile patriotice şi democratice ale operei istoricului socotit de altfel ca premergător al ştiinţei istorice oficiale din Polonia. Limitele de clasă ale istoriografiei nobiliare şi burgheze din Polonia au împiedicat pînă după cel de al doilea război mondial scoaterea în evidenţă a locului important pe care îl ocupă istoricul Lelewel în istoria gîndirii sociale polone.

În puţine pagini, L. V. Razumovskaia, apreciază *Zbiór dokumentów małopolskich* publicat recent la Cracovia drept «un important izvor pentru cunoaşterea istoriei economice a Poloniei în evul mediu (*Новый источник по экономической истории средневековой Польши*, p. 109—113).

La rîndul său V. R. Vavrik publică *Universalul regelui polon Jan Kazimierz din 1656* (p. 172—175), descoperit în arhivele de la Lwow.

O pagină din istoria Slovaciei acum 150 de ani este înfăţişată de L. N. Smirnov, în legătură cu *Anton Bernolák* (p. 138—145) luminist şi filolog, primul „codificator" al limbii literare slovace. Limba literară propusă de Bernolák nu a fost acceptată, dar lucrările lui pe această linie au constituit un îndemn şi stimulent serios la stabilirea normelor limbii naţionale slovace.

La rîndul său G. V. Kiselev abordează o problemă de istoria Bielorusiei, în articolul *К характеристике революционного мировоззрения К. С. Калиновского («Сведения» В. Й. Рапча как исторический источник* p. 36 — 52) — Caracteristica concepţiei revoluţionare despre lume

1 Vezi recenziile din Rsl, volumele: VIII, p. 493—499; X, p. 578—582; XI, p. 370—371.

a lui K.S. Kalinovski („Mărturiile" lui V.F. Ratcz ca izvor istoric). Este vorba de Constantin Vikenti Semeonovici Kalinovskii, figură marcantă a răscoalei din 1863 în Bielorusia şi Lituania, totodată creator al publicisticii revoluţionare bieloruse şi redactor al primei gazete în limba bielorusă. Schiţînd trăsăturile concepţiilor despre lume ale lui Kalinovskii, G.V. Kiselev constată că acestea nu pot fi reconstituite în întregime numai pe baza materialelor cunoscute pînă în prezent, ci se impune o lărgire a cercetărilor şi găsirea unor noi surse de informare. Una dintre acestea sînt „Mărturiile" lui Vasilii Fedorovici Ratcz despre răscoala din Lituania şi Bielorusia, pe care autorul articolului le prezintă şi le analizează pe larg. Acestea constituie un important punct de plecare spre noi investigaţii în problema tratată.

La aceeaşi perioadă se referă articolul lui I. S. Miller, întitulat: *Пропагандистская деятельность Н. П. Огарева в 1863 г. и бернская типография (Новые данные из архива Балашевича — Потоцкого)* (Activitatea propagandistică a lui N.P. Ogarev şi tipografia de la Berna (Date noi din arhiva lui Balaşevici-Potoţkii, p. 53—81). Autorul studiază arhiva depusă la Biblioteca din Cracovia a lui Balaşevici-„Potoţkii", agent provocator al poliţiei ţariste şi totodată al poliţiei franceze. El perlustra corespondenţa emigranţilor politici ruşi şi polonezi, reţinînd copii în arhiva sa personală. Astfel s-au păstrat unele date şi despre N.P. Ogarev, colaboratorul cel mai apropiat al lui Herţen la Londra, în legătură cu tipografia organizaţiei „Zemlea i volea" la Berna. Este vorba de şase proclamaţii adresate soldaţilor şi poporului în 1863, redactate de Ogarev. Patru dintre ele nu au trecut prin mîinile lui Balaşevici, ci au fost aduse la Berna pe altă cale, putînd astfel fi difuzate în Rusia.

O problemă din istoria lexicografiei ruse (*Из истории русской лексикографии*, p. 124—131), este înfăţişată în paginile volumului de M. Didiakin şi Z.N. Strekalova, care analizează şi subliniază importanţa şi rostul unui „Lexicon polono-slav", întocmit de către un anonim în 1670, iar astăzi se găseşte în manuscris la Arhiva Centrală de stat a actelor vechi din Moscova.

M. Belza publică traducerea necunoscută pînă acum, a imnului alcătuit de patriotul şi poetul polon Juliusz Slowacki, în vremea expatrierii sale după răscoala polonă din 1830—1831. Traducerea în limba rusă scoasă acum la iveală aparţine lui Valeri Iakovlevici Briusov (*Брюсовский перевод «Гимна» Словацкого* p. 146—149), corespondent al gazetei „Russkie viedomosti" în Polonia în vremea primului război mondial.

De asemeni, A.S. Mîlnikov scoate la iveală un act autograf al lui J. Dobrovski din 1825, prin care atestă că seminarul lui de slavistică a fost frecventat de Vaclav Hanka, bibliotecar la Muzeul ceh din Praga.

O serie de alte comunicări şi materiale documentare publicate în volum privesc istoria bulgarilor, sîrbilor şi macedonenilor.

Astfel, materialele inedite privind istoria războiului ruso-turc din 1877—1878 (*Неопубликованные материалы по истории русско-турецкой войны 1877 — 1878* p. 240—261) adică cele 22 de documente din perioada februarie 1878—februarie 1879, publicate de A.A. Ulunian, arată grija şi înţelegerea de care au dat dovadă autorităţile militare ruseşti pentru situaţia populaţiei turce din Bulgaria strămutată în vremea luptelor şi, sub influenţa propagandei ostile, îngrijorată de soarta ei proprie.

În scurta sa comunicare despre *Сербы и болгары в устьедунайском Буджакском казачьем войске* (Sîrbii şi bulgarii înrolaţi în oastea căzăcească din Bugeac, (p. 132—137), în 1806—1807, A.D. Bacinski arată că aceştia proveneau în cea mai mare parte dintre locuitorii stabiliţi în principatele Dunărene şi în Basarabia, mai puţini provenind din regiunile sud-dunărene. Reiese de asemeni că în această oaste erau înrolaţi şi moldoveni.

O pagină din activitatea bulgarului K. Žinzifov, propagator al literaturii bulgare în Rusia, în speţă colaborarea lui la culegerea „Poezia slavilor" întocmită de N.V. Herbel (1871), se poate vedea din cele două scrisori ale lui în această chestiune (*Письма Ксенофонта Жинзифова к Н. В. Гербелю*, p. 229—233). În una din ele Zinzifov menţionează că a primit recent la Moscova unele dintre jurnalele bulgăreşti care „din nou au început să apară în Turcia şi în Vlaho-Moldavia" (p. 231).

Date noi despre Societatea secretă bulgară „Iskra" în 1892, culese din arhviele Odesei, ne dă S.B. Bernstein (*Тайное болгарское общество и «Искра» 1892 год.*, p. 166—171). Aceste materiale se referă la Bone Gheorghiev, membru al Comitetului revoluţionar secret bulgaro-macedonean „Iskra" din Odesa. Fost participant la complotul împotriva lui S. Stambulov la Sofia, condus de Paniţa, Bone Gheorghiev se refugiază la Odesa, de unde autorităţile ruseşti îl expulzează. Ulterior, în iulie 1895, Bone Gheorghiev participă direct la un alt complot împotriva lui Stambulov, care de data aceasta este asasinat.

Este cazul să semnalăm şi faptul că nu lipsesc din volum unele aspecte din istoria Croaţiei şi Slavoniei în prima jumătate a secolului al XIX-lea, prezentate de I. I. Leşcilovskaia sub forma unei recenzii dezvoltate asupra volumului *Scrisori către Ljudevit Gaj. „Građa za povijest književnosti hrvatske"*, publicat la Zagreb, în 1956 de către J. Horvat şi J. Ravlić.

În ceea ce priveşte istoria Serbiei, găsim în volum abordate probleme privind secolul al XIV-lea şi al XIX-lea. E. P. Naumov discută articolul *К вопросу о подлинности некоторых сербских грамот XIV в.* (Problema autenticităţii unor hrisoave sîrbeşti din sec. al XIV-lea, p. 114—123) Cu competinţa-i caracteristică şi cunoscută în problemele de acest gen, E.P. Naumov discută argumentele invocate de autorul iugoslav B. Ferjančić pentru stabilirea autenticităţii şi datei celui de al II-lea hrisov dat din partea ţarului Duşan mănăstirii Treskavac (pe la 1337). Autorul exprimă o serie de sugestii judicioase atît în sprijinul tezelor lui Ferjančić, cît şi pentru a atrage atenţia asupra inconsistenţei unora dintre argumentele invocate. Se precizează că hrisovul al II-lea pentru mănăstirea Trescavac, (în care este vorba şi de un „episcop al vlahilor") a fost emis la sfîrşitul anului 1343 sau la începutul anului 1344.

Tot E.P. Naumov. împreună cu S.A. Vinogradov şi cu G.P. Čekanova, publică 21 de piese din corespondenţa lui Vuk Karadžić cu învăţaţii ruşi în articolul *Из переписки Вука Караджича с русскими учёными*, (p. 180—207). Scrisorile, datate între noiembrie 1821 şi martie 1855, sînt adresate lui Keppen, Liprandi, Pogodin, Turgheniev, Bodianski etc. Ele arată că legăturile lui Vuk Karadžić cu ruşii au fost mult mai dezvoltate decît ce s-a putut şti pe baza materialelor publicate pînă în prezent. Corespondenţa conţine date suplimentare despre relaţiile cu diferite personalităţi despre care se ştiu unele lucruri din materialele de corespondenţă publicate altă dată. De mai multe ori, în corespondenţă, e menţionată Ţara Românească. Astfel, la un moment dat Vuk îl înştiinţează pe Keppen că i-ar putea trimite o scrisoare „prin Ţara Românească direct în Serbia" (p. 191). Altă dată Vuk îi spune aceluiaşi Keppen: „Dacă aţi veni în Ţara Românească aţi putea să-mi expediaţi o scrisoare prin Gherman" (p. 193). Din Viena, Vuk este la curent cu măsurile întreprinse pentru aducerea unei tipografii din Rusia în Serbia (1829). Este interesant că printre candidaţii la posturile de episcopi în Karlovci (oct. 1851), Vuk enumeră lui Pogodin şi pe un anume Popescu (p. 202).

Scrisoarea către Liprandi (1851) este în felul ei revelatoare. Vuk se adresează acestuia cerîndu-i informaţii mai precise despre dregătorul turc (din 1829) Kuciuk-Ahmet, în legătură cu darea „diş-parasi" cerută unui creştin numai pentru faptul că turcul a binevoit să stea în gazdă tocmai la el şi „şi-a chinuit dinţii" cu pîinea lui. Vuk avea nevoie de aceste precizări pentru a putea lămuri sensul cuvîntului „žvakalica" din dicţionarul limbii sîrbe, pregătit pentru tipar. Or, astăzi noi cunoaştem foarte bine datele despre Kuciuk-Ahmet şi despre „diş-parasi" despre care Liprandi i-a vorbit lui Vuk la Viena. (Acestea au fost publicate la noi în *Documente privind istoria României. Răscoala din* 1821. Izvoare narative, vol. V, Bucureşti, 1962, p. 472). Din aceasta putem deduce că Liprandi i-a vorbit lui Vuk şi despre Milko Petrović, întrucît despre acesta se vorbeşte în materialele lui Liprandi (Ibidem, p. 469.)

Alte documente originale de ale lui Vuk Karadžić, cunoscute pînă acum în parte numai pe bază de copii, sînt scoase la iveală de V.G. Karasev. (*Вук Караджич и Россия*, p. 208—228). În ele este vorba de întreţinerea fiului lui Vuk, Sava, ca bursier la şcoala de cadeţi şi de oferta lui Vuk de a furniza Ministerullui de externe al Rusiei date despre situaţia din Serbia.

În sfîrşit, sînt de un adevărat folos şi materialele referitoare la istoria Macedoniei.

Cercetătoarea I.G. Senkevici, specialistă în problemele de istorie a Albaniei şi Macedoniei de vest, publică studiul *Из истории освободительной борьбы в западной Македонии и Косове в 1878—1881 гг.*, (Din istoria luptei de eliberare în vestul Macedoniei şi la Cîmpia Mierlei în anii 1787—1881 ,p. 182—108) Valorificînd aici bogate informaţii din arhivele sovietice, luate îndeosebi din fondurile consulilor ruşi de la Salonic, Monastir şi Prizren, autoarea dă un studiu bine documentat, valoros, asupra luptei şi agitaţiilor cu caracter naţional şi social în regiunile menţionate, în anii următori războiului ruso-turc din 1877—1878 şi după pacea de la San Stefano. Sînt numeroase datele concrete despre acţiunile diferitelor cete de combatanţi macedoneni şi bulgari, care pricinuiau serioase îngrijorări autorităţilor otomane. Cea mai mare parte a studiului este o expunere privind istoria mişcării albaneze, cu o serie de precizări de detaliu în probleme deja cunoscute privind evoluţia Ligii albaneze de la Prizren. Este scoasă în relief politica autorităţilor otomane faţă de aceste mişcări cu care, pe de altă parte, se solidarizează şi reprezentanţii mişcării de eliberare din regiunile slave învecinate.

Textul unui număr de 17 documente folosite la alcătuirea studiului de mai sus sînt redate de aceeaşi autoare într-o comunicare din volumul de faţă, intitulată: *Новые документы об*

освободительной борьбе в западной Македонии и Косове в конце 70-х—начале 80-х годов XIX в (Documente noi privind lupta de eliberare din vestul Macedoniei şi de la Cîmpia Mierlii la sfîrşitul deceniului al 7-lea şi începutul deceniului 9 al secolului al XIX-lea, p. 262—284). Sînt interesante datele despre apariţia şi arestarea la Prizren a unui anume Serghei Ivanov, alias Adam Ivanov Kalmîkov, fost voluntar în Serbia şi Bulgaria, apoi adăpostit în România (p. 272).

Noi documente asupra situaţiei din vilaetul Scopiei în 1903 *(Новые документы о положении в ускюбском вилаете в 1903 г.*, p. 285—320), publicate la sfîrşitul volumului de K. L. Strukova, sînt de asemeni rapoarte consulare ruseşti din perioada răscoalei de Ilinden, cuprinzînd relatări despre evenimente constatate de multe ori prin deplasări la faţa locului Într-un raport se subliniază că „ideea eliberării Macedoniei are rădăcini adînci în toate păturile populaţiei din vilaetul Bitoliei" (p. 131). Este edificatoare constatarea lui Beleaev că „musulmanii se obişnuiesc tot mai mult cu gîndul că populaţia creştină există numai pentru ca ea să fie jefuită şi terorizată..." (p. 314).

O serie de informaţii cuprinse în rapoartele publicate aici provin direct de la Hilmi-Paşa, inspector general al vilaetelor din Macedonia, acela pe care ni-l descrie şi N. Batzaria *(Turcia junilor turci*, p. 156—160), martor al unora din evenimentele din această vreme şi puţin mai tîrziu membru în Comitetul junilor turci.

În general, datele cuprinse în documentele depistate în arhivele sovietice şi publicate în peste o jumătate din paginile volumului, sînt deosebit de valoroase şi merită atenţia specialiştilor interesaţi în problemele respective.

S. IANCOVICI

СЛАВЯНСКОЕ ВОЗРОЖДЕНИЕ. Сборник статей и материалов. Академия Наук СССР. Институт Славяноведения, Moscova, 1966, 248 p.

Volumul *Renaşterea slavă* întocmit sub redacţia lui S. A. Nikitin, E. P. Naumov, P. N. Olşanskii şi G. E. Sanciuk, cuprinde studii şi materiale inedite privind istoria cehilor, bulgarilor şi iugoslavilor.

La istoria Cehiei se referă articolul semnat de A. S. Milnikov, intitulat: *Идейно-политические предпосылки зарождения национально-просветительской идеологии в Ческих землях* (Premizele ideologice şi politice ale apariţiei ideologiei luministe naţionale în Cehia, p. 3—47). Autorul reconsideră de pe poziţii noi perioada celor trei decenii de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea cînd se produce renaşterea cehă. Folosind o bibliografie foarte bogată, pe alocuri şi unele documente noi, autorul demonstrează că premizele renaşterii cehe se găsesc în prima parte a secolului al XVIII-lea cînd se produc schimbări profunde în viaţa economică, socială şi culturală. Uneori autorul se adresează şi trecutului mai îndepărtat, găsind filiaţia noilor concepţii în tradiţiile naţionale şi patriotice ale poporului, îndeosebi ale ţărănimii şi sărăcimii de la oraşe. Astfel, se constată că un loc important în creaţia populară din sec. al XVIII-lea îl joacă tradiţia husită. Aşazisa tradiţie a lui Boguslav Balbin, iezuit din secolul precedent, care de pe poziţiile Contrareformei a luat totuşi apărarea culturii cehe, are un rol important, nu însă preponderent, date fiind inconsecvenţele ei, caracteristice epocii. Dezvoltarea conştiinţei naţionale în rîndurile orăşenimii constituie o reacţie la politica de germanizare. În operele care-i fundamentează poziţia patriotică se apără înainte de toate dreptul limbii cehe la existenţă şi se subliniază înrudirea acesteia cu celelalte limbi slave. Treptat începe să fie combătută ideea, aparţinînd Contrareformei, că limba cehă nu ar fi demnă de a fi folosită, ca una care a servit ereticilor.

Într-un subcapitol special, autorul arată şi rolul emigraţiei cehe care din centrele protestante germane reuşea să-şi propage ideile în rîndurile burgheziei, ţărănimii şi sărăcimii orăşeneşti, mai ales în Slovacia, unde, drept urmare, operele lui Komenski şi Stranski se bucură de mult interes. Cîteva pagini din articol sînt consacrate lămuririi substratului de clasă în interesul manifestat de nobilime faţă de problemele culturii naţionale şi patriotismului.

Procesul de făurire a ideologiei naţionale este analizat îndeaproape, ţinînd seama de manifestările noi ce se observă în artă, muzică, ştiinţele naturii şi cele exacte şi mai ales în

metodele noi folosite în cercetarea istorică. Istoriografia cehă devine militantă şi în ea se oglindeşte cel mai bine evoluţia concepţiei naţionale luministe, după cum se vede din operele reprezentantului ei de seamă G. Dobner.

Articolul abundă în materiale, fapte şi exemple concrete din care reiese specificul şi autohtonismul ideologiei naţionale cehe.

Un alt articol, semnat de I. M. Paşaeva, are ca subiect *Отражение национальных и социальных противоречий в восточной Галичине в 1848 г. в листовках Русского Собора* (Reflectarea contradicţiilor naţionale şi sociale din răsăritul Galiţiei, în 1848, în foile volante ale Dietei ruseşti p. 48—62). Aci este urmărită activitatea Dietei ruseşti, înfiinţată în mai 1848, ca organizaţie a reacţiunii polone. Folosind lozinci demagogice, această Dietă a urmărit scopul ca în noile condiţii de avînt revoluţionar, să menţină ţărănimea în exploatare. Deşi a avut o durată scurtă (pînă în luna octombrie), Dieta a dăunat serios mişcării naţionale rusine, reuşind s-o împartă în două tabere şi discreditînd ideea colaborării polono-rusine în lupta antihabsburgică.

O serie de materiale din volum tratează istoria Bulgariei.

S. A. Nikitin, semnează articolul *Описание экономического состояния юго-восточной части Болгарии в 30-х годах XIX в* (*Descrierea situaţiei economice a Bulgariei sud-estice în deceniul 4 al sec. al XIX-lea* p. 161 — 203), Este vorba de un „Tableau statistique de la Romélie septentrionale", alcătuit în martie 1830 de căpitanul armatei ruse A. O. Duhamel, participant la războiul din 1828—1829. Datele din această statistică găsită în arhiva istorică militară a URSS şi întocmită ca o completare la o descriere a lui Eneholm, sînt importante pentru cunoaşterea regiunilor bulgăreşti sub diferite aspecte, mai ales cel economic. Textul francez al documentului este însoţit de traducere în limba rusă.

Acelaşi autor semnează articolul *Данные русской переписи 1879 г. о численности и национальном составе населении болгарского города* (Datele recensămîntului rusesc din 1879 despre numărul şi componenţa etnică a populaţiei orăşeneşti din Bulgaria, p. 83—103). Prelucrînd datele statistice găsite în arhivele sovietice, cunoscute pînă acum doar în parte, S. A. Nikitin, constată o serie de schimbări etnice şi demografice survenite în şapte regiuni ale Bulgariei, datorită războiului care a determinat mişcări şi deplasări, atît în sînul populaţiei turceşti, cît şi a celei bulgăreşti. Rezultatul general al acestor mişcări de populaţie a fost acela că populaţia bulgară a rămas predominantă în toate regiunile, cu excepţia regiunii Varna în care turcii încă predominau numeric. Se mai constată că turcii s-au menţinut în oraşele mai mari, pe cînd în oraşele mai mici ei lipseau cu totul la data efectuării recensămîntului. Din cauza războiului, populaţia bulgară a suferit în general o reducere ca număr, dar totodată ea a devenit mai omogenă din punct de vedere naţional.

În datele recensămîntului figurează şi diferite grupuri etnice, ca: armeni, greci, găgăuzi. Români se găsesc la Turtucaia, Vidin, Tatar Bazargic şi Plovdiv; aromâni la Varna şi Şumla.

O problemă similară celor de mai sus atinge N. T. Todorov în articolul *К вопросу о городской бедноте Шумена в середине XIX в*, (Problema sărăcimii orăşeneşti de la Şumen la mijlocul sec. al XIX-lea p. 120—122) Dintr-o listă de meşteşugari şi lucrători angajaţi în februarie 1856 la brutăriile oraşului pentru garnizoana turcă, alăturată aci, se vede că marea majoritate a acestora (189 din 250) erau săraci, indicaţi sub titlul general de „lucrători". Din punct de vedere etnic, 2/3 erau bulgari şi 1/3 erau turci.

Sub titlul *Болгарские прокламации 60-х годов XIX в* (Proclamaţii bulgăreşti în deceniul 7 al sec. al XIX-lea, p. 151—160), V. N. Kondrateva, publică de fapt textul unei singure proclamaţii datată în iulie 1867, la Leipzig. Autoarea presupune că în realitate proclamaţia trebuie să fi fost redactată la Bucureşti de Rakovski, iar Leipzig a fost indicat ca loc de emitere numai cu scopul de a deruta autorităţile otomane. În proclamaţie poporul este chemat să lupte pentru înlăturarea jugului otoman, invocîndu-se exemplul românilor, sîrbilor şi muntenegrenilor. De asemeni se cere Europei să nu rămînă indiferentă faţă de această luptă. Se anexează la text şi cîteva desene de propagandă prezentînd soarta Bulgariei în lanţuri, luate din istoriile lui J. Rajić, D. Medaković şi dintr-o scriere a lui Rakovski. Acestea au fost difuzate în Bulgaria în 1866 de către T. I. Mutevski, după cum raporta Kojevnikov.

Participarea poporului bulgar la războiul ruso-turc din 1877—1878 (*Участие болгарского народа в русско-турецкой войне 1877—1878 гг.*, p. 222—232), este ilustrată în cele 12 documente inedite publicate aci de A. A. Ulunian, cu un scurt comentar. Din ele se

vede că bulgarii alcătuiau în 1877 miliţie pămînteană pentru apărarea punctelor de comunicaţii, se ofereau ca ghizi şi ca informatori ai trupelor ruseşti etc. Ca oameni de nădejde figurează în aceste acte şi cunoscuţii militanţi şi haiduci Panaiot Hitov şi Filip Totiu. În scrisoarea de recomandare pentru un bulgar ca ghid, se precizează că el cunoaşte foarte bine Oltenia.

Un caracter mai larg are articolul *Революционное народничество и национально-освободительное движение на Балканах в 1875—1886 гг.*, (Narodnicismul revoluţionar şi mişcarea de eliberare naţională din Balcani în 1875—1876, p. 63—82). Raporturi între mişcarea revoluţionară a narodnicilor şi slavii de sud existau mai dinainte, după cum se vede din faptul că jurnalul emigranţilor «Вперед» era solicitat în Serbia, în unele oraşe din Bulgaria, precum şi de revoluţionarii bulgari din Bucureşti. Materialele inedite descoperite acum arată că aceste relaţii se lărgesc şi capătă forme mai concrete în condiţiile luptelor ce se desfăşoară în Balcani, în anii 1875—1876. Narodnicii ruşi din emigraţie, în special curentul celor tineri în frunte cu S. M. Kravcinski, considerînd că prin participarea la răscoala din Herţegovina vor cîştiga experienţă de luptă pentru acţiunile ulterioare din Rusia, trimit acolo un grup de voluntari. Participarea acestui grup, de altfel de durată destul de scurtă, nu a influenţat cu nimic mersul răscoalei, dar participanţii narodnici au putut să-şi dea seama că revoluţia socială dorită de ei nu putea fi înfăptuită înainte de eliberarea naţională şi că pot exista şi alte forme de acţiune, care pot fi folosite în Rusia.

Grupul lui Bakunin de asemeni s-a interesat de evenimentele din Balcani şi a socotit că ar fi momentul pentru înfăptuirea planului din 1872 de a da o lovitură în Serbia. În acest scop a fost trimis un reprezentant al grupului să ia legătura cu socialiştii din Serbia. Aceştia, privind lucrurile mai realist, nu au acceptat planul.

În 1876, emigranţii narodnici, cu excepţia unora din România, au fost mai unanimi în părerea că nu trebuie să contribuie la instaurarea la putere a unei burghezii naţionale exploatatoare în locul feudalilor turci. De aceea Comitetul revoluţionar central bulgar din România nu reuşeşte să atragă pe narodnicii emigranţi să se înroleze ca voluntari pentru Bulgaria, deşi reprezentantul lor N. K. Sudzilowski (= dr. Russel) ia parte la pregătiri. În schimb în Serbia vor veni voluntari şi în acest an, însă din Rusia, mai cu seamă din rîndurile studenţimii de la Petersburg. Ulterior, aceştia vor fi foarte activi în luptele sociale din Rusia.

O altă serie de materiale din acest volum privesc istoria Serbiei şi chestiuni de istorie iugoslavă.

Astfel, I. S. Dostian scrie *Об описании Сербии сделанном в 1830 г. русским офицером Розелион-Сашальским*, (Despre descrierea Serbiei alcătuită în 1830 de către ofiţerul rus Rozelion-Saşalski, p. 104—116). Este vorba de o „Scurtă însemnare statistică despre Serbia" (32 file) şi de o „Descriere statistică a Serbiei" (123 file), păstrate în Arhiva istorică militară. Autorul le-a întocmit din însărcinarea lui Diebici şi Kiselev, care l-au trimis în Serbia pe lîngă Koţebue, ca în chip formal să ia parte la discutarea problemei celor şase ţinuturi nerestituite Serbiei. De această misiune a lui Al. Grigorievič Rozelion-Saşalski nu a ştiut nimic nici M. Gavrilović, autorul celei mai dezvoltate şi mai documentate monografii despre guvernarea lui Miloş Obrenović. Ambele descrieri cuprind informaţii preţioase despre situaţia politică şi economică a Serbiei, despre obiceiurile şi psihologia poporului sîrb.

În continuare, E. P. Naumov prezintă *Ценные материалы по истории возрождения сербского государства*, (Materiale preţioase privind renaşterea statului sîrb, (p. 117—119) de fapt o recenzie asupra volumului de documente „Tribunalul din Belgrad între 1819—1830", apărut la Belgrad în 1964. Se face observaţia că ţăranii sîrbi au devenit proprietari deplini asupra loturilor lor de pămînt în 1838 (prin Constituţie) şi în 1839 (prin legea promulgată) şi nu în 1830 sau în 1833, cum s-a considerat în literatura de specialitate, inclusiv studiul introductiv la volumul recenzat.

Restul de materiale privesc mai îndeaproape relaţiile iugoslavo-ruse. I. V. Ciurkina scrie despre *Югославские стипендиаты Славянского учительского Института в Петербурге (1866—1882 гг)*. (Bursieri iugoslavi la Institutul Pedagogic slav din Petersburg (1866—1882 p. 123—128). Acest Institut a adăpostit în decursul anilor indicaţi 213 intelectuali slavi din părţile Austro-Ungariei, emigraţi de acolo din cauza persecuţiilor. După ce se calificau în Institut, ei erau de obicei profesori de limbi clasice la liceele ruseşti. Dintre aceştia, 17 erau iugoslavi, marea majoritate sloveni catolici. Autorul urmăreşte cariera unora dintre ei în învăţămîntul rusesc. Mai bogate sînt datele despre Franz Celestin, un aprig militant pentru cauza

slavilor care din dezamăgire s-a întors la Zagreb şi acolo totuşi a contribuit la propagarea literaturii ruse.

În Rusia a stat (1858) ca emigrant şi Evgheni Kvaternik, militant de seamă al mişcării naţionale croate. Din această vreme i-au rămas în arhivele ruseşti o „Autobiografie" şi un memoriu despre căile şi posibilităţile de dezvoltare a relaţiilor ruso-croate în viitor. Ambele documente, importante pentru cunoaşterea concepţiilor lui Kvaternik şi a vieţii lui, se publică aci integral de către V. I. Freidson *(О жизни и деятельности Евгения Кватерника*, p. 139—150).

Conducătorul răscoalelor din 1852—1853, 1857 şi 1861—1862 în Herţegovina, Luka Vukalović, de asemeni şi-a găsit adăpost în Rusia. Unele aspecte din viaţa lui şi nădejdile de reluare a luptei se văd din cele 11 scrisori adresate diplomaţilor şi dregătorilor ruşi, publicate în volum de N. I. Hitrova *(Письма Луки Вукаловика*, p. 204—221). Într-un memoriu adresat lui Gorceakov în mai 1870, eroul herţegovinian îşi descrie mai pe larg lupta dusă în Herţegovina. În alte scrisori el cere ajutor ca să meargă în Herţegovina sau în Muntenegru pentru a continua lupta. Împrejurările însă au dictat rămînerea lui Vukalović în Rusia, la proprietatea ce i s-a donat în Radolovka, unde a şi murit (1873).

Un interes deosebit prezintă cele şapte scrisori ale revoluţionarului socialist şi publicist sîrb din Bosnia, Vasa Pelagić, adresate slavistului rus Apol. Alex. Maikov în perioada septembrie 1880—octombrie 1886, publicate acum de D. F. Poplîko *(Письма В. Пелагича к А. А. Майкову, 1880—1886 гг.* p. 233—248). Urmărit pentru propagandă socialistă de către autorităţile austriece ocupante în Bosnia, V. Pelagić se adăposteşte pentru o vreme în România. De aici el militează neobosit pentru cauza poporului său. Cinci din scrisorile publicate sînt expediate din Bucureşti, una din Turnul Severin şi una din Rusciuk. De obicei îşi indică adresa şi odată semnează româneşte: Pelagici. Este mulţumit de toleranţa de care dau dovadă autorităţile române. Acestea nu l-au deranjat decît la intervenţia Austriei, dar şi atunci doar i-au indicat alt domiciliu. „Românii mă simpatizează, scrie el, dar zic că trebuie totuşi să ţină seamă de voinţa statelor mari" (p. 243). Referitor la un manifest împotriva prinţului Rudolf al Austriei, pe care vrea să-l pună în circulaţie, în Bucureşti şi în alte părţi, Pelagić îşi exprimă convingerea că deşi va fi eventual arestat, ulterior va fi eliberat şi onorat „de către autorităţile din Turcia, Bulgaria şi Ţara Românească" (p. 240).

În Bucureşti, foarte probabil la tipografia ziarului „Independenţa României" (cum citează el titlul ziarului, p. 224) şi-a tipărit V. Pelagić memoriul, document de bază al mişcării din Bosnia şi Herţegovina, intitulat: „Memoire bosniaco-hérzégovinien adressé aux amis de la liberté et de la justice siégeant aux parlements et en général aux représentants du peuple et de l'opinion publique". Această informaţie, ca şi altele cuprinse în această corespondenţă, constituie puncte de plecare pentru eventualele investigaţii în arhivele româneşti în vederea lămuririi problemei şederii revoluţionarului bosniac în ţara noastră, problemă necercetată la noi.

S. IANCOVICI

ВОПРОСЫ ИСТОРИИ СЛАВЯН. Voronej, Universitatea de stat, 1966, nr. 2, 310 p.

Publicaţia istoricilor slavişti din Voronej îşi continuă apariţia cu un număr de materiale sporit în volumul al 2-lea[1].

Cele mai multe studii şi articole privesc istoria medievală. G.I. Lipatnikova scrie despre *Jan Hus (Cu prilejul comemorării a 550 de ani de la moartea lui)*, subliniind că tradiţia husită s-a păstrat vie pînă în zilele noastre şi a inspirat de-a lungul vremurilor poporul cehoslovac în lupta lui pentru libertate. În comunicarea *La izvoarele literaturii slave*, Djordje Sp. Radojičić se ocupă de datarea „Vieţii lui Constantin" şi stabileşte că această importantă operă a literaturii slave vechi a fost scrisă înainte de anul 876 (şi după 869), foarte probabil de către Climent de Ohrida.

Cîteva studii tratează aspecte din viaţa socială şi economică de pe litoralul Adriaticii. V. V. Zaharov se ocupă de *Problema relaţiilor agrare pe teritoriul ţinutului Zadar în secolele XIII—XVI*. E. I. Ciudinovskih scrie despre *Companiile negustoreşti din Troghir şi Kotor*

1 Vezi însemnarea despre fascicola 1-a în Rsl., XI, Istorie, Bucureşti, 1965, p. 371.

la sfîrşitul secolului al XIII-lea şi în secolul al XIV-lea, după datele actelor de notariat. Se constată un puternic avînt al comerţului în vremea aceasta. *Problema organizării meşteşugurilor la Raguza în secolele XIV — XVI* este tratată de N.P. Mapancikova, urmărindu-se îndeosebi procesul de diferenţiere socială în cadrul breslelor. O scurtă comunicare a lui B.I. Borzunov şi V.V. Zaharov se referă la *Economia şi relaţiile sociale în oraşul Scradin după datele statutului său*, în secolele XIII—XIV.

Alte regiuni balcanice de asemeni sînt studiate sub acest raport. E.P. Naumov dă *O privire asupra schimbărilor social-economice survenite în Serbia, Macedonia şi Zeta în cea de a doua jumătate a secolului al XIV-lea*, adică în perioada destrămării ţaratului lui Duşan şi a penetraţiei otomanilor.

Abordînd interesanta *Problemă a jupelor şi a jupanilor*, V.P. Gracev, supune analizei critice părerile emise în trecut în această chestiune, făurite sub influenţa concepţiilor lui Hegel şi ale lui Evers despre formarea societăţii şi a statului. Încercările unor istorici marxişti ca, pornind de la astfel de învechite scheme de evoluţie a statului, să explice organizarea politică a slavilor de sud înainte de formarea statului, de asemeni n-au o bază teoretică şi nici documentară. Termenii „jupa" şi „jupan" indică în diverse perioade cele mai diferite categorii şi instituţii.

Două dintre materialele privind istoria medie se referă la regiunea Donului. A.N. Moskalenko scrie despre *Apariţia vechilor aşezări ruseşti pe Don*, iar A.D. Priahin studiază *Problema monumentelor de tip iniţial catacombian pe cursul superior şi cel mijlociu al Donului.*

O altă serie de studii şi articole tratează probleme de istorie modernă şi contemporană. Atrag atenţia în primul rînd materialele privind istoria polonă. Astfel, A.I. Bortnikov comunică date inedite *Despre legăturile lui A.N. Kuzmin-Karavaev cu organizaţiile revoluţionare polone.* Kuzmin-Karavaev este un ofiţer rus care a stat în fruntea unui grup de ofiţeri revoluţionari şi a fost în relaţii cu revoluţionarul polon Konarski, în deceniul 4 al secolului trecut. Articolul *Din istoria legăturilor revoluţionare polono-italiene*, semnat de G.V. Berdnikov, se referă la deceniul al 7-lea şi la relaţiile lui Garibaldi cu polonii. *Lupta presei bolşevice pentru întărirea legăturilor dintre proletariatul rus şi cel polon (1910—1914)* este înfăţişată de B.I. Tabacinikov. E.K. Zaharcenko prezintă *Lupta lui Karl Liebknecht şi a Rozei Luxemburg cu contrarevoluţia cu prilejul puciului din 6 decembrie 1918.* În articolul T.I. Baskakovei *Din istoria relaţiilor culturale sovieto-cehoslovace* este vorba de eseurile literare ale lui Iulius Fučik scrise în Uniunea Sovietică.

Două materiale de la această rubrică privind perioada postbelică tratează teme din istoria slavilor de sud: I. Ianu arată *Istoria organelor puterii democrat-populare pe teritoriul Macedoniei (1941—august 1944)*; A.I. Dobroncenkov schiţează *Căile de studiu a experienţei înaintate a clasei muncitoare sovietice de către oamenii muncii din Bulgaria (1949—1957).*

La rubrica „Critică şi bibliografie" se găsesc exprimate opinii despre renaşterea slavă, A.N. Iasinski ca istoric al Cehiei, relatare despre publicarea unor materiale din arhivele oraşului Split, precum şi o descriere a materialelor publicate în secolul trecut în jurnalul „Filologiceskie zapiski" din Voronej.

După rubrica „Cronică", în cadrul căreia găsim, printre altele, date despre Lubor Niederle, urmează, în traducerea rusească, textul cartularului de la mănăstirea sf. Petru (Supetar-Dalmaţia) din sec. al XII-lea, cu care se încheie acest volum de utile contribuţii la cunoaşterea istoriei diverselor popoare slave.

S. IANCOVICI

Развитак, Zaječar (R.S.F. Iugoslavia). Fascicolele 1—6/1964; 1—6/1965.

Editată de Întreprinderea de tipărituri regională „Timok" din Zaječar şi destinată publicului cititor mai larg, revista «Развитак» are o tematică bogată şi variată. Pe lîngă probleme sociale şi culturale de actualitate, în ea sînt tratate teme de istorie, folclor, etnografie, istoria artei ş.a. privind regiunea de nord-est a Serbiei, vecină cu ţara noastră şi cu R.P. Bulgaria. Întrucît regiunea a fost puţin cercetată, materialele în care acum este dezvăluit trecutul şi specificul ei, tocmai prin caracterul lor local şi inedit prezintă un interes deosebit.

Unele dintre materialele privind probleme de istorie veche şi arheologie regională constituie un rezultat al lucrărilor efectuate actualmente la Porţile de Fier. Astfel, într-un editorial (nr. 4—5/1964) sînt arătate obiectivele săpăturilor arheologice pe anii 1964—1970 în zona lucrărilor

de la Dunăre. S-au obţinut rezulatate interesante în cercetările arheologice efectuate la peştera din Zlot, la necropola slavă din portul Prahovo, la cetatea antică din „Karataš," descrise de Lj. Vuković şi I. Janković (nr. 4—5,6/1964 ; 6/1965). N. *Zurkić* face o expunere de sinteză despre *Porţile de Fier. Trecutul, prezentul şi viitorul,* cu istoricul încercărilor de amenajare întreprinse în diferite timpuri şi cu date statistice privind navigaţia pe Dunăre a diferitelor ţări riverane (nr. 1/1964).

Un interes deosebit prezintă articolele despre monumentele istorice din regiune. *Biserica din Donja Kamenica,* descrisă de dr. R. Ljubinković (nr. 1/1964), prin arhitectura şi pictura ei din sec. XIV—XV „se deosebeşte de toate bisericile cunoscute pînă acum, nu numai de cele sîrbeşti şi bulgăreşti, ci şi de toate cele din Balcani în general" (p. 74). Cu freşcele ei „neobişnuite în toate privinţele ", prin înfăţişarea unor scene din viaţa de toate zilele, această biserică rămîne „în continuare o enigmă neînţeleasă, inexplicabilă, a creaţiei balcanice medievale" (p. 76).

Mănăstirea Krepičevac, studiată de R. Nikolić (1/1965), este una din ctitoriile atribuite de tradiţie domnului muntean Radu cel Mare. Autorul desigur nu greşeşte cînd presupune că ctitorul Gheorghe înfăţişat cu familia în splendida frescă a acestei biserici, este una şi aceeaşi persoană cu pîrcălabul Gheorghe, pomenit alături de Radu cel Mare în inscripţia bisericii Lăpuşna din aceeaşi regiune, despre care se ştie că amintitul voievod muntean a zidit-o în 1501. Constatînd că pictura bisericii se deosebeşte de cea din Principatele Române şi că se leagă de tradiţiile artistice mai vechi din Serbia, autorul subliniază că totuşi „mănăstirea Krepičevac abia de acum înainte îşi aşteaptă istoria" (p. 77), subînţelegînd aici şi eventuala contribuţie a istoriografiei române.

Pentru istoria mai nouă este reprezentativ articolul lui P. Milosavljević: *Lupta poporului din răsăritul Serbiei, în vremea primei răscoale sîrbe, oglindită în planurile comandamentului rus din vremea războiului ruso-turc din 1806—1812* (4—5/1964). Este vorba de evenimente simultane cu cele din Oltenia şi legate de acestea. Pe lîngă faptele cunoscute în legătură cu prezenţa trupelor ruseşti în Oltenia şi cu trecerea lui Isaiev în Serbia, autorul menţionează fapte necunoscute, constatate din actele arhivelor sovietice. Astfel, aflăm că în 1808 se găseau la Gogoşi vreo 600 de combatanţi din oastea răsculaţilor sîrbi, aduşi din sudul Dunării. În 1809, cînd ruşii nu obţin rezultate pe frontul de la Dunăre, Bagration elaborează planul unei acţiuni din răsăritul Serbiei împotriva Vidinului, cu ajutorul răsculaţilor sîrbi. Această tactică este aplicată apoi de Kutuzov şi colaborarea ruso-sîrbă dă rezultate excelente.

Unele fapte de istorie comune sîrbo-româno-ruse sînt oglindite în articolul despre *Miljko Petrović,* semnat de S. Janković (nr. 3/1965). Este vorba de fratele lui Hajduk-Veljko, care stă în Ţara Românească în 1817—1819 şi revine aici ca voluntar în războiul din 1828—1829, căzînd vitejeşte într-o luptă de la Turtucaia.

Reţinem ca interesant articolul cu caracter istoric şi demografic, semnat de dr. Vidosavei Nikolić despre *Aşezările şi populaţia insulei Poreč şi a văii rîului Poreč în prima jumătate a secolului a XIX-lea* (nr. 3 şi 4—5/1965).

Problemele de istorie contemporană a regiunii sînt tratate în numeroase materiale privind mişcarea socialistă, lupta muncitorimii în trecut şi mai cu seamă lupta partizanilor de aici împotriva ocupanţilor germano-fascişti în cursul celui de al doilea război mondial. Nu lipsesc aici menţiuni documentare despre colaborarea partizanilor cu forţele armate române. Reţinem în această privinţă informaţia cuprinsă într-un document al mişcării de partizani din 12 sept. 1944 : „Am luat legătura cu armata română de dincolo de Dunăre... Românii ne oferă ajutor în arme şi materiale, chiar sînt gata să treacă în partea aceasta unele unităţi ale lor. Noi i-am solicitat să ţină legătura cu noi şi să sprijine cu artileria lor acţiunile noastre pe malul Dunării". (6/1964, p. 56)

Menţionăm importanta descoperire a lui Svetislav Prvanović, după care cunoscutul socialist sîrb *Svetozar Markovic s-a născut la Zaječar* (4—5/1966). Datorită acestei constatări, care nu mai poate comporta nici o obiecţiune, se încheie definitiv o veche dispută asupra locului de naştere a lui Svetozar Marković, pînă în ultimul timp acceptîndu-se ca atare oraşul Jagodina.

Din materialele privind folclorul şi etnografia, reţinem îndeosebi pe acelea care oglindesc *Interesul lui Vuk Karadžić faţă de situaţia etnică, etnografică şi cultural-istorică a Serbiei de răsărit* (nr. 4—5,6/1964). Vuk a fost cîtva timp vameş în partea locului şi a cunoscut bine regiunea. În scrierile sale Vuk se referă, printre altele, şi la românii localnici. De altfel, în paginile revistei în general se găsesc referinţe la românii din partea locului, mai ales cînd e vorba de microtoponimie, sau de diferite obiceiuri.

La fel se publică în paginile revistei culegeri vechi de poezii populare păstrate în manuscris. În articolul despre *Muzica populară din Krajina* (6/1964), Mikan Obradović descrie instrumen-

tele populare, menţionînd că în timp ce sîrbii îşi fac fluierele din lemn de liliac şi de cais, românii localnici le fac din corn şi din salcîm. De asemeni se disting unele trăsături sîrbeşti şi româneşti în *Monumentele funerare săteşti din Krajina*, un studiu interesant cu acest titlu iscălit de D. Stefanović (4—5/1965).

Alte materiale, ca cele de descriere a obiceiurilor de nuntă sau de înmormîntare, de descriere a industriei casnice, merită toată atenţia. E interesantă producţia olarilor din Pirot (2/1965) care au lucrat nu numai în răsăritul Serbiei, ci şi în Bosnia şi Bulgaria şi mai ales în România (Ibidem, p. 78).

Asemenea probleme, tratate în paginile revistei cu toată seriozitatea şi cu competinţă, oferă material preţios pentru studii comparative.

S. IANCOVICI

V. CRONICA

DIN ACTIVITATEA ASOCIAȚIEI SLAVIȘTILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

(Iunie 1965—iunie 1967)

În a doua jumătate a anului 1965 activitatea Asociației Slaviștilor din Republica Socialistă România s-a desfășurat pe linia preocupării sale esențiale : comunicările științifice, organizate lunar sau bilunar, conform programului stabilit. Totodată, au început pregătirile în vederea participării unor membri ai Asociației la lucrările *Primului Congres internațional de studii balcanice și sud-est europene* ce avea să se țină la Sofia între 26 august și 1 septembrie 1966. În colaborare cu Secretariatul „Asociației internaționale de studii sud-est europene" (AISSEE) a fost stabilită o tematică în acord cu tematica generală a Congresului. Comitetul Asociației Slaviștilor, dînd curs propunerilor făcute la ultima Adunare Generală, a hotărît ca toate comunicările ce vor fi recomandate Secretariatului AISSEE de către Asociația Slaviștilor să fie mai întîi susținute public în ședințele de lucru obișnuite, spre a da posibilitate tuturor membrilor să-și spună părerea asupra valorii științifice a comunicărilor și să contribuie cu sugestii și completări la îmbunătățirea lor. Se poate spune, deci, că pregătirea participării la un nivel cît mai satisfăcător a membrilor Asociației Slaviștilor la Congresul de studii balcanice și sud-est europene de la Sofia, a constituit o preocupare generală în a doua jumătate a anului 1965 și în prima jumătate a anului 1966. Majoritatea comunicărilor susținute de membrii Asociației Slaviștilor la acest congres au fost mai întîi discutate în ședințele de lucru ale Asociației, după ce fuseseră propuse de Comitet spre a fi incluse în programul Congresului. Un număr de membri ai Asociației au participat ca reprezentanți ai altor instituții (Institutul de studii sud-est europene, Institutul de lingvistică, Institutul de etnografie și folclor etc.), dar în cea mai mare parte tematica abordată s-a înscris pe linia preocupărilor statornice ale colectivului nostru științific, închegat acum peste zece ani și dezvoltîndu-și, de atunci, necontenit, tematica și posibilitățile de cercetare. Asemenea preocupări s-au oglindit permanent în cele 13 volume apărute pînă acum din publicația «Romanoslavica», domeniul balcanic și sud-est european intrînd în mod firesc în aria subiectelor abordate de membrii Asociației Slaviștilor. Nu este, deci, o întîmplare că dintre cele 66 de comunicări românești înscrise pe agenda Congresului [1], 19 au aparținut membrilor Asociației noastre, și anume :

1 *Istorie*, secolele V—XX : 8 (din 27 prezentate) ;
2 *Literatură* : 2 (din 5 prezentate) ;
3 *Folclor* : 1 (din 3 prezentate) ;
4 *Etnografie* : 1 (din 5 prezentate) ;
5 *Arte* : 1 (din 8 prezentate) ;
6 *Lingvistică* : 6 (din 8 prezentate).

Aproape o treime din comunicările de istorie medievală și modernă (de fapt aici au fost repartizate și două comunicări cu un profil mai degrabă filologic, susținute de Ion-Radu

[1] *Programme des travaux du Ier Congres International des études balkaniques et sud-est europeennes, Sofia, 26 VIII-1.IX. 1966*, Sofia, 1966.

Mircea şi G. Mihăilă), mai mult de o treime din comunicările de literatură şi majoritatea comunicărilor de lingvistică au fost susţinute, deci, de membrii ai Asociaţiei noastre. Iată titlurile comunicărilor, în limba în care au fost prezentate, şi în ordinea datelor de susţinere:

1. I. Radu Mircea, *Le stade actuel de l'édition des sources slavo-roumains.*
2. G. Mihăilă, *L'historiographie roumaine ancienne (XVe s. — commencement du XVIIe s.) par rapport à l'historiographie byzantine et slave.*
3. Mihail Dan, S. Goldenberg, *Marchands balkaniques et levantins dans le commerce de la Transylvanie aux XVIe — XVIIe siècles.*
4. V. Diculescu, S. Iancovici, C. Danielopolu, *Les liens commerciales des pays roumains avec la péninsule Balkanique entre 1829—1859.*
5. C. N. Velichi, *La Roumanie et les mouvements nationaux des Balkans (seconde moitié du XIX s.).*
9. N. Ciachir, *Certains aspects de l'attitude de la Roumanie envers les mouvements révolutionnaires des Balkans (1875—1877).*
7. Tr. Ionescu-Nişcov, *Projets d'alliance et d'unions balkaniques dans les années 1860—1870.*
8. P. Constantinescu-Iaşi, *Les principales transformations survenues dans l'histoire contemporaine de la Roumanie (1918—1965).*
9. I. C. Chiţimia, *„L'Histoire de Skinder" dans la littérature roumaine et les littératures du Sud-Est européen.*
10. P. Ş. Năsturel, *Une prétendue oeuvre de Grégoire Tzamblak: „La passion de Jean le Nouveau"*
11. Mihai Pop, *Un thème akritique dans l'épique roumaine.*
12. Romulus Vulcănescu, *„Le jugement des pâtres" une ancienne institution de droit pastoral roumain.*
13. Corina Nicolescu, *Les tissus orientaux des Pays Roumains.*
14. E. Petrovici, *Les éléments sud-slaves orientaux de l'istro-roumain et le problème du territoire de formation de la langue roumaine*
15. Lucia Djamo-Diaconiţă, *Contributions a la parémiologie balkanique.*
16. I. Pătruţ, *La chronologie des rapports linguistiques entre le roumain et le slave.*
17. Gh. Bolocan, *Echanges phonétiques dans les dialectes bulgares dûs au contact avec la langue roumaine.*
18. V. Chelaru, *L'élément roumain dans la langue bulgare du XIXe s.*
19. E. Vrabie, *Les métaphores terminologiques chez les Roumains et les autres peuples du Sud-Est européen.*

O altă manifestare internaţională la care Asociaţia Slaviştilor a fost reprezentată în anul 1966 a fost Simpozionul de la Salonic organizat între 22—27 octombrie în cinstea celui de al XI-lea centenar al lui Chiril şi Metodie. Ţara noastră a fost reprezentată la acest simpozion de către o delegaţie de slavişti din care au făcut parte prof. Damian P. Bogdan şi conf. dr. G. Mihăilă de la Universitatea din Bucureşti, prof. I. Pătruţ şi prof. Mihail P. Dan de la Universitatea din Cluj şi cercet. şt. principal Tr. Ionescu-Nişcov de la Institutul de istorie „N. Iorga" al Academiei Republicii Socialiste România[1].

Tot în anul 1966 au început pregătirile în vederea participării la *Cel de al VI-lea Congres internaţional al slaviştilor*, care va avea loc la Praga, în august 1968. Pe baza tematicii Congresului, publicată în «Romanoslavica» XII şi prelucrată atît la Bucureşti cît şi în cadrul filialelor din ţară ale Asociaţiei, numeroşi membri ai Asociaţiei şi-au anunţat colaborarea la cele două volume din «Romanoslavica» (XVI şi XVII) care se vor publica în cinstea acestui Congres. Primul volum va cuprinde circa 26 referate şi comunicări ce urmează a fi prezentate de delegaţia românească la Congres, şi a căror tematică a fost aprobată la ultima şedinţă de lucru a Comitetului Internaţional al Slaviştilor (Oxford, 1966), unde Asociaţia noastră a fost reprezentată de Acad. Al. Rosetti, membru al C.I.S. Al doilea volum va reuni contribuţii publicate în cinstea Congresului şi încadrîndu-se în tematica lui.

S-a hotărît ca şi comunicările şi referatele pentru Congresul de la Praga să fie mai întîi susţinute public la Asociaţia Slaviştilor la Bucureşti, în cursul anului 1967, şi să fie predate la tipar la sfîrşitul acestui an.

---

[1] O expunere mai amplă asupra Simpozionului de la Salonic va apărea sub semnătura tov. G. Mihăilă în «Revue des études sud-est européennes» nr. 3 — 4/1967.

Între 14 şi 21 mai 1967 a avut loc la Smoleniţi (R. S. Cehoslovacia) o Conferinţă a Comisiei Internaţionale pentru *Atlasul lingvistic slav* de pe lîngă Comitetul Internaţional al Slaviştilor, la care a participat din partea slaviştilor români conf. dr. Emil Vrabie[1].

În cadrul Asociaţiei Slaviştilor din Republica Socialistă România au fost prezentate, din iunie 1965, următoarele comunicări[2]:

La Bucureşti.

1) 14 iunie 1965: Lect. Ion Roman, *Informare despre documentele şi manuscrisele slavone şi româneşti inedite aflate în bibliotecile oraşelor Braşov şi Sibiu.*
2) 11 octombrie 1965: Acad. Emil Petrovici, *Informare asupra lucrărilor conferinţei Comitetului Internaţional al Slaviştilor (Viena, 21—24, IX, 1965).*
   — Asist. Voislava Stoianovici, *Graiul sîrbesc din comuna Belobreşca, reg. Banat.*
   — Asist. Andrei Ivanov, *Lexicul graiului rus din satul Carcaliu, reg. Dobrogea.*
3) 22 noiembrie 1965: Conf. Victor Vascenco, *Tradiţie şi inovaţie în antroponimia unor slavi bilingvi: lipovenii. (Contribuţii la studiul influenţei româneşti).*
4) 31 ianuarie 1966, Lect. Lucia Djamo-Diaconiţă, *Un text slavon de farmacoterapie populară din sec. al XVI-lea.*
5) 14 februarie 1966: Conf. Constantin N. Velichi, *România şi mişcările naţionale din Balcani (1840—1877).*
6) 28 februarie 1966: Prof. I. C. Chiţimia, *„Istoria lui Skinder" în literatura română şi în literaturile sud-est europene.*
7) 14 martie 1966: Tr. Ionescu-Nişcov, *Proiecte de alianţe şi uniuni balcanice în anii 60 ai secolului al XIX-lea.*
8) 28 martie 1966: Conf. dr. docent Pandele Olteanu, *„Fiore di virtù" în literaturile sud-est europene.*
9) 4 aprilie 1966: Lect. Lucia Djamo-Diaconiţă, *Contribuţii la paremiologia balcanică.*
10) 18 aprilie 1966: Prof. I. Pătruţ, *Cu privire la vechea influenţă bulgară asupra limbii române.*
    — Conf. G. Mihăilă, *Referat pentru şedinţa Comisiei internaţionale pentru dicţionarul limbii slavone.*
11) 9 mai 1966: Acad. Emil Petrovici, *Elementele sud-slave orientale ale istroromânei şi problema teritoriului de formare a limbii române.*
12) 16 mai 1966: Prof. P. P. Panaitescu, *Literatura de cancelarie în sud-estul Europei.*
13) 30 mai 1966: Conf. Ariton Vraciu, *Cu privire la acţiunea substratului în limbile balcanice.*
14) 27 iunie 1966: Conf. G. Mihăilă, *Istoriografia română veche (sec. XV—jumătatea sec. XVII) în legătură cu istoriografia bizantină şi slavă.*
15) 17 octombrie 1966: Prof. Dan Simonescu, *Informare despre cercetarea cărţilor chirilice pe plan european.*
    — Conf. Emil Vrabie, *Informare despre o călătorie de studii în R. P. Polonă şi R. D. Germană.*
    — Prof. M. Novicov, *Ibrăileanu despre literatura rusă.*
16) 14 noiembrie 1966: Conf. E. Vrabie, *Contribuţii la influenţa românească veche asupra limbii ucrainene.*
17) 28 noiembrie 1966: Asist. S. Vaimberg, *Despre calcul raporturilor de sinonimie.*
18) 12 decembrie 1966: Dan Zamfirescu, secretar ştiinţific de redacţie la «Romanoslavica»: *Învăţăturile lui Neagoe Basarab. Istoria textului şi tehnica folosirii izvoarelor.*
19) 9 ianuarie 1967: Alex. Andronic, *Români, bulgari, ruşi şi bizantini la Dunărea de Jos la sfîrşitul secolului al X-lea.*
20) 23 ianuarie 1967: Prof. Pandele Olteanu, *Contribuţii la literatura omiletico-didactică precoresiană.*

[1] Vezi darea de seamă asupra lucrărilor Conferinţei în «Romanoslavica» XIV, 1967.
[2] Lista continuă pe cea publicată ultima dată în Rsl. XII, 1965, p. 401—404.

21) 6 februarie 1967 : Lector Mihail Marinescu, *Date privitoare la români într-o publicație rusească de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX.*
22) 13 februarie 1967 : Prof. Gh. Ivănescu, *Deosebiri locale în influența veche slavă asupra limbii române.*
23) 27 februarie 1967 : Conf. Rodica Ciocan-Ivănescu, *Aspecte caracteristice ale barocului din Boemia și Polonia și rolul lor în dezvoltarea culturii europene în secolul XVII.*
24) 13 martie 1967 : Prof. I. C. Chițimia, *Cultura literară a lui Adam Mickiewicz.*
25) 20 martie 1967 : Asist. Mihai Mitu, *Contribuții la studiul vieții și operei lui Ioan Budai-Deleanu (perioada activității lui la Lvov. Preocupările de etimologie slavo-română).*
26) 27 martie 1967 : Lector Elena Linția, *Considerații asupra creației poetice a lui Tadeu Hîjdeu.*
27) 10 aprilie 1967 : Lector N. Ciachir, *Date noi despre contribuția României la eliberarea Cehoslovaciei 1944—1945.*
28) 17 aprilie 1967 : Maria Comșa, șef sector la Institutul Arheologic al Academiei, *Influența culturii romane provinciale asupra culturii slavilor în epoca formării statelor.*
29) 8 mai 1967 : Lector Lucia Djamo-Diaconiță, *Contribuții la studiul lexicului graiurilor slave actuale din Albania (Boboștica și Drenovjane).*
30) 15 mai 1967 : Conf. G. Mihăilă, *Sintagma (pravila) lui Matei Vlastaris și începuturile lexicografiei românești (sec. XV-XVI).*
31) 29 mai 1967 : Gheorghe Duzinchevici, *Date și interpretări noi asupra legăturilor dintre Serbia și România în anii 1866—1868.*
32) 19 iunie 1967 : — Prof. Carmen Ghica, *Un portret-miniatură al logofătului Ioan Tăutu într-o psaltire slavo-română.*
— Dumitru Copilu, *Eminescu și Pușkin. Mistificări și demistificări.*

La filiala din Cluj

1) 28 octombrie 1965 : Acad. E. Petrovici, *Informare asupra lucrărilor Comitetului internațional al slaviștilor (Viena, sept.* 1965).
2) 18 noiembrie 1965 : Asist. Gr. Benedek, *Atlasul limbii slovace.*
3) 26 ianuarie 1966 : Prof. I. Pătruț, *Informare asupra vizitei în R. S. F. Iugoslavia* (nov. — dec. 1965).
— Lect. Maria Zdrenghea, *Atlasul dialectal bulgar.*
4) 12 martie 1966 : Acad. Emil Petrovici, *Informare asupra unei călătorii în Franța (dec. 1965).*
— Lect. Onofrei Ala și Onofrei Vințelor, *Limba folclorului lipovenesc.*
5) 7 mai 1966 : Acad. E. Petrovici, *A avut latina orientală elemente slave?*
6) 8 noiembrie 1966 : Acad. E. Petrovici, *Elementele slave ale istro-românei și problema teritoriului de formare a limbii române.*
— Prof. I. Pătruț, *Informare asupra unei călătorii în Grecia.*
— Prezentare de cărți.
7) 13 decembrie 1966 : Lect. Valentin Gr. Chelaru, *Influențe lexicale românești în opera lui Ivan Vazov.*
8) 25 ianuarie 1967 : Lector Alla Vințeler, *Limba folclorului și dialectele teritoriale.*

La filiala din Iași

1) 13 octombrie 1965 : Asist. Livia Cotorcea, *Unele precizări în legătură cu aspectul verbal în indo-europeană și în slavă.*
2) 27 octombrie 1965 : Prep. Mihai Panțîru, *Cîteva considerații despre aplicarea metodei matematice la cercetarea limbilor slave.*
3) 24 noiembrie 1965 : Rados Andreas, *Romanul ca specie literară în lumina ultimelor discuții.*
4) 18 decembrie 1965 : Conf : A. Vraciu, *Asupra raporturilor lingvistice dintre balto-slavă și tohariană.*
5) 27 ianuarie 1966 : *Discutarea tematicii celui de-al VI-lea Congres Internațional al Slaviștilor. Stabilirea titlurilor comunicărilor ce vor fi prezentate la Congres de Filiala din Iași a Asociației.*

6) 23 februarie 1966: Conf. A. Vraciu, *Aspectul verbal în limbile neindo-europene (în comparație cu aspectul din slavă).*
7) 30 martie 1966: Conf. A. Vraciu, *Primele gramatici letone și însemnătatea lor pentru studierea acestui idiom baltic.*
8) 27 aprilie 1966: Conf. A. Vraciu, Recenzii de cărți:
   1. Vl. Gheorghiev, Iv. Duridanov, *Языкознание*, Sofia, 1959.
   2. E. B. Agaian, *Ведение в языкознание*, Erevan, 1960.
9) 25 mai 1966: Conf. A. Vraciu, Recenzii de cărți:
   1. *Dicționar român-bulgar*;
   2. *Dicționar bulgar-albanez.*
10) 26 octombrie 1966: Asist. A. Rados, *Probleme ale tragicului în romanul „Înfrîngerea" de A. Fadeev.*
11) 25 ianuarie 1967: Cercet. șt. Zamfira Mihail, *Despre regionalismul șapcă și neologismul omonim.*
13) 22 februarie 1967: Lect. Mihai Lozbă, Recenzia cărții lui A. A. Leontiev, *Слово в речевой деятельности*

La filiala din Timișoara.

1) 10 decembrie 1965: Lect. Cezar Apreotesei, *Raport de activitate al filialei pe ultimi doi ani și proiectul planului de muncă pe* 1966.
   — Lect. Th. Trâpcea, *Recenzie la P. P. Panaitescu: „Începuturile și biruința scrisului în limba română"* cu o prezentare a operei autorului.
2) 10 ianuarie 1966: Lect. Cezar Apreotesei, *Informare cu privire la documentarea științifică efectuată în U.R.S.S. (2.X.—6.XII.1965) și la lucrările Adunării generale a Asociației Slaviștilor din R. S. România (20.XII.1965).*
3) 11 martie 1966: Asist. I. Evseev și asist. A. Evseev, *Contribuții la studiul interferenței gramaticale în condițiile bilingvismului slavo-român.*
   — *Discutarea tematicii celui de al VI-lea Congres internațional al slaviștilor de la Praga.*
4) 6 mai 1966: Lect. Marin Bucă, *Observații asupra funcției sinonimelor în limba rusă contemporană.*
5) 31 octombrie 1966: Asist. Ivan Evseev, *Procedee matriciale de caracterizare semantică a unităților lexicale (pe baza materialului ilustrativ din limbile rusă și română)*
   — Lect. Cezar Apreotesei, recenzia cărții: *Pușkin în Moldova* de B. Trubețkoi.
6) 18 noiembrie 1966: Prof. Gh. Ivănescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, *Aspectul verbal în slava primitivă*
7) 14 decembrie 1966: Lect. Marin Bucă, *Variantele cuvîntului și sinonimia în limba rusă*
   — Conf. Th. N. Trâpcea, *Cinci documente slavo-române din sec. XVII—XVIII privitoare la obiceiul pămîntului în „Țările Române".*
8) 8 februarie 1967: Conf. Emil Vrabie, secretar al Comitetului Asociației Slaviștilor din Republica Socialistă România, *Cercetările de slavistică în R. P. Polonă și R. D. Germană (impresii dintr-o călătorie de studii).*
9) 30 mai 1967: Lect. Alfred Heinrich, *Elemente de filozofie kantiană în prima parte a operei lui I. S. Turgheniev.*
   Asist. Ametista Evseev: recenzia cărții *Legături literare ruso-române* de E. M. Dvoicenko-Markova.

La filiala din Craiova

1) 9 decembrie 1965: ședință de constituire.
2) 12 octombrie 1966: Lect. Valentin Gr. Chelaru, *Activitatea Asociației Slaviștilor — Filiala Craiova în anul academic 1965—1966 și planul de perspectivă pe anul 1966/1967*
   — Lect. Valentin Gr. Chelaru, *Probleme româno-slave la primul Congres internațional de studii balcanice și sud-est europene, Sofia, sept. 1966.*
   — Lect. Aurel Golimas, *Vlaicu Vodă și bulgarii.*
   — Prep. Cornelia Cîrstea și asist. Octavian Toropu, *Prezentări și semnalări bibliografice.*

3) 30 noiembrie 1966: Lector Valentina Vintilă, *Korolenko și România.*

— Asist. Octavian Toropu, *Delimitări privind pătrunderea slavilor vechi la Dunărea de Jos. Epoca și teritoriul.*

— Asist. Elisabeta Șoșa și lect. V. Gr. Chelaru, *Semnalări bibliografice.*

4) 8 martie 1967: Asist. Cornelia Cîrstea. *Poetul sovietic L. Martînov: Conținut și măiestrie artistică (cu exemplificări.)*

— Asist. Elisabeta Șoșa, *Termeni de înrudire de origine slavă în limba română (cu referire la lucrarea lui V. Scurtu).*

— Semnalări și discuții bibliografice: lector Gh. Dogaru.

5) 13 martie 1967: Lector V. Gr. Chelaru, *Probleme româno-slave și slavo-române în lucrările recente: Al. Rosetti și H. Mihăescu.*

— Lector Aurel Golimas, *Probleme ale culturii românești vechi în* „Romano-slavica" *vol. XIII.*

Asist. V. Toropu, *Semnalări bibliografice.*

Paralel cu activitatea în domeniul comunicărilor științifice, comitetul de redacție al «Romanoslavicii» și-a intensificat eforturile în vederea tipăririi volumului XIII, conținînd lucrările *Sesiunii științifice festive „Ioan Bogdan și istoria culturii românești"*, precum și alte materiale de cultură veche românească.

Comitetul Asociației Slaviștilor, urmînd indicațiile Ministerului Învățămîntului, a trasat redacției sarcina de a antrena cît mai multe cadre didactice din învățămîntul superior în munca științifică. Rezultatul acestor directive se oglindește în volumele XIV — Lingvistică și XV — Literatură-Istorie, din seria «Romanoslavica», volume alcătuite din colaborări ce aparțin în majoritatea absolută cadrelor didactice din instituțiile de învățămînt superior de la București, Cluj, Timișoara, precum și cercetătorilor din Institutele Academiei Republicii Socialiste România din București, Cluj, Iași. «Romanoslavica» este, astfel, o oglindă a activității în domeniul filologiei slave și slavo-române de pe întreg cuprinsul patriei noastre, și recolta ultimilor doi ani poate fi apreciată din ceea ce s-a publicat în volumul XIV și în volumul de față (Comunicările prezentate la Congresul de la Sofia vor apărea în *Actele* Congresului, cu excepția celei a tov. G. Mihăilă, care se publică și aici în formă dezvoltată).

Printre hotărîrile organizatorice mai însemnate luate în perioada iunie 1965—iunie 1967 menționăm crearea unei noi filiale a Asociației Slaviștilor, la Craiova, avînd ca responsabil pe tov. *Lect. Valentin Gr. Chelaru*, și alegerea *tov. conf. dr. Emil Vrabie* în funcția de secretar al Comitetului Asociației Slaviștilor, în locul tov. G. Mihăilă, decanul Facultății de limbi și literaturi slave a Universității din București care la 12 noiembrie 1966 s-a văzut obligat să demisioneze din cauza multiplelor sarcini deținute în învățămîntul superior, care făceau din ce în ce mai dificilă rezolvarea operativă a problemelor urgente, administrative și redacționale. Acceptînd demisia tov. G. Mihăilă, tov. acad. E. Petrovici, președintele Asociației, a elogiat, în numele comitetului și al său personal, activitatea deosebit de rodnică dusă cu entuziasm și competență de tov. G. Mihăilă de-a lungul a opt ani cît a coordonat activitatea științifică în cadrul Asociației și a îngrijit, în calitate de redactor responsabil adjunct (calitate pe care domnia sa a refuzat să o facă cunoscută public, dar pe care a îndeplinit-o efectiv în mod curent) apariția la timp și în bune condiții științifice a publicației «Romanoslavica», începînd cu volumul IV și pînă la volumul XIII inclusiv. Tov. acad. E. Petrovici și-a exprimat convingerea că noul secretar, a cărui activitate în calitate de mebru al comitetului și al comitetului de redacție este de mult cunoscută membrilor Asociației, va continua, la același nivel, și în același ritm, munca de coordonare științifică și de pregătire și tipărire a publicației «Romanoslavica».

În ședința sa din 24 ianuarie 1966 Comitetul Asociației a hotărît cooptarea tov. Dan Zamfirescu, — care de la 1 ianuarie 1962 efectuează munca de redactor al publicației «Romanoslavica» — în comitetul de redacție, în calitate de „secretar științific de redacție". Hotărîrea a fost motivată de faptul că tov. Dan Zamfirescu a avut o contribuție importantă la tipărirea volumelor, V, VI și VII «Romanoslavica», pregătite anterior, și la adunarea, pregătirea și tipărirea materialelor din volumele VIII-XIII.

Comitetul a cooptat ca membru, în locul tov. Valeriu Ciobanu, decedat la 21.XII.1966, pe tov. prof. univ. dr. docent *Pandele Olteanu.*

Asociația Slaviștilor din Republica Socialistă România a avut durerea să piardă în ultima vreme pe trei dintre membrii săi: Emil Gane, membru fondator, decedat la 29 aprilie 1966, G. Bezviconi, cunoscut cercetător al relațiilor româno-ruse, decedat la 30 aprilie 1966 și Prof. P. P. Panaitescu, decedat la 14 noiembrie 1967.

Întreaga activitatea a Asociației Slaviștilor din Republica Socialistă România se desfășoară sub îndrumarea și cu sprijinul permanent al Ministerului Învățământului.

Asociația a continuat să-și țină ședințele în sala Muzeului de Istorie a orașului București, iar în celelalte patru orașe — Cluj, Iași, Timișoara și Craiova — în localurile facultăților de filologie ale Universităților respective.

Comitetul Asociației Slaviștilor din Republica Socialistă România ține, și pe această cale să aducă mulțumiri călduroase Ministerului Învățământului pentru sprijinul acordat, precum și celorlalte instituții și organizații care au contribuit la buna desfășurare a activității membrilor ei.

GHEORGHE G. BEZVICONI

1910—1966

La 30 aprilie 1966 a încetat din viaţă istoricul Gheorghe G. Bezviconi, membru al Asociaţiei Slaviştilor din Republica Socialistă România.

Născut la 14 aprilie 1910, şi-a făcut studiile la Chişinău şi Bucureşti. Încă de pe cînd era elev, şi-a manifestat predilecţia şi talentul deosebit în cercetarea istoriei patriei. Debutează în publicistică din adolescenţă şi la vîrsta de 23 de ani, în 1933, înfiinţează o revistă istorică «Din trecutul nostru». Audiază cursurile lui N. Iorga şi îşi îndreaptă apoi studiile spre filozofia istoriei.

Lucrările sale îi aduc recunoaşterea şi preţuirea nu numai în ţară ci şi peste hotare. În 1935 i se conferă Marea Medalie de Aur a Institutului de Istorie şi Heraldică al Franţei, în 1936 — Crucea Ligii Republicane Franceze a Binelui Public, clasa a III-a şi Medalia de onoare Vermeil, a Societăţii Academice „Arts-Sciences-Lettres" din Franţa. În 1938 primeşte premiul, „Hanul Ancuţei", pentru cercetări istorice.

După 23 August 1944, Gheorghe G. Bezviconi şi-a consacrat toată viaţa sa studierii relaţiilor româno-ruse. Cercetarea arhivelor, bibliotecilor şi în special a manuscriselor, manuscrise ce se află în depozitele româneşti, i-a luat ani şi ani de muncă stăruitoare, pasionată.

Activitatea ştiinţifică a lui Gheorghe G. Bezviconi începe, aşa cum am arătat mai sus, cu studii şi articole publicate la diverse periodice din ţară şi străinătate. Printre lucrările de mai mare amploare menţionăm *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia* (1947) care îi va aduce premiul „Năsturel" al Academiei Române pe anul 1948, *Contribuţii la istoria relaţiilor româno-ruse* (1962) o sinteză de reală valoare, elogios primită de către specialiştii de la noi şi din U.R.S.S., *Necropola capitalei*, Bucureşti, 1963.

După îndelungate cercetări şi după examinarea directă a sute de manuscrise inedite, a pregătit o vastă lucrare cu privire la actele şi manuscrisele ruse aflate în arhivele noastre.

Multe lucrări şi articole au rămas nepublicate. Întreaga viaţă a lui Gheorghe G. Bezviconi constituie un exemplu de muncă plină de abnegaţie dedicată ştiinţei. Cu Gheorghe G. Bezviconi dispare unul din cei mai asidui cercetători în domeniul istoriei relaţiilor româno-ruse şi ai istoriei Moldovei.

Al. Vianu

Prof. PETRE P. PANAITESCU

13 martie 1900 — 14 noiembrie 1967

INDICE

de nume de persoane

A

Abdul Medžid, sultan, 308
Abramov, Gavril, 302
Afonin, L., 94
Agaian, E. B., 327
Ahmatova, Ana, 65
Aichinger, Augustin, 189
Alcalay, Leon, 85, 86
Alecsandri, Vasile, 50, 52, 58, 60, 61, 129, 293, 302
Alekseev, M. P., 289
Alterescu, Simion, 97
Alexăndrel, voievod (1451—1457), 182
Alexandrescu, Gr., 58, 61
Alexandrescu, Mircea, 105
Alexandru cel Bun, voievod, 177, 178, 180——182, 192, 291
Alexandru cel Mare, regele Macedoniei, 51, 109, 110
Alexandru, Mircea, voievod (1568—1577), 177
Alexeev, N. S., 292
Ali-Paşa, 305
Amartolos, Gheorghe, cronica lui, 158—163
Amico, Silvio d', 103
Anastasie, bibliotecar, 159
Anastasie, mitropolit, 250
Andreev, Leonid, 89—108, 274, 276
Andreevski, N. E., 59
Angelov, B. St., 302, 306
Andronic, Alexandru, 255, 325
Annenkov, P. V., 291
Antim, mitropolit, 163
Antim, patriarh ecumenic din Constantinopol, 308
Antokolski, Pavel, 64, 65
Antonie, călugăr, 165, 166
Antonova, Mania, 104
Apreotesei, Cezar, 294, 327
Aprilov, Vasil, 304
Argeşanu, Jeny, 104
Argeşeanu, Theodor Kiriacov, 104
Arghezi, Tudor, 65
Aricescu, C. D., 293
Arion, Const., ministru, 234
Arndt, E. M., 290
Aron Tiranul, voievod, 253, 254
Arsenie III, patriarh sîrb, 304
Asan, Ioan, împărat, 203
Asen I, 304
Aseev, Nicolai, 65
Atanasiu, I., 234
Avakian, Gr., 60
Azarie, monah, 197, 198, 200, 201, letopiseţul lui, 158, 162, 166, 168, 171, 190

B

Bacinski, A. D., 313
Bagration, general rus, 320
Baiazid, sultan, 139, 181, 194, 196, 198, 201, 285
Baila, Ion, 105
Bainschi, Ion, pîrcălab, 250, 253
Bainschi, Metricu, logofăt, vornic, 253
Bakunin, Mihail, 317
Bălaşa, D., 177
Balassa, Melchior, 251
Balaşevici-Potoţkii, arhiva lui, 313
Balbin, Boguslav, 315
Balş, boier, 53
Balş, G., 255—257
Balş, Panaiot, 168
Bălţăţeanu, Nicolae, 101
Balzac, H., 278
Bandinus, Marcus, 255
Banuş, Maria, 299
Baranga, A., 119
Barbă, Gheorghe, 295
Barbu, Eugen, 302
Barbovski, portar de Suceava, 250, 253
Barca, Calderon de la, 96
Bariţiu, Gheorghe, 311
Barrault, Jean Louis, 93
Barsacq, A., 93
Barsov, E. V., 171

Bart, Petru, 111
Barteniev, P. I., 191, 292
Barycz, H., 203
Basarab, domn (1324—1352), 177
Basarab, Ioan, voievod, 285
Basarab, Laiotă, voievod, 186
Basarab, Neagoe, voievod, 173, 197, 198, 200
Baskakova, T. I., 319
Bašilov, S., 176
Batzaria, N., 315
Bazanov, V. G., 293
Baz-Fotiade, Laura, 116
Bednîi, Demian, 12, 22
Bêkês, Gaspar, 250
Bekker, J., 164
Beldiman, Alexandru, Agă, 51
Belîi, Andrei, 6
Béllanger, St., 293
Belza, M., 313
Benedek, Gr., 326
Benislavskaia, A. G., 19
Beniuc, Mihai, 64, 119, 302
Bentoiu, I., 80
Benvenisti, S., 84
Benz, E., 211, 213, 216
Berechet, Ştefan, 73, 75, 85
Berchtold, Leopold, conte, 149
Berezin, V., 170
Berlogea, Ileana, 89
Bernhard, Sara, 80
Bernkopf, A., 310
Bernolák, Anton, 312
Bernştein, S. B., 313
Berza, M., 157
Bestujev, C., 290
Bezviconi, Gheorghe, 293, 328, 329
Bianu, Ioan, 51, 56, 57, 59, 114, 183, 233, 234, 266
Bibiri, I., 221, 225
Bidoni, Francesco, 307
Blagoi, D. D., 291
Blagovescenski, Oleg, 63, 66
Blaj, slujitor, 250
Blok, Aleksandr A., 6, 9, 10
Bobescu, Emil, 104
Bobulescu, Constantin, 75
Bodianski, A., 314
Bogaci, S. F., 291
Bogdan II, voievod, tatăl lui Ştefan cel Mare, 182, 186
Bogdan III, voievod, fiul lui Ştefan cel Mare, 180, 181, 187, 188
Bogdan, Damian P., 56, 59, 175, 178, 188, 265, 266, 324
Bogdan-Duică, G., 56
Bogdan, Ioan, 56, 57, 59, 60, 67, 158—160, 162, 163, 168—172, 174—176, 178—180, 182—184, 186, 188—193, 197—201, 219—236, 245, 254, 265—272
Bogdan, N. A., 256
Bogdan, Ştefan, 169, 175
Boldur, A. V., 187, 188
Bolocan, Gh., 324
Bonfini, Antonio, 206
Boor, C. de, 159
Borian, Gurghen, 64, 65
Borov, P., 298
Borodáč, Janko, 120
Borov, Todor, 302
Borş, A. T., 291
Bortnikov, A. I., 319
Borzunov, B. I., 319
Bossy, R. V., 243
Bostel, F., 203
Botez, Demostene, 61, 66, 299
Botev, Hristo, 137, 146, 299, 301
Botgros, Ghiţă, 80
Bouleţ, M., 204
Božkov, S., 299
Braborescu, St., 104
Bracciolini, Giau Francesco Poggio, 204
Bragaglia, Anton Giulio, 93
Branković, Gheorghe, 312
Brătianu, I. C., 138, 139
Brătianu, I. I. C., 150
Brătescu-Voineşti, Alexandru, 72, 74, 80, 83, 85, 87
Braun, M., 287, 288
Brecht, Bertold, 65
Breslaşu, Marcel, 64, 299
Brezski, Nicolae, secretar, 189, 190
Briusov, Valerii Iakovlevici, 34, 313
Brodski, M. L., 291
Brückner, A., 270
Bucă, Marin, 327
Budai-Deleanu, Ioan, 326
Buganov, V. I., 176
Bulandra, Lucia Sturdza, 97, 98, 104, 106
Bulandra, Petre, 104
Bulandra, Tony, 97, 104
Bulat, T. G., 217
Buonaccorsi-Callimachus, Filippo, 203—209
Burmov, Al., 304
Buşe, C., 133
Buzdugan, Ion, 61
Buzescu, M., 232
Byčkov, I. A., 172
Byron, Iohn, 52, 57, 65, 280, 281, 290

C

Calboreanu, George, 101, 104
Călin, Alexandru, 105
Călin, Gh., 119
Călin, Tudor, 101, 104

Călinescu, George, 5, 46, 48, 50, 53, 54, 64, 75, 124
Călinescu, Matei, 64
Callimachi, Philippi, 207
Callimachi, Scarlat, 293
Caloioan, fiul lui Andronic Paleologul, 179
Cantacuzin, Matei, Paleologul, împărat, 179
Cantacuzino, A., 135
Cantacuzino, Constantin, stolnic, 196
Cantacuzino, Dimitrie, 286
Cantacuzino, Şerban, domn, 304
Cantemir, Antioh, 47
Cantemir, Dimitrie, voievod, 189
Carabogdan, 286
Caracaş, R., 51
Caracostea, D., 80
Caragiale, Ion Luca, 58, 119—121, 123—132, 278, 301, 302
Carhan, slujitor, 250
Carol I, domnitor, rege, 134, 135, 139—143, 150, 237, 239, 240, 243
Carol al XII, rege suedez, 292
Carp, Petre P., 150
Cartojan, Nicolae, 51, 109, 157, 172, 182, 188, 197, 199
Cassvan, Sarina, 296
Catargi, Gh., colonel, 140—142
Catargiu, Lascăr, 136, 139, 142
Cazacu, Gheorghe, 302
Cazimir Jagielon, rege polon, 205
Ceban, N., 61
Cegăneanu, S. P., 230
Cehov, A. P., 89, 91, 93, 103
Čekanova, G. P., 314
Celakovski, František, 298
Celestin, Franz, 317
Celtes, Konrad, 205
Cerbu, Em., 96
Cernătescu, Eugen, 104
Cernodrinski, Voidan., 309
Chamisso, Adalbert, 290
Charewiczowa, Łucja, 204
Chelaru, V., 324, 326—328
Childe, Harold, 57
Chiril şi Metodie, 304, 307, 324
Chiţimia, Ion C., 114, 158, 173—175, 187, 192, 197, 199, 203, 207, 295, 296, 324—326
Chemiel, A., 205
Chopin, F., 293
Ciachir, Nicolae, 133, 324, 326
Ciaghin, P., 34
Ciapîghin, S. P., 15
Cigala, Maţei, 196
Ciobanu, Valeriu, 293, 328
Ciobanu, Ştefan, 61, 157, 197, 199
Ciobotaru, S. S., 291
Ciocîlteanu, Haralamb, 85
Ciocan-Ivănescu, Rodica, 326
Cioculescu, Şerban, 5, 126, 186, 190
Cipariu, Timotei, 207
Ciprian, G., 104
Cîrstea, Cornelia, 327
Ciubotăraşu, Ştefan, 104
Ciudinovskih, E. I., 318
Ciurkina, I. V., 317
Climent, de la Ohrida, 285, 318
Colorian, Alexandru, 52
Comnena, Ana, 308
Comnen, Manuel, împărat bizantin, 203
Comşa, Maria, 326
Constant, B., 290
Constant, cezar fiul împăratului Constantin, 161
Constantin cel Mare, împărat, 160, 161, 179
Constantin Filozoful, 167, 285
Constantinescu, D., 251
Constantinescu-Iaşi, Petre, 196, 324
Constantinovici, Mihail, ienicer sîrb, 189, 190
Copilu, Dumitru, 45, 55, 326
Coroban, V. P., 291
Corvin, Matei, rege ungur, 206
Coşbuc, George, 24, 61, 280, 302
Costa, căpitan eterist, 293
Costăchel, Valeria, 66
Costin, Miron, cronicar, 189, 196, 198, 201, 207
Costin, Nicolae, 189
Costin, Silvian, 237
Cotorcea, Livia, 326
Cottin, Sophia Ristand, 50, 51
Crăciun, I., 158
Crăciunescu, I., 232
Cralevici, Marco, 194
Creangă, I., 119
Creangă, Vasile, 53, 54
Cremošnik, Gregor, 307
Creţu, I., 47
Crimca, Anastasie, arhiepiscop, 162
Cristescu, Tita, 104
Cristescu, Tr., 158, 170, 193, 194
Crusoe, Robinson , 51
Čubrilović, V., 135
Čurič, Radoslav, 309
Cuza, Alexandru Ioan, domn, 133, 303
Cvetler, Jiři, 310
Czajkovski, Mihai, 310

D

Dąbrowski, Jan, 207
Dan, voievod, 194
Dan, Mihail, 324
Dancev, Gheorghi, 109, 115
Danielopolu, C., 324
Danilevski, N. I., 47
Danilo, arhiepiscop, 164, 166
Danovici, Pătraşco, 196

Dărman, căpitan, 250, 253
Daskalov, St., 299
David, regele iudeilor, 160, 161
Davidov, A., 167
Dečanski, Stefan, 166
Delavrancea, B. Şt., 58
Demetrescu, Traian, 273
Densusianu, A., 59
Densusianu, N., 245
Densusianu, Ovidiu, 233
Desniţki, V., 95
Despot, vodă, 245, 247
Dibarbora, František, 130
Dibici-Zabalkanski, feldmareşal rus, 54
Dickens, Charles, 290
Diculescu, Vl., 304, 324
Didiakin, M., 313
Diebici, C., feldmareşal, 317
Dihan, M., 304
Dimitrachi, beizadea, 259, 260
Dimitrescu-Iaşi, C., 220, 226, 227
Dimitrie, diacon sîrb, 211, 213, 214, 216, 218
Dimitrov, Lazăr, 112, 115
Dimitrov, J., 302
Dimitrov, Straşimir A., 302, 300
Dimov, D., 299
Dimovici, Velko, 304
Dîmşiţ, Alexandr, 94
Dinekov, G., 301
Dinekov, Peter, 109, 157, 159, 165, 288
Dionisie IV, patriarh, 304
Dîrdală, I., 140
Disescu, C. I., 234
Djamo-Diaconiţă, Lucia, 169, 175, 265, 324—326
Długosz, Jan, 207
Dobner, G., 306, 316
Dobrocenko, A. I., 319
Dobrogeanu-Gherea, C., 59, 67, 70
Dobrovski, J., 313
Doja, Gheorghe, 285
Dolgoruki, P. I., 291
Domentian, călugăr, 164—166
Don Juan, 57
Donici, Al., 47
Donici, Leon (Leonid Dobronravov), 60
Dositej, scriitor, 308
Dosoftei, mitropolit, 196
Dostian, I. S., 317
Dostoievski, Fedor, 47, 69, 91, 95, 275, 276, 278—280, 283, 289, 294, 295
Doval, Petre, 119
Dovalová, Angela, 119
Drăgan, Cinfă, 54
Drăgăşan, boier, 253
Drăghiceanu, V., 257
Dragomirescu, Mihail, 226
Dragoş, voievod, 180—182, 189
Dragovici, Constantin, 193
Drăgşan, Petre, 253
Dragutin, rege, 166
Draxin, Ioan, pîrcălab, 249, 253
Drinov, Marin, 301
Drouhet, Charles, 55
Drumeş, Mihail, 106
Duca Vodă, 257
Dudaš, Vlado, 131
Dudin, M., 65
Duhamel, A. O., căpitan rus, 316
Dujčev, Iv., 164
Dumas, Alexandru, 81, 82
Dumbravă, E., 61
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe, 48
Dumitrescu, Mircea A., 85
Dumitrescu, Victor Bumbeşti, 104
Dumitru, boier, 253
Dumitru, hatman, 250
Dunăreanu, N., 61, 63
Duncan, Isadora, 18, 19, 30, 31
Duridanov, Iv, 327
Durîlin, S. N., 289
Dušean, Stefan, ţar, 164, 166, 168, 285, 314, 319
Duscian, I. dr., 105
Duzinchievici, Gheorghe, 326
Dvoicenko-Markova, E., 289, 293
Działyński, T., 205

E

Eckhardt, Thorvi, 306
Efron, A. E., 59
Efron, I. N., 59
Eftimie al Tîrnovei, egumen, 163, 198, 201, cronica lui, 171, 190, 192, 266
Eftimie, Elena, 79, 85
Eftimiu, Victor, 61
Ekmecić, N., 135
Elena, fiica lui Ştefan cel Mare, 187
Elena, prinţesă, soţia despotului Ugljeşa, 286
Elena, regină, 166
Eliade, P., 226
Elian, Al., 46, 50, 62, 177, 196
Eliot, Gh., 277
Emil, Serghie, 105
Eminescu, Mihail, 23, 45—67, 69, 70, 194, 198, 201, 277, 280, 281, 302, 326
Emmanuel, David, 234
Engel, J. Chr., 169
Engels, Fridrich, 7, 291, 294
Erdman, Boris, 16
Erlich, I. V., 21
Ernest, arhiduce, 247, 251
Eschile, 96
Esenin, Serghei, 5, 6, 7—43
Evers,, I.F.G. 319

Evreinov, Nikolai, 89
Evseev, Ametista, 327
Evseev, I., 327

F

Fagure, Emil D., 105, 106
Fedorov, Alexandru Mitrofanovici, 61, 63, 105
Ferdinand, împărat, 215, 216
Ferdinand I, rege ungur, 247, 251
Ferjančić, B., 314
Ferko, Milan, 119
Ficino, Marsiglio, 205
Filip, preot, 163
Filipescu, Gh. C., 237—243
Filipescu, Nicolae, 72, 150
Finţi, Al., 9, 16, 104
Flaccus, comandant roman, 204
Floreán, Ladislav, 120, 128
Florescu, G. G., 133
Florescu, I. Em., general, 139
Florovski, A., 188
Fonton, I. P., prim dragoman, 260
France, Anatol, 279, 282
Francisc Ferdinand, prinţ moştenitor, 148, 149, 153
Francisc, Iosif, împărat, 149, 154
Francudi, E., decan, 220
Freedly, George, 95
Freidson, V. I., 318
Frideric al III-lea, împărat, 205
Frölich, Ambraş, corespondent vienez, 213, 216
Fromm, Hans, 298
Fučik, Julius, 319

G

Galanda, Igor, 130
Gáldi, L., 53, 66
Gane, Emil, 328
Gane, Tamara, 66, 103
Gancev, Petar, 304
Ganev, G., 300
Garašanin, I., 310
Garibaldi, Giuseppe, 319
Gava, Ioan, boier, 253
Gavril, protul, 173, 177
Gavrilaş, pîrcălab, 250, 253
Gavrilović, M., 317
Gavrilović, Slavko, 308
Gelb, I., 306
Genoveva de Brabant, 51
Georgescu Delafras, 84, 86
Georgiev, E., 301
Gervais, A. A., 259, 260, 262
Gessen, S. I., 293
Gheanghia, portar de Suceava, 250, 253
Gheorghe, monahul, 197, 199
Gheorghe, călugărul, povestirea lui, 162
Gheorghe, ctitor, 320
Gheorghiev, Bone, 313
Gheorghiev, Evloghie, 157, 302
Gheorghiev, VI., 327
Gheorghiu, Mihnea, 299
Gherasimov, Mihail, 15
Gheorghel, Ilie, 206
Ghibănescu, Gh., 252, 253
Ghica, Carmen, 326
Ghica, Constantin, A. I., 84, 86
Ghica, Iancu, general, 140
Ghica, Ion, 293
Ghippius, Ziuvaide N., 6
Ghiţescu, Aurel, 104
Ghûl, Willy, 84, 85
Gielgud, John, 93
Giers, consul, 141
Gîţă, Letiţia, 97
Giurescu, C. C., 133, 251, 252
Gligore, vornic, 253
Gligorević, Nicolae, 168
Göbl, Joseph, 85
Goethe, Iohann Wolfgang, 57, 67, 96
Goga, Octavian, 10, 61, 150
Gogol, N., 47—49, 53, 54, 80, 131, 278, 289, 290
Goldenberg , S., 324
Golescu, A. G., 133, 138
Golimas, Aurel, 327
Goncour, J., 281
Gorceacov, V. P., prinţ, 140, 141, 238, 239, 241, 242, 291, 318
Gordlevski, V. A., 293
Gordon, Olga, 61
Górka, Ol., 158, 172, 197, 200
Gorki, Maxim, A., 5, 17, 19, 63, 89, 91—93, 95, 273, 275, 278, 282, 283, 289, 295
Gorodeţki, S. U., 6
Gorski, A., 159
Górski, Stanislaw, 205
Gracev, V. P., 319
Gramsci, Antonino, 94
Grecescu, C., 173
Grecu, Vasile, 159, 160, 173—174, 178, 183, 197, 199
Gregur, episcop, 306
Gribojedov, Alexandr, 309
Grigoraş, N., 256, 257
Grigore, mitropolit, 250
Grigorevici, Al., Rozelion-Saşalski, ofiţer rus, 317
Grigorovič, V., 193, 170
Grigorovici, editor, 266
Grossman, L. P., 291
Guagnini, Alexandro, 207, 209
Gubernatis, Angelo de, 60
Guleaski, A., 299

Gurova, I., 58

H

Hadjimihailova, Ivanca, 115
Hadjiski Banku hagi Kiriakov, Pavel, 111, 115
Hadžipandelis, N., 300
Hamm, Josip, 307
Hamza, vistier, 250, 253
Hanka, Vaclav, 313
Hardy, Tomas, 277
Haret, Spiru, 225, 228, 233
Hasdeu, Bogdan Petriceicu, 46, 47, 58, 158, 169, 170, 171, 187, 189, 190, 193, 197, 200, 251, 301, 303
Hauptmann, Gerhart, 89, 93
Havlaśa, Bohumil, 310
Havliček, Karel, 311
Havránková, Ružena, 310
Hegel, 319
Heine, Henri, 65
Heinrich, Alfred, 327
Heller, Dorina, 104
Heraclide, Iacob, Despotul, domn, 211, 212, 214—218
Herbel, N. V., 313
Herbert, Jelitte, 307
Herţen, 313
Herz, A. de, 105, 106
Herzog, E., 62
Hevrolina, V. M., 310
Hilmi-Paşa, inspector general al vialetelor din Macedonia, 315
Hink, Otokar, 120
Hitov, Panaiot, haiduc, 304, 317
Hitrova, N. I., 318
Hmielnicki, Bogdan, 76, 82
Hoffman, A., 290
Holban, M., 216
Holban, Teodor, 85
Horaţiu, Q. Fl., 65
Horvat, J., 314
Hradečný, Pavel, 310
Hristov din Plevna, 111, 112
Hristov, Hr., 306
Huba, Mikulás, 130
Hugo, Victor, 65, 67, 309
Hurmuzaki, E., 203
Hus, Jan, 318
Hušková, Jindra, 119, 120, 123, 128 130

I

Iacobescu, Al., 77, 85—86
Iahim, (Ioachim), tîlmaci, 249
Iakulov, Gheorghi, 16
Iancovici, Sava, 286, 287, 306, 308, 309, 311, 315, 318, 319, 321, 324
Iancu de Hunedoara, 195, 285, 309
Ianu, I., 319
Iasinski, A. N., 319
Iaţentiuc, S., 64
Iazemski, R., 290
Iazviţki, V., 293
Ibrăileanu, G., 62, 273, 274, 276—283
Ibsen, Henri, 93
Ignatiev, generalu rus, 140
Ilić, Vojislav I., 309
Ilie, vameş, 250
Ilie, voievod, 177, 182
Ilieş, A., 158
Inocenţiu III, papă, 203
Inzov, general rus, 292
Ioan Vodă cel Cumplit, voievod, 192, 197, 200, 252, 286
Ioan, fiul lui Vasile Lupu, 257
Ioan Gură de Aur, cuvîntările lui, 177
Ioan Sigismund, 215
Ioanid, P., 107
Ion, popa din Hotin, 167
Ionescu, Atanasie, 73
Ionescu-Nişcov, Traian, 245, 293, 300, 302, 324, 325
Ionescu-Nişcov, Viorica, 288, 289
Ionescu, Paul, 86
Ionescu, Tache, 150
Ionescu, Thoma, 234
Ionescu, Wecera, 104
Ionkov, Hr., 304
Iordachi Olimpiotul, 293
Iordan, Iorgu, 121, 124, 127, 250
Iordanov, P., 298
Iorga, Nicolae, 72, 78—80, 84, 87, 139, 147—155, 157, 174, 175, 197, 199, 215, 231, 237—240, 243, 250, 251, 254, 256, 293, 329
Iosif, Ştefan O., 24, 61
Ipsilanti, A., 293, 294, 300
Ipsilanti, C., 260
Irmscher, I., 306
Isaia de la Athos, arhimandrid, 304
Isaia de la Slatina, 170
Isakovski, V. M., 6
Istrati, C. I., 234
Istrati, Panait, 276, 282
Istrin, V. N., 161
Iştvan, tîlmaci, 249
Italinski, A. I., 259
Iuraşco, Gligorie, uricar, 166, 167
Iustinian, împărat roman, 191
Ivan III, ţar, 187
Ivan Ivanovici, fiul ţarului Ivan III, 187
Ivănescu, Gh., 326, 327
Ivanev , Riurik, 16

Ivanov, Andrei, 325
Ivanov, Iordan, 110
Ivanov-Razunvnik, R. V., 8
Ivanov, Serghei, alias Adam Ivanov Kalmîkov, 315
Ivanovici, Vasilii, cneaz, 188
Izabela, soţia lui Ioan Zapolija, 215

J

Jacimirskij, A. I., 60, 158, 160—163, 165, 167, 168, 171, 172, 181, 188, 197, 200, 267, 268, 272, 291
Jagić, Vatroslav, 159, 169—171, 265—267, 269—272
Jakšić, Grgur, 133, 144
Janković, S., 320
Jarov, A., 65
Jarry, Alfred, 89
Jebeleanu, E., 64
Jekin, Igor, 59, 62, 66
Jeltuhin, general rus, 54
Jirásek, Alois, 310
Jireček, C., 266—268, 270, 272, 308
Jirmunski, V. M., 289
Jomini, consul, 141
Jovanović, Ivanka, 309
Jovanović, Petar, mitropolit sîrb, 308
Jubainville, H. de Arbois de, 206
Jukovski, V., 290

K

Kalaus, Ecorghi, eterist, 293
Kalinovski, Constantin Semeonovici, 313
Kałuzniacki, E., 163, 166
Kanovici, A., 302
Kant, Emanuel, 67
Kapidžić, H., 300
Kapitanov, P., 301
Karadžić, Vuk Stefanović, 46, 309, 314, 320
Karamazov, Ivan, 96
Karasev, V. G., 314
Karaslavov, G., 299
Karavelov, Liuben, 298, 301, 304, 305
Kasabov, Ivan., 303, 304
Kašić, Jovan, 309
Katranov, V., 60, 63
Każdan, A. P., 306
Kazil başa, 250
Kętrzyński, W., 206
Kernbach, Victor, 66
Keppen, Q. I.,314
Klîcikov, Serghei, 15
Kiamil Paşa, ambasador turc, 238, 239, 241—243
Kifalov, Ioan Raicovici, 114, 115, 118
Kifalov, Ioto, 114
Kifalov, Raico, 114
Kifalov, Mihail, 115
Kinam, Ioan, cronicar bizantin, 203
Kiriakov, Theodor, pictor, 100, 104
Kiriţescu, Constantin, 232
Kiselev, G. V., 312, 313, 317
Kiuhelbeker, V. K., 290
Klajić, Nada, 306
Klapka, Františeg, 310
Klein, Samuil Micu, 305
Klinev, N. A., 15
Kodov, Hr., 111—113, 115
Kogălniceanu, M., 137, 138, 141, 144, 231, 303
Kojevnikov, Iuri, 63—65
Komenski, Jan, 315
Konarski, revoluţionar polon, 319
Kondrateva, V. N., 316
Konećný, Zdenek, 310
Konenko, S. T., 15
Konopnicka, M., 296
Kopaev, A. I., 176
Korolenko, V. G., 19
Korotkevici, G., 63
Korş, Feodor Evghenievici, 56, 57, 66, 69
Korzeniowski, J., 171
Korzon, Tadeusz, istoric, 269
Kostaki, Veniamin, 54
Kostenecki, Constantin, Filozoful (1431), 164
Kostomarov, Feodor Ivanovici, 100
Kostov, Ştefan I., 301
Kostrenčič, Ivan, 213, 214, 216
Koţovski, A., 61
Kotzbue, A. F. F., 317
Kozak, E., 177
Kozakiewicz, 74, 80
Kožičić, Simun, 307
Kraljević, Marko, 285
Krasko, Ivan, 119
Kraszewski, Ignacy, 77
Kravcinski, S. M., 317
Křečan, Anton, 120
Krekić, Bariša, 308
Kromer, Martin, 207, 209
Kruczkowski, Leon, 71
Krumbacher, K., 157, 159, 160, 163
Krzyżanowski, Julian, 71, 72, 74, 75
Kuciuk-Ahmet, dregător turc, 314
Kdelka, Milan, 309
Kühelbecker, V. K., 293
Kukuskina, M. V., 176
Kuleşov, V. I., 289, 290
Kuna, Herta, 307
Kunik, A. A., 163
Kuzmin-Karavaev, A. N., ofiţer rus, 319
Kvaternik, Evgheni, 318

L

Labiş, Nicolae, 5
Lăcustă, Ştefan, 251
Lajecnikov, I., 290
Lambi, Vilém Dušan, 310
Lami, poet, mort la 1531, 301
Lapedatu, Al. 256, 257
Lăpuşneanu, Alexandru, voievod, 189, 192, 201, 211—217, 247, 250, 252, 253
Lăpuşneanu, Bogdan, voievod, 253
Lascăr, C., 221, 225
Laski, Albert, 215
Laşkov, Vasili Lukici, 61, 63
Laţco ot Maţeşti, logofăt, 287
Laţcu, voievod, 178, 182
Laurian, Treboniu, 232
Lavrov, P. A., 166, 174
Lazăr, cneaz, 287
Lazăr, fiul lui Dimitrov, 11—113, 118
Lazarević, Stefan, despot sîrb, 164, 167, 286, 309
Lazeanu, Alexandru, 107
Lecca, Haralambie, 72, 78, 86
Le Flô, general francez, 240, 241
Leizer, David, 90
Lelewel, Ioachim, 312
Lemosse, M., 204
Lenin, V. I., 8, 23, 38—40, 147
Leon, Aurel, 107
Leonard, Seb., 85
Leonardescu, C., 220
Leonidze, Gheorghi, 65
Leontiev, A. A., 327
Lermontov, M., 47, 69, 280, 281, 289, 290
Lerner, N. D., 292
Leşcilovskaia, I. I., 314
Leskov, N. S., 289
Leto, Pomponio, 205
Levin, Const., 279
Levski, Vasil, 304
Liebknecht, Karl, 319
Lichačev, D. S. 157, 176
Lichońska, Irmina, 207
Liciniu, ginerele împăratului Constantin cel Mare, 161
Lihaciova, L. P. 310
Linţa, Elena, 75, 86, 326
Lipatnikova, G. I., 318
Liprandi, I. P., 291, 292, 293, 314
Lisev, Str., 306
Litavrin, G. G., 306
Livşiţ, Evghenia Issakovna, 18
Ljubinković, R., 320
Loftus, Augustus, lord, ambasador englez, 240, 242
Loghinovschi, Elena, 290
Loos, M., 306
Lorca, Garcia, 65
Loš, J., filolog, 172
Lozbă, Mihai, 327
Lubieniecki, St., 215
Luca, Remus, 86
Lughinin, F. N., 291
Lukasik, Stanisław, 80, 81, 82, 87, 203
Lunacearski, A. V., 92, 93
Lupaş, Ioan, 207, 265, 267—271
Lupu, Vasile, voievod, 255, 257
Lupul Stroici, mare logofăt, 250, 254
Lurie, I. S., 109, 174
Luskalova, Ariadna, 60, 61, 63
Luther, Martin, 212, 287
Luxemburg, Roza, 319

M

Macarie din Antiohia, patriarh, 255
Macarie, cronicar, 198, 201, cronica lui, 171, 173, 190—192, 266
Macarie, tipograful, 287
Macedoneanul, Vasile, împărat, 162
Maciu, V., 135, 139
Macůrek, Josef, 157, 160, 163, 245, 309, 311
Maeterlinck, M., 89, 95
Mahomet, sultan (1475), 195
Maiakovski, Vladimir, 12, 13, 19, 33, 40, 65, 67, 70
Maican, Ion Aurel, 100, 104
Maikov, Apol. Alex., 318
Maior, Petru, 305
Maiorescu, Titu, 55—59, 135, 136, 220, 225, 231, 232
Makohanenko, G., 292
Malai, Ion, boier, 249, 252
Malai, Petre, boier, 252
Malalas, Ioan, cronica lui, 158
Manasses, Constantin, 194, 197—199, 201, cronica lui, 158, 163—165, 170, 171, 178, 179, 190—193, 201
Maniu, Adrian, 106
Manoil, preot, 162
Manole, meşter, 286
Manolescu, Ion, actor, 97—99, 102, 104
Manoliu, Petre, 107
Manta, Ion, 104
Manuel, preot de Suceava, 197, 200
Manuel II Paleologul, împărat, 160
Manuil, fiul lui Caloioan Paleologul, 179
Mapancikova, N. P., 319
Marcian, 191
Marco Crăişorul de la Ohrida, 46, 305, 308
Marcu, Al. D., 204

Marck, Jiři, 129
Marghiloman, Alexandru, 149, 150
Margos, A., 301
Margul Sperber, Alfred, 62
Marian, L., 61, 63
Marienkof, Anatol, 16
Marinescu, Mihail, 326
Marinovici, Jovan, 134
Marković, Svetozar, 301, 305, 320
Marmie, K., 290
Martinov, Leonid, 65
Marx, Karl, 7, 35, 291, 293
Matanović, Pero, serdar, 305
Matei Corvin, rege ungur, 184
Matkovski, Al., 306
Maturin, C. R., 290
Mavro, preot, 307
Mavrogheni, Petrache, boier, 292
Maximilian, rege şi împărat, 214—216, 247, 251—253.
Mazar-paşa, 139
Medaković, D., 316
Mehedinţi, S., 226, 229, 233
Mehmet beg sultan, 185, 186
Meilah, B. S., 291
Melanchton, Ph. S., 213, 214
Melchisedec, episcop, 163, 255—257
Melchior, Balassa, căpitan, 249
Melgunov, A., 290
Merejkovski, Dimitri S., 6
Mérimée, Prosper, 290
Mezit-bei, 195
Miatev, A., 298
Miatev, P., 305
Miastkowski, Wojciech, 255
Mickiewicz, Adam, 52, 72, 77, 296, 326
Mihăescu, Gib., 101
Mihăescu, N., 107
Mihai Viteazul, 174, cronica lui, 173
Mihail, sutaş, 250
Mihail, Zamfira, 327
Mihale, Aurel, 302
Mihăilă, G., 46, 157, 324—326, 328
Mihailov, A. S., 60
Mihailova, Nadejda, 60
Mihălcescu, Ioan, 86
Mihova, H., 299
Mijatović, C., 168
Milan, prinţ sîrb, 134, 140—144
Miletici, Liubomir, 110, 117, 265, 270, 272, 301
Milisavaţ, Jivan, 301
Milkov, At., 304
Mille, Constantin, 148
Miller, I. S., 313
Milnikov, A. S., 313, 315
Milorian, Sergiu, 106
Milosavljević, P., 320
Milutin, rege, 166
Minar, Octav, 65, 66, 69, 80, 87
Minea, I., 182
Minovici, Mina, 302
Minulescu, Ion, 61
Mioc, Damaschin, 174
Miodoński, Adam, 205
Mircea cel Bătrîn, 198, 201, 285
Mircea, Ion-Radu, 166, 323, 324
Mircev, Kiril, 111, 113, 115, 117
Miroliubov, V., 95
Miron, Dionisie, 46, 47
Miron, pîrcălab, 253
Miron, slujitor, 250
Mitev, I., 304
Mitkevici, 61
Mitu, Mihai, 326
Mîzgă, Ştefan, voievod, 245, 247, 251—254
Mladenov, Ml., 301
Mocioni, Al., 311
Modrušanin, Paulo, 307
Mohamed, sultan, 139
Mohor, Maria, 104
Molière, 96
Monachos, Georgios, 161
Morgan, Bayard Quincy, 298
Morţun, Ion., 99, 104
Moruzzi, Al., voievod, 259, 260, 262—264
Mošin, Vladimir, 307
Moskalenko, A. N., 319
Motîleva, Tamara, 93
Moţoc, vornic, 250, 253
Motogna, V., 215
Movilă, Constantin, domn, 81
Movilă, Petru, 198
Moxa, Mihail, cronicar român, 193—196, 198, 201, 266, cronograful lui, 158, 165, 169, 170, 172
Mrazović, Pavica, 309
Munte, Aurel, 106, 107
Munteanu, Aurel, 104
Murărașu, D., 52
Murașov, P. M., 6
Mureşeanu, Andrei, 49, 51, 53
Murzanova, M. N., 176
Muşat, Petru, voievod, 182
Muşatin, Costea, 178
Mutevski, T. I., 316

N

Nădejde, Iosif, 72, 84
Nădejde, Irina, Ştefănescu, 104
Nădejde, Sofia, 72—74, 77, 78, 84, 86
Nanu, A., 80, 87
Naruszewicz, manuscrisul, 171, 189
Năsturel, P. Ş., 324
Naumov, E. P., 306, 314, 315, 317, 319
Nazor, Anica, 307

Neacşu, din Cîmpulung, scrisoarea lui, 174
Neagoe Basarab, voievod, învăţăturile lui, 174
Neculce, Ioan, 198, 201, 247, 250
Nedelco, popă, 115
Nedelcu, popă, 286
Nedeljković, Olga, 306, 307
Negovski, Evstafii, 62
Negoiţescu, I., 67
Negreanu, I., 84
Negru, Mihail, 84
Negruzzi, Costache, 47, 291—293
Negruzzi, Leon, 51
Negulescu, P. P., 220
Negulescu, T., 227
Nekrasov, Nicolai Alexandrovici, 23, 52
Nemanjić, Sava, 285
Neron, împărat, 86
Neruda, Jan, 83, 310
Nesselrode, C. R., 304
Nestor, cronicar, 183
Nevostruev, K., 159
Nichifor, patriarh, 158, 159
Nichifor Botaniatul, împărat (1084), 163
Nicoară, Daia, 104
Nicodin, călugărul, 287
Nicodim de la Tismana, 163, 285
Nicolae, mare duce rus, 140—143
Nicolaescu-Plopşor, C., 170, 193
Nicolaescu, St., 177
Nicoleanu, Gh., 47
Nicolescu, Corina, 324
Nicolescu, G. C., 50
Nicolescu, Tatiana, 48, 273
Nicoll, Allardyce, 89
Nicon, letopiseţul lui, 176, 187
Niederhauser, E., 305
Niederle, Luber, 319
Nifon, patriarh, 197, 198, 200, 287, viaţa lui, 173
Nikitin, S. A., 312, 315, 316
Nikolić, R., 320
Nikolić, Vidasovei, 320
Niţeanu, I. Atanasie, 76—78, 84—86
Nodier, C., 290
Nofer, Al., 71
Nour, Alexis, 105
Nour, Toma, 49—53, 69
Novicov, Mihail, 5, 63, 66, 67, 273, 325
Nušić, Branislav, 301

O

Obolenskij, conte, 176
Obradović, Mikan, 320
Obrenović, Miloş, prinţ sîrb, 317
Odobescu, Al., 53
Odoevski, V. F., 290
Ogneanović, Const., 305
Oganian, L. N., 293
Ogarev, N. P., 313
Ohotnikov, K. A., 291
Okrzejska, Wola, 76
Oksenov, I., 293
Olahus, Nicolae, 206
Olachus, Nicolai, arhiepiscop 251
Oléśnicki, Zbigniew, 205
Olşanski, P. N., 315
Olbracht, Jan, rege polon, 203, 205, 208
Olteanu, Ioanichie, 299
Olteanu, Pandele, 174, 325, 328
Onciul, D., 226, 231
Onişor, Ioan, 305
Onofrei, Ala, 326
Onofrei, Vinţeler, 326
Oreşin, P. V., 15
Orlesca, Miriam, 101
Orlov, M. E., 291
Orzeszkowa, Eliza, 78, 295—297
Osadcenko, I., 60
Ostrovski, A. N., 89
Oţetea, A., 211

P

Paisie de la Hilandar, 304, 312
Paisie, mitropolit, 164
Panaiot, Hitov, 310
Panaitescu, I., 233
Panaitescu, P. P., 157, 158, 160—163, 167, 168, 171—175, 177, 178, 182, 184, 186—189, 191—193, 197, 199, 200, 204, 247, 253, 265, 269, 270, 303, 325, 327
Panaitescu, Val., 128
Pancu, Octav, 119
Panfilov, Grigori, Andreevici, 6
Pangrati, Ermil, 4 rector, 229, 233
Pantelić, Marija, 307
Panţiru, Mihai, 326
Panţu, I. C., 75, 85
Papacostea, Şerban, 211, 212, 214
Papée, Fr., 203
Pappenheim, Frantz, 295
Pârvan, Vasile, 229, 231
Pas, Ion, 106
Paşaeva, I. M., 316
Pasyni, Matea, 307
Pătraşcu cel Bun, domn, 215
Pătraşcu, N., 59
Pătraşcu, Nicolae, fiul lui Mihai Viteazul, 174
Pătruţ, I., 324, 326
Paukerov, Leonard, 107
Paul de Alep, 255
Pauliny, Eugen, 126
Pavel al II-lea, papă, 205, 208

Pavlîciko, Dimitri, 65
Pavlovici, căpitan, 136
Pavlovici, Nadejda, 15
Pavlovici, Serghe, 51
Pazvantoglu, Osman, 116
Pedersen, Ad. Stender, 307
Pelagić, Vasa, 305, 318
Pelin, Elin, 298, 299
Penavin, Olga, 309
Pencio, popă, 111
Pendadeca, Spiro din Arta, 292
Pepeleşul, Lazăr, 113
Peppo, Petrak, 305
Perpessicius, 46, 57, 64
Pestel, P. I., 291, 293
Petőfi, A., 52
Petrescu, Camil, 101, 106, 107
Petrescu, Cezar, 72, 85, 302
Petronievici, agentul Serbiei, 136, 141
Petrov, P., 306
Petrovici, Emil, 324—326, 328
Petrović, Miljko, 314, 320
Petru I, ţar, 49, 54, 69, 304
Petru I, voievod, 178
Petru Aron, voievod, 182
Petru Cercel, voievod (1583—1585), 162
Petru, fiu legitim al lui Ştefan cel Mare, 188
Petru cel Tînăr, voievod (1559—1568), 162
Petru Rareş, voievod, 187, 190, 191, 198, 201, 213, 253
Petru Şchiopul, voievod, 167, 177, 192, 212, 250, 253, 254
Pezzoli, Umberto, 307
Philippic, rivalul lui Iustinian, 191
Piccolomini, Enea Silvia, 204, 206
Pilat, Dinu, 5
Pirdopski, Toder Dascăl, 113—115, 118
Piru, Al., 50, 51, 157, 273
Piscupescu, Ecaterina, 162
Piteşti, O. L., 78, 84, 85
Pitoeff, Georges, 93, 94
Pius al II-lea, papă, 204
Pixérécourt, Guilbert de, 51
Playfair, Nigel, 93
Poë, Edgar, 95
Podiacev, S. P., 15
Podobedova, O. I., 161
Pogodin, M. P., 314
Pokrovskaia, V. F., 176
Pollok, K. H., 288
Polovinkin, I. N., 59, 66, 69, 70
Poltoraţki, S., 290
Poni, Petre, ministru, 220, 225
Pop, Mihai, 324
Pop, Ştefan, 311
Popa, Radu, 257
Popescu, Radu, 173
Popescu Spineni, Marin, 225, 232
Popkov, B. S., 312
Poplîko, D. F., 318
Popov, Čedomir, 309
Popović, Pavle, 157, 164, 168
Popović, Simo, 305
Popovici, Costache, 302
Popovici, K. F., 59, 62, 65, 66
Popovici, Mihai, 115
Popovici, Miron, 104
Popovici, Titus, 119, 302
Porfirogenetul, Constantin, împărat (913) 162
Porumbacu, Veronica, 299
Pošvář J., 309
Potcoavă, Nicoară, 82
Potlov, Alexa (Donţu), 50
Potocki, şleahtic, 81
Poviţki, L., 7,8, 18
Preda, Marin, 119, 302
Preslavski, Konstantin, 159
Priahin, A. D., 319
Primorac, Ruzica, 309
Primov, B., 306
Procopovici, Al., 157
Prodan, S. Paul, 105
Prošek, Jiři, 310
Protopopescu, T. D., 76, 86
Protopopovici, Hristo P. Vasiliev, 110, 117
Prudhome, I., 280
Prus, B., 71, 72, 296
Prust, L. L., 278, 279
Pranović, Svetislav, 320
P-ska, A., 268
Ptašnik, Jan, 203, 204
Pumnul, Aron, 47
Puşcariu, S., 157
Puşcin, P. S., 291
Puşkin, A. S., 33, 47, 52, 56, 61, 65—67, 69, 70, 89, 289—294, 326, 327
Putanec, Valentin, 307, 308

R

Radojičić, Djordje Spasoievič, 157, 164, 285, 286, 306, 318
Radonić, Jovan, 268, 269, 272
Rados, Andreas, 326, 327
Radu cel Mare (1496—1508), voievod, 197, 200, 320
Radu, Vasil, 255
Radul cel Mare, voievod, 173
Rădulescu, Lica, 104
Rădulescu, Ioan Eliade, 54
Rădulescu-Motru, C., 229
ădulescu-Niger, N., 84, 85
Raevski, V. F., 291, 292
Rainov, 304
Rajić, Jovan, 312, 316

Rakovski, G. S., 298, 301—305, 316
Rampák, Zoltán, 131
Rareş, George (G. E. Botez), 84, 86
Rareş, Ştefan, domn, 212
Răşcanu, P., 227
Ratez, Vasili, Feodorovici, 313
Ravlić, J., 314
Razumovskaia, L. V., 312
Reapov, St., 303
Rebreanu, Liviu, 105, 119, 302
Redcliffe, Stratford de, lord, 240, 242
Redjep, Jelka, 309
Reeves, John A., 95
Regnault, L., 293
Reinhardt, Max, 94
Renouard, J., 204
Reuss, prinţ francez, 241
Rey, pictor, 255
Reymont, Władysław, 77
Richardson, S., 290
Rieger, Fr. Lad., 311
Rîlcev, C. F., 290
Rîlski, Maxim, 65
Ristici, Jovan, ministru sîrb, 137, 141, 142, 144, 146
Rodan, V., 105, 106
Rokotov-Belski, Evghenii, 21
Roman I, voievod, 177, 178
Roman, Ion, 325
Roman IV Diogen, împărat (1067), 163
Roman I Lecapenul, împărat (948), 161, 163
Romain, Rolland, 283
Roşculescu, Alexandru, 46
Rosetti, Al., 157, 324
Rosetti, C. A., 303
Rosetti, Radu, general, 140, 141
Rousseanu, J. Jack, 290
Rozelion-Saşalski, ofiţer rus, 317
Rozenţveig, V., 65
Roy, P. L., le, 50
Ruberti, Guido, 94
Rubţov, A., 96
Rudolf al Austriei, prinţ, 318
Ruffini, M., 286
Ruggeri, Ruggero, 93
Rusev, P., 167
Russo, Demostene, 157, 173, 196, 203
Rustaveli, Sota, 285
Rytwiane, Derslaw, voievod de Sandomir, 205

S

Sabadini, R., 204
Sabová, Alica, 119
Sadikov, P. A., 292, 293
Sadova, Marietta, 104
Sadoveanu, Ion Marin, 105
Sadoveanu, Mihail, 65, 72, 80—83, 87, 119, 277, 302
Samoilov, S. N., 293
Samurian, Gheorghe, 58
Sanciuk, G. E., 315
Sand, George, 290
Sandri, Gina, 104
Sarnicki, Stanisław, 207, 209
Sarova, Kr, 305
Sas, fiul lui Laţco, 182
Sasaki, Akira, 294, 295
Săteanu, C., 96
Sava, Ion, 104
Sava, pan, stolnic, 249, 253
Sava, pîrcălab de Hotin, 253
Sava, sf, primul arhiepiscop sîrb, 165, 166
Savici, Anghelache, 302
Savici, Gavril Gavrilovici, 101
Scerbinî, R. V., 6
Schedel, cronica lui Ştefan cel Mare versiunea germană a lui, 158
Schiller, Iohan Christof, 57, 67, 290
Schloözer, A. L., 176
Schmaus, A., 288
Schopenhauer, Artur, 67
Schreiber, Wolfgang, 216
Schünemann, K., 206
Schwendi, Lazar, 250
Scipaceva, P. S., 6
Scipaciov, Stefan, 65
Scott, Walter, 81, 290
Scriban, arhimandrit, 79
Scurtu, I., 46, 49, 147
Sebastian, Mihail, 107, 119
Sedelnikov, A. D., 174
Seliminski, Dr. Ivan, 302
Senkevici, I. G., 314
Serafimovici, A. S., 95
Sevastos, M., 97, 106
Shakespeare, William, 57, 67, 93, 279, 282, 295
Shaw, Bernard, 93, 95, 101
Shelley, Percy Bysshe, 52, 57
Sienkiewicz, Henryk, 71—81, 83, 84, 87
Sigismund, August, rege polon, 188, 189
Simache, N., 158, 170, 193, 194
Simedrea, Tit, 173
Simeon Dascălul, 188
Simeon, ierarh, 166
Simeon Magistrul, cronica, lui, 158, 160—163
Simeon (Stefan Nemanja) rege, 164, 165
Simeon, ţar bulgar, 159, 161, sbornic lui, 159
Simion, căminar, 250
Simion, Eugen, 50, 52—54, 64
Simonescu, Dan, 111, 114, 173, 174, 325
Sînzianu, M., 233
Sîrcu, Polihron, 55, 69
Siruni, H. Dj., 64

Skanderbeg, 285
Skok, Petar, 308
Skukálek, Rudolf, 130
Skupienski, I., 269
Slaveikov, P., 299
Słowacki, Juliusz, 77, 313
Smirnov, L. N., 312
Smochină, N., 174
Snegarov, Ivan, 303, 305
Sneghina, Anna, 5, 8
Soare Z. Soare, 99, 100, 104
Sobolevski, A., 166
Solomon, unul din fii lui Djurad Crnofević, 286
Soricu, I. U., 92, 105
Sosiura, V., 65
Spas, Popa, fiul lui Hristov, 111—113, 115, 118
Spata, Ghinu Buia, 286
Sreznevski, V. I., 163
Staca, Jiri, 120
Staël, A. L., e de, 290
Stajnova, M., 301
Stalin, I. V., 294
Stamati-Ciurea, Constantin de, 51
Stamati, Constantin, 47, 291
Stambulov, S., 313
Stan, Sandina, 104
Stancu, Zaharia, 119, 302
Stănescu, A., 297
Stanisavljević, V., 164, 166
Stanislavski, C. S., 93
Starčevic, Veselin, 310
Stefan Uroš III Dečanski (1321—1331), 167
Stefanić, Vjekoslav, 306
Stefanović, D. A., 164, 166, 321
Steiu Alexandr, 101, 102
Stere, Constantin, 150
Sternberg, I., 105
Stipčevic, Biljana, 307
Stoianov, Liudmil, 299
Stoianovici, Voislava, 325
Stoica, D., 86
Stojan, 195
Stoianov, M., 111—113, 115
Stoicev, D. D., 114—116
Stojanović, Lj., 157, 159, 160, 164, 168, 173, 180, 183, 195, 196
Storin, George, 97, 99—101, 104
Straih, S., 293
Stranski, P., 315
Strehler, 93
Streinu, Vladimir, 5
Strekalova, Z. N., 313
Stremonkov, mare cancelar, 238, 239, 241, 242
Strindberg, I. Auguste, 89
Stroev, P., 159
Stroici, Ionaşco, 254
Strukova, K. L., 310, 315
Strungaru, Diomid, 196
Stuart, Maria, 57
Sturdza, A., 134
Sturdza, D. A., 51
Sturza, Costache, 51
Sudzilowski, N. K., (dr. Russel), 317
Surikov, V. I., 6
Surkov, Alexei, 64, 65
Svagrovski, Max, 310
Svane, O., 307
Svetlov, Mihail, 65
Sviatoslav, sbornicul lui, 159
Svoboda, K., 310

Ş

Şarsenevici, Vadim, 15, 16
Şcegolev, A. S., 293
Şerban, Dinu, 105
Şerdeanu, I., 129
Şireaeveţ, A. V., 15
Şişmanov, Agura, 301
Şişmanov, Ivan, 301
Şoşa, Elisabeta, 328
Ştefan cel Mare, 157, 177, 178, 180, 182, 184—188, 190, 197, 198, 200, 255, 257, cronica lui, 158; documentele lui, 268; letopiseţul de la Curtea lui, 172, 177, 183, 184, 187
Ştefan, prim rege sîrb (după 1215), 164
Ştefan, voievod (1447), 177
Ştefan, fiul lui Alexandru cel Bun, 182
Ştefan Tomşa al II-lea, voievod, 252
Ştefan, Uroš III, 180, 197, 199
Ştefănescu, Iulian, 196
Ştefănescu, Margareta, 193, 194
Ştefănescu, St., 304
Ştefăniţă, voievod (1517—1527), 187, 253
Ştibelman, M., 64
Şuteu, Flora, 52
Şuţu, Al., voievod, 260, 262
Şuţu, Mihail, prinţ, 292
Şuvalov, conte, 144

Š

Šafařík, J., 306
Šidlová, Milota, 119
Świltoszanka, Fania, 205
Świętochowski, Alexander, 77

T

Tabacinikov, B. I., 319
Tajovský, J. G., 120
Talianu, Ion, 104

Talli, Virgilio, 93
Tamara, Vasili Semeonovici, ambasador rus, 259, 260, 262, 263
Tandarić, Josip, 307
Tanska, Nataša, 131
Tăpkova-Zaimova, V., 299
Taszycki, secretar solia lui W. Miastkowski, 255
Tăuşan, Gr., 73, 78, 85
Tăutul, Ioan, mare logofăt, 184, 326
Tedaldi, Ainolfo, 205
Tejchman, Miroslav, 310
Telemac, Dan, 73, 75, 84
Teodorescu-Branişte, Tudor, 99
Teodorescu, Cicerone, 299
Teodorescu, G. Dem., 106, 293
Teodosie, ieromonah, 287
Teofan al II-lea, mitropolit de Suceava, 250, 253
Teofil, împărat bizantin, 160, 162
Tertulian, N., 64
Thackeray, W. M., 290
Theoctist, mitropolit, 191
Theodosie, călugăr, 164—166
Thou, J. A. de, 217
Tihonov, Nicolai, 65
Tilgher, Adriano, 94
Timuş, V., 99, 107
Tintcev, F. I., 61
Tocilescu, Gr., 170, 220, 231, 232
Todorov, N. T., 299, 300, 316
Tolstoi, Lew, 93, 103, 274—280, 282, 283, 289, 295
Tolstaia, Andreevna Sofia, 20
Toma din Sremska Kamenica, 286
Toma, slujitor, 250, 254
Tomaşevski, B. V., 289, 291
Tomescu, Mircea, 114
Tomşa, Ştefan, 81, 82
Topîrceanu, G., 61
Toropu, Ortavian, 327, 328
Totiu, Filip, haiduc, 304, 310, 317
Traikov, Nicola, 302, 303
Traikov, Veselin, 298, 299, 302, 303
Trâpcea, Th., 327
Tréger, Julius, 131
Trubeţkoi, B., 291—294
Turdeanu, Emil, 287
Turgheniev, A. I., 47, 53, 275—277, 279—282, 289, 290, 314
Tvardovski, T. A., 6

Ţ

Ţamblac, Grigorie, 164, 167, 197, 199, 287
Ţamblac, Ioan, 185
Ţenov, Nikola, 302
Ţiavlovski, M. A., 291
Ţonev, B., 109—111, 114
Ţopa, Sorana, 104

U

Ubicini, A., 293, 302
Ulieru, George, 86
Ulunian, A. A., 304, 310, 313, 316
Ungnad, Hans, 213, 216
Ureche, Grigore, cronicar, 179, 193, 196, 198, 207, 247, 250—252, 266, 268, cronica lui, 188, 192, 251
Urechia, V. A., 54, 255
Ureche, Grigore, cronica lui, 158
Uricarul, Axinte, 178
Uroš, ţar, 164, 166
Urseanu, V., 234
Ursu, Gh., 53
Ursu, I., 182, 188

V

Vaida-Voievod, Alexandru, 150
Vaillant, J. A., 293
Vaimberg, S., 325
Valentin din Ilok, preot din Beočin, 286
Vanciu, I., 104
Vapţarov, N., 299
Varga, Mihai, 247
Varngagen von Enze, 290
Varticean, I. C., 291
Vascenco, Victor, 325
Vasilescu, V., 104
Vasil'evskij, V. G., 163
Vasiliev, Asen, 115
Vasiliev, Orlin, 299
Vasluian, slujitor, 250
Vavrik, V. R., 312
Vazov, Ivan, 299
Vdovjak, J., 131
Vedîkina, I. V., 6
Vejinov, P., 299
Velcev, V., 157, 167
Velea, Stan, 75, 86, 297
Velichi, Constantin N., 116, 219, 299, 303, 324, 325
Veličko, V. V., 176
Velikov, Ştefan, 299, 300
Veltman, A. F., 291
Veniukov, M., 57
Veress, A., 214, 216
Veress, I., 247, 251—253
Veveriţă, Iosip, postelnic, 249, 253
Vianu, Alexandru, 259, 329
Vianu, Tudor, 48, 83, 121, 125
Viazemski, P. A., 290
Vidaković, Milan, 309
Vieru, 281

Vigny, Alfred de, 29, 280, 281
Viktor, Egri, 131
Vilímek, J. R., 120
Vîlkov, Vasîli, 304
Vinogradov, S. A., 314
Vintilă, Petru, 75, 84
Vinţeler, Alla, 326
Vîrcioroveanu, Maria, 71, 84
Vîrţan, Ioan, 304
Visconti, 93
Vitner, I., 48, 53
Vjekoslav, Stefanić, 307
Vlad Călugărul, voievod, 173
Vlad Ţepeş, voievod, 60, 304, povestiri despre, 174, 189
Vlădescu, I., 182
Vladimir, Sonia, 85
Vladimirescu, Tudor, domn, 293, 294, 300
Vladislav I, Jagiellon, rege, 207
Vlahuţă, Al., 58, 61
Vlastaris, Matei, 326
Vojvodić, Vaso, 308
Volfzon, V., 290
Voronţov, A. P., ministru rus, 259
Vrabie, E., 324, 325, 327, 328
Vraciu, Ariton, 325—327
Vučovici, Vojislav, 133
Vukalović, Luka, 318
Vukčić, Hrvoje, 308
Vuković, I. J., 320
Vulcănescu, Romulus, 324
Vuletić, Vitomir R., 309

W

Walther, Baltazar, 174
Wegener, Paul, 102, 106
Weingart, M., 157, 159—163
Wilgat, Janina, 72
Wilhelm al II-lea, împărat german, 154
Wójcicki, Wl. K., 170
Wratislavius, 106, 107
Wšetečka, R., 203
Wulin, Józef, 296
Wyspiański, Stanisław,

X

Xenopol, A. D., 228

Y

Yusuf aga, mare vizir, 260

Z

Zaborowsky, A., 92, 105
Zaborský, Janoš, 120
Zacek, Vaclav, 310
Zach, František, 310
Zachar, Karol, 130
Zagoskin, M., 290
Zaharcenko, E. K., 319
Zaharov, V. V., 318, 319
Zaicik, Olga, 85, 295
Załuski, manuscris, 189, 190
Zamfirescu, Dan, 116, 174, 325, 328
Zapolya, Ioan, 215
Zay, Francisc, căpitan de Koşiţe, 246, 247, 249, 251, 254; fond, 245
Zay, Pătru, 247
Zegligovac, Konstantin, 285
Zeissberg, H., 205
Zelinski, L. K., 6
Zdrenghea, Maria, 326
Zinoviev, agent diplomatic rus, 135
Zmancevici, K., 304
Zonaras, Ioan, 197, 199, cronica, lui, 158, 163
Zurkić, N., 320
Zwibel, A., 51

Ž

Žečev, N., 301
Žinzifov, K., 313
Živančević, Milorad, 309

Ż

Żeromski, Ştefan, 77

CUPRINSUL

I. STUDII ŞI COMUNICĂRI

a) LITERATURĂ

M. Novicov, O temă eseniniană: „Poetul şi revoluţia" 5
Dumitru Copilu, Eminescu şi cultura rusă 45
Maria Vîrcioroveanu, Receptarea creaţiei lui Henryk Sienkiewicz în România 71
Ileana Berlogea, Dramaturgia lui Leonid Andreev şi teatrul românesc 89
Gheorghi Dancev (Veliko-Tărnovo), Traduceri ale *Alexandriei* din limba română în limba bulgară modernă 109
Gh. Călin, Ion Luca Caragiale — în limba slovacă 119

b) ISTORIE

Nicolae Ciachir, Date noi despre relaţiile româno-sîrbe în perioada premergătoare şi în timpul războiului pentru independenţă 133
I. Scurtu, Nicolae Iorga şi atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria 147
G. Mihăilă, Istoriografia română veche (sec. al XV-lea — începutul sec. al XVII-lea) în raport cu istoriografia bizantină şi sud-slavă 157
I. C. Chiţimia, Umanistul polonez Filippo Buonacorsi-Callimachus şi originea latină a poporului român 203
Şerban Papacostea, Diaconul sîrb Dimitrie şi penetraţia Reformei în Moldova 211
Constantin N. Velichi, Din activitatea lui Ioan Bogdan în legătură cu reorganizarea Facultăţii de filozofie şi litere din Bucureşti 219

II. MATERIALE ŞI DOCUMENTE

Silvian Costin, Un episod din lupta diplomatică pentru independenţa de stat a României. Pe marginea unei scrisori confidenţiale a lui Gh. C. Filipescu, agentul României în Rusia la 1874 237
Tr. Ionescu-Nişcov, Două acte de cancelarie de la Ştefan Mîzgă 245
Alexandru Andronic, Stema cu pisanie de pe turnul clopotniţă al mănăstirii Trei Ierarhi din Iaşi 255
Al. Vianu, Proiectul de buget al Moldovei, alcătuit de Al. Moruzi vv. şi intervenţia lui Vasili Semeonovici Tamara (1802) 259

III. DIN ISTORIA SLAVISTICII ROMÂNEŞTI

Lucia Djamo-Diaconiţă, Ecouri peste hotare despre activitatea ştiinţifică a lui Ioan Bogdan 265
M. Novicov, Ibrăileanu despre literatura rusă 273

IV. CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

Djordje Sp. Radojičić, Развојни лук старе српске књижевности, Matica Srpska, Senta, 1962, 306 p. (S. Iancovici) 285
Djordje Sp. Radojičić, Творци и дела старе српске књижевности, Biblioteca de studii, critice şi eseuri, Titograd, 1963, 423 p. (S. Iancovici) 286
Braun M., Das serbokroatischen Heldenlied, Göttingen, Vandenhoeck et Ruprecht, 1961, 286 p. (Opera Slavica, Bd. 1) (Viorica Nişcov) 287
Pollok K. H., Studien zur Poetik und Komposition des balkanslavischen lyrischen Volksliedes. 1. Das Liebeslied, Göttingen, Vandenhoeck et Ruprecht, 1964, 272 p. (Opera Slavica, Bd. 5) (Viorica Nişcov) 288
V. I. Kuleşov, Литературные связи России и Западной Европы в XIX веке (Первая половина). Editura Universităţii din Moscova, 1965, 461, p. (E. Loghinovski) 289
B. Trubeţkoi, Пушкин в Молдавии, ed. III, «Картя молдовеняскэ», Chişinău, 1963 (Cezar Apreotesi) 291
Akira Sasaki, Достоевский о свободе и наше время, Hitotsubashi Journal of arts & sciences, vol. 3, nr. 1, october, 1963, Tokyo, p. 1—13 (Gheorghe Barbă) 294
Eliza Orzeszkowa, Marta, ELU, Bucureşti, 1965 (Stan Velea) 295
Veselin Traikov, Българска художествена литература на чужди езици, Sofia, 1964, 368 p. (Constantin N. Velichi) 298
Études balkaniques. Institutul de studii balcanice. Editura Academiei bulgare de ştiinţe, Sofia, fasc. 1, (1964); 2—3 (1965); 4—5 (1966) (Tr. Ionescu-Nişcov) 299
Архив на Г. С. Раковски, III, *Писма до Раковски*, 1861, Sofia, 1966, 962 p, în redactarea lui N. şi V. Traikov (Constantin N. Velichi) 302
Известия на института за история, том 14—15 Sofia, 1964, 590 p. (S. Iancovici) .. 303
SLOVO, Časopis Staroslovenskog Instituta u Zagrebu. Zagreb, volumele 13/1963, 254 p.; 14/1964, 188 p.; 15—16/1965, 374 p. (S. Iancovici) 306
Годишњак филозофског факултета у Новом Саду, књига VIII, 1964—1965, 402 p, (S. Iancovici) 308
Slovanské historické studie, VI. Česka společnost a balkanské narody, Academia de Ştiinţe Cehoslovacă, Institutul de istorie a ţărilor socialiste din Europa, Praga, 1966, 241 p. (S. Iancovici) 309
Славянское источниковедение. Сборник статей и материалов. Academia de Ştiinţe a U.R.S.S., Institutul de slavistică, Moscova, 1965, 322 p. (S. Iancovici) 312
Славянское возрождение. Сборник статей и материалов. Academia de Ştiinţe a U.R.S.S., Institutul de slavistică, Moscova, 1966, 248 p. (S. Iancovici) 315
Вопросы истории славян, Voronej, Universitatea de Stat, 1966, nr. 2, 310 p. (S. Iancovici) 318
Развитак, Zaječar (R. S. F. Iugoslavia) Fascicolele 1—6/1964; 1—6/1965 319

V. CRONICA

Din activitatea Asociaţiei Slaviştilor din Republica Socialistă România (iunie 1965 — iunie 1967) 323
Indice de nume 331

СОДЕРЖАНИЕ

I. СТАТЬИ И СООЩЕНИЯ

а) ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

М. Новиков, Есенинская тема: «Поэт и революция» 5
Думитру Копилу, Эминеску и русская культура 47
Мария Вырчёровяну, Восприятие творчества Г. Сенкевича в Румынии 71
Иляна Берлоджа, Драматургия Леонида Андреева и румынский театр 89
Георги Данчев, Переводы *Александрии* с румынского языка на современный болгарский 109
Г. Кэлин, Ион Лука Караджале на словацком языке 119

б) ИСТОРИЯ

Николае Чакир, Новое о румыно-сербских отношениях до и в период освободительной войны 133
И. Скурту, Николае Иорга и нападение Австро-Венгрии на Сербию 147
Г. Михаилэ, Древняя румынская историография (XV — начало XVII вв.) и ее отношение к византийской и славянской историографии 157
И. К. Кицимия, Польский гуманист Филиппо — Буонакорси Каллимах и романское происхождение румынского народа 203
Шербан Папакостя, Сербский дьякон Димитрие и проникновение реформации в Молдову 211
Константин Н. Велики, Иоан Богдан и реорганизация факультета философии и словесности (Бухарест) 219

II. МАТЕРИАЛЫ И ДОКУМЕНТЫ

Силвиан Костин, Эпизод дипломатической борьбы за государственную независимость Румынии до 1877 года. В связи с секретным посланием Г. К. Филипеску, агентом Румынии в России в 1874 году 237
Тр. Ионеску-Нишков, Два документа канцелярии Штефана Мызгэ 245
Александру Андроник, Герб с надписью на башне колокольни монастыря «Трех святителей» в Яссах 255
Ал. Вияну, Проект бюджета Молдовы, составленный воеводой Ал. Морузи, и выступление Василия Семеновича Тамары (1802) 259

III. ИЗ ИСТОРИИ РУМЫНСКОЙ СЛАВИСТИКИ

Лучия Джамо-Диаконицэ, Отзывы о научной деятельности Иоана Богдана заграницей 265
М. Новиков, Ибрэиляну о русской литературе 273

IV. КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Djordje Sp. Radojičić, Развојни лук старе српске књижевности, (Matica Srpska, Senta), 1962, 306 стр. (С. Янкович) 285
Djordje Sp. Radojičić, Творци и дела старе српске књижевности, Библиотека научных исследований, критики и очерков, Титоград, 1963, 423 стр. (С. Янкович) 286
Braun M., Das serbokroatischen Heldenlied, Göttingen: Vandenhoeck et Ruprecht, 1961, 286 стр. (Opera Slavica, Bd. 1). (Виорика Нишков) 287
Pollok K. H., Studien zur Poetik und Komposition des balkanslavischen lyrischen Volksliedes. 1. Das Liebeslied, Göttingen. Vandenhoeck et Ruprecht, 1964, стр. 272, (Opera Slavica, Bd. 5). (Виорика Нишков) 288
В. И. Кулешов, Литературные связи России и Западной Европы в XIX веке (первая половина), Издательство Московского Университета, Москва, 1965, 456 стр. (Е. Логиновская) 289
Б. Трубецкой, Пушкин в Молдавии, изд. Ш, «Картя молдовеняскэ», Кишинев, 1963 (Цезарь Апреотесй) 291
Акира Сасаки, Достоевский о свободе и наше время в „Hitotsubashi Journal of arts & sciences" т. 3, № 1, октябрь, 1963, Токио, стр. 1—13 (Георге Барбэ) 294
Eliza Orzeszkova, Marta, ELU, Бухарест, 1965 (Стан Веля) 295
Веселин Трайков, Българска художествена литература на чужди езици, София, 1964, 368 стр. (Константин Н. Велики) 298
Études balkaniques, Институт балканистики. Издательство Болгарской Академии наук, София, вып. 1 (1964); 2—3/(1965); 4,5/(1966) / (Тр. Ионеску-Нишков) 299
Архив на Г. С. Раковски, Ш. Писма до Раковски, 1861, София, 1966, 962 стр. под редакцией Н. и В. Трайковых (Константин Н. Велики) 302
Известия на института за история, том. 14—15, София 1964, 590 стр. (С. Янкович) 303
SLOVO, Časopis Staroslovenskog Instituta u Zagrebu, Загреб, тома: 13/1963, 254 стр.; 14/1964, 188 стр.; 15—16/1965, 374 стр. (С. Янкович) 306
Годишньак филозофског факултета у Новом Саду, книга VIII, 1964—1965, 402 стр. (С. Янкович) 308
Slovanské historické studie, VI, Česká společnost a balkanské narody, Чехословацкая Академия Наук, Институт истории европейских социалистических стран, Прага, 1966, 241 стр. (С. Янкович) 309
Славянское источниковедение. Сборник статей и материалов. Академия наук СССР, Институт славяноведения, Москва, 1966, 322 стр. (С. Янкович) 312
Славянское возрождение. Сборник статей и материалов. Академия наук СССР, Институт славяноведения, Москва, 1966, 248 стр. (С. Янкович) 315
Вопросы истории славян, Воронеж, Государственный Университет, 1966, 2, 310 стр. (С. Янкович) 318
Развитак, Zajecar (ФСР Югославия), выпуск 1—6/1964; 1—6/1965 319

V. ХРОНИКА

О деятельности Ассоциации славистов Социалистической Республики Румынии (1965—1967) 320
Указатель 331

SOMMAIRE

I. ARTICLES ET COMMUNICATIONS

a) LITTERATURE

M. Novicov, Un thème esséninien: „Le poète et la Révolution" 5
Dumitru Copilu, Eminescu et la culture russe 45
Maria Vîrcioroveanu, L'accueil fait en Roumanie à l'oeuvre de H. Sienkiewicz 71
Ileana Berlogea, La dramaturgie de Leonid Andreev et le théâtre roumain 89
Gheorghi Dantchev, Des traductions du roman d'Alexandre le Grand de la langue roumaine en langue bulgare moderne 109
G. Călin, Ion Luca Caragiale traduit en langue slovaque 119

b) HISTORIE

Nicolae Ciachir, De nouvelles données concernant les relations roumano-serbes pendant la période précédant la guerre pour l'indépendance et durant cette guerre 133
I. Scurtu, Nicolas Iorga et l'agression de l'Autriche-Hongrie contre la Serbie 147
G. Mihăilă, L'historiographie roumaine ancienne (XVe — début du XVIIe siècles) rapportée à l'historiographie byzantine et slave 157
I. C. Chiţimia, L'humaniste polonais Philippe Buonacorsi-Callimachus et l'origine latine du peuple roumain 203
Şerban Papacostea, Le diacre serbe Dimitri et la pénétration de la Réforme en Moldavie 211
Constantin N. Velichi, Ioan Bogdan et la réorganisation de la Faculté de philosophie et des lettres de Bucarest 219

II. DOCUMENTS

Silvian Costin, Un épisode de la lutte diplomatique pour l'indépendance de la Roumanie. Autour d'un message confidentiel, de Gh. C. Filipescu, agent de Roumanie en Russie, en 1874 237
Tr. Ionescu-Nişcov, Deux documents de chancellerie de Ştefan Mîzgă 245
Alexandru Andronic, Armoires à inscription votive du clocher du monastère de „Trois Hiérarques" de Jassy 255
Al. Vianu, Le projet de budget de la Moldavie, établi par al Moruzi Vv. et l'intervention de Vasili Semenovici Tamara (1802) 259

III. LES ÉTUDES SLAVES EN ROUMANIE

Lucia Djamo-Diaconiţă, Echos de l'activité scientifique de Ioan Bogdan à l'étranger. 265
M. Novicov, Ibrăileanu et ses considérations sur la littérature russe. 273

IV. COMPTES RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Djordje Sp. Radojičić, Развојни лук старе српске књижевности, Matica Srpska, Senta, 1964, 306 p. (S. Iancovici) 285
Djordje Sp. Radojičić, Творци и дела старе српске књижевности, Bibliothèque d'études critiques et d'essais, Titograd, 1963, 423 p. (S. Iancovici) 286
Braun M., Das serbokroatischen Heldenlied, Göttingen, Vandenhoeck et Ruprecht, 1961, (Opera Slavica, Bd. 1) (Viorica Nişcov) 287
Pollok, K. H., Studien zur Poetik und Komposition des balkanslavischen lyrischen Volksliedes. 1. Das Liebeslied, Göttingen, Vandenhoeck et Ruprecht, 1964, 272 p. (Opera Slavica, Bd. 5), (Viorica Nişcov) 288

V. I. Kulesov, Литературные связи России и Западной Европы в XIX веке (первая половина).Editions Universitaires de Moscou, Moscou 1965, 456 p. (E. Loghinovskaia) 289
B. Trubeţkoi, Пушкин в Молдавии, III-e éd., «Картя молдовеняскэ», Chişinău, 1963 (Cezar Apreotesi) 291
Akira Sassaki, Достоевский о свободе и наше время, „Hitotsubaschi Journal of arts & sciences", 3-e vol., no. 1, octobre, 1963, Tokyo, p. 1—13 (Gheorghe Barbă) 294
Eliza Orzeszkova, Marta, Bucarest, 1965 (Stan Velea) 295
Veselin Traikov, Българска художествена литература на чужди езици, Sofia, 1964, 368 p. (Constantin N. Velichi) 298
Études balkaniques, Institut d'études balkaniques. Editions de l'Academie Bulgare des Sciences, Sofia, fasc. 1 (1964); 2—3 (1965); 4—5 (1966) (Tr. Ionescu-Nişcov) 299
Архив на Г. С. Раковски, III, Писма до Раковски, 1861, Sofia, 1966, 962 p., rédigé par N. et V. Traikov (Constantin N. Velichi) 302
Известия на института за история том 14—15 Zagreb, volumes: 13/1963, 254 p.; 14/1964, 188 p.; 15—16/1965 374 p. (S. Iancovici) 303
SLOVO, Časopis staroslovenskog Instituta u Zagrebu, Zagreb, tomes 13/1963, 254 p. 14/1964, 188 p.; 15—16/1965, 374 p. (S. Iancovici) 306
Годишнак Филозофског факултета у Новом Саду, 1964—1965, 402 p. (S. Iancovici) 308
Slovanské historické studie, VI. Académie Tchécoslovaque des Sciences, Institut d'histoire des pays socialistes de l'Europe, Prague, 1966, 241 p. (S. Iancovici) 309
Славянское источниковедение. Сборник статей и материалов. Academie des Sciences de l'URSS, Institut des études slaves, Moscou, 1966 322 p. (S. Iancovici). .. 312
Славянское возрождение. Сборник статей и материалов. Academie des Sciences de l'URSS, Institut des études slaves, Moscou, 1966, 248 p. (S. Iancovici) 315
Вопросы истории славян, Voronej, Université de l'Etat, 1966, nr. 2, 310 p. (S. Iancovici) 318
Развитак, Zajecar (R. S. F. Yougoslavie), Fasc. 1—6/1964; 1—6/1965 319

V. CHRONIQUE

Sur l'activité de l'Association des Slavistes de la République Socialiste de Roumanie (juin 1965—juin 1967) 323
Index de noms 331

Dat la cules 01.07.1967. Bun de tipar 01.11.1967. Tiraj 520 ex. broşate + 400 ex. legate ½ pînză. Hîrtie scris I A 70×100 — 80. gr. m. p. Format 70×100 — 16. Coli editoriale 30. Coli tipar 22,00.

Tiparul executat sub comanda nr. 554 la Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918" Republica Socialistă România